

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

**LIETUVOS
AUKŠČIAUSIOJO TEISMO**

PRAKTIKOS APŽVALGA

2020 m. lapkritis

PARENGTA

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISĖS TYRIMŲ GRUPĖS

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS	4
ANK 568 straipsnio, 577 straipsnio 2 dalies 7 punkto laikymasis	4
<i>Dėl teisės kalbėti suprantama kalba</i>	4
II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS	5
1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas	5
BK 72 straipsnio 5 dalies taikymas	5
<i>Dėl dalies nusikalstamos veikos priemonės vertės konfiskavimo</i>	5
BK 182 straipsnio 2 dalies, 229 straipsnio taikymas	6
<i>Dėl kvalifikuoto sukčiavimo ir tarnybos pareigų neatlikimo</i>	6
BK 284 straipsnio taikymas	8
<i>Dėl viešosios tvarkos pažeidimo</i>	8
BK 286 straipsnio taikymas	9
<i>Dėl pasipriešinimo valstybės tarnautojui</i>	9
BK 291 straipsnio 1, 2 dalių, 300 straipsnio 2 dalies taikymas	10
<i>Dėl vidinių ir išorinių Europos Sąjungos valstybės narių sienų kirtimo</i>	10
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas	12
BPK 44 straipsnio nuostatų laikymasis	12
<i>Dėl nuteistojo teisės apklausti nukentėjusįjį</i>	12
BPK 103, 105 straipsnių nuostatų laikymasis	14
<i>Dėl transporto priemonės priverstinio nuvežimo ir saugojimo išlaidų pripažinimo proceso išlaidomis</i>	14
BPK 176 straipsnio 1 dalies 3 punkto nuostatų laikymasis	16
<i>Dėl ikiteisminio tyrimo veiksmų atlikimo pasibaigus įstatyme nustatytam ikiteisminio tyrimo terminui</i>	16
BPK 170 straipsnio 4 dalies 1 punkto nuostatų laikymasis	17
<i>Dėl ikiteisminio tyrimo atskyrimo kai nusikalstama veika padaryta bendrininkų grupe</i>	17
BPK 256 straipsnio 2 ir 3 dalių nuostatų laikymasis	19
<i>Dėl pareigos pranešti apie nusikalstamos veikos perkvalifikavimą į lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, kuriame nustatyti kitokie ar nauji nusikalstamos veikos požymiai</i>	19
III. CIVILINĖS BYLOS	21
Asmenys	21
<i>Dėl teismo teisės pripažinti juridinio asmens veiklą netinkama, kai teismo paskirti ekspertai nenustato netinkamos juridinio asmens veiklos</i>	21
<i>Dėl atsakomybės už juridinio asmens dalykinės reputacijos pažeidimą paskleidus nuomonę</i>	22
Šeimos teisė	24
<i>Dėl privalomosios mediacijos šeimos ginčiuose</i>	24
<i>Dėl proceso atnaujinimo santuokos nutraukimo byloje</i>	24
Paveldėjimo teisė	25
<i>Dėl įstatymo nustatyto termino kreditoriaus reikalavimui palikėjo įpėdiniais pareikšti atnaujinimo</i>	25
<i>Dėl tarptautinio paveldėjimo</i>	26
Sutarčių teisė	28
<i>Dėl sandorio su atidedamąja sąlyga ir preliminarosios sutarties atribojimo</i>	28
<i>Dėl statybos rangos sutarties kvalifikavimo kaip vartojimo sutarties</i>	29
Civilinė atsakomybė	31
<i>Dėl kredito unijos valdybos narių prievolės atlyginti unijai žalą, padarytą neteisėtu sprendimu suteikti paskolą, ir paskolą gavusio asmens prievolės solidarumo</i>	31
<i>Dėl vertybinių popierių emitento ir emitento metinių finansinių ataskaitų auditą atlikusios audito įmonės civilinės atsakomybės investuotojams</i>	31
Viešieji pirkimai	33
<i>Dėl tiekėjų pasiūlymų siaurąja prasme tikslinimo</i>	33
<i>Dėl tiekėjų teisės paaiškinti su trūkumais pateiktus pasiūlymus, tikslinti neaiškius duomenis apie kvalifikacijos atitiktį iškeltiems reikalavimams ir šios informacijos pripažinimą melaginga</i>	35
<i>Dėl tiekėjų teisinio suinteresuotumo ginčyti perkančiųjų organizacijų sprendimus</i>	36
Civilinio proceso teisė	37

<i>Dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo, kai teismas, pradėjęs juridinio asmens veiklos tyrimą, ieškinį atmeta</i>	37
<i>Dėl prašymo atnaujinti procesą nagrinėjimo tvarkos apeliacinės instancijos teisme</i>	37
<i>Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės atkūrimo teisinio reglamentavimo ir juridinę reikšmę turinčio fakto, kad asmuo buvo iki 1940 m. birželio 15 d. Lietuvos Respublikos pilietis, nustatymo sąlygų</i>	38
<i>Dėl tarptautinės jurisdikcijos taisyklių nustatymo</i>	39
Intelektinės nuosavybės teisė	41
<i>Dėl prekių ženklo savininko teisių gynimo pagal Prekių ženklų ir Konkurencijos įstatymų nuostatas</i> ...	41
Bankroto teisė	43
<i>Dėl atsisakymo iškelti bankroto bylą nemokiam fiziniam asmeniui pagrindo</i>	43
<i>Dėl bankroto administratoriaus teisių ir pareigų parduodant bankrutuojančio fizinio asmens turtą iš varžytynių</i>	44
<i>Dėl bankroto administratoriaus atsakomybės ir bylos nutraukimo pasibaigus juridiniam asmeniui</i>	45
<i>Dėl bankroto administratoriaus su bankrutuojančia bendrove sudarytos paskolos sutarties pripažinimo negaliojančia CK 1.80 straipsnio pagrindu ir restitucijos taikymo</i>	46
Darbo teisė	47
<i>Dėl nekonkuravimo susitarimo ir jo atlygintinumo</i>	47

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS

ANK 568 straipsnio, 577 straipsnio 2 dalies 7 punkto laikymasis

Dėl teisės kalbėti suprantama kalba

Šioje administracinio nusižengimo byloje Olandijos pilietis buvo nubaustas pagal ANK 422 straipsnio 5 dalį už tai, kad vairavo transporto priemonę, būdamas neblaivus (nustatytas lengvas neblaivumo laipsnis – 0,51 promilės). Administracinėn atsakomybėn patraukto Olandijos piliečio atstovas prašyme atnaujinti administracinio nusižengimo bylą, be kita ko, teigė, kad surašant administracinio nusižengimo protokolą jo atstovaujajam buvo padarytas esminis procesinis pažeidimas – neužtikrinta jo teisė kalbėti suprantama kalba, suprasti savo teises ir administracinės procedūros esmę.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija, išnagrinėjusi šią atnaujintą administracinio nusižengimo bylą, pažymėjo, kad Lietuvos Respublikoje administracinių nusižengimų teiseną vyksta lietuvių kalba, tuo tarpu dalyvaujančiam byloje asmeniui, nemokančiam lietuvių kalbos, užtikrinama teisė kalbėti gimtąja kalba arba ta kalba, kurią jis moka, ir naudotis vertėjo paslaugomis (ANK 568 straipsnis). Pagal ANK 577 straipsnio 2 dalies 7 punktą administracinėn atsakomybėn traukiamas asmuo turi teisę kalbėti gimtąja kalba arba ta kalba, kurią jis moka, ir naudotis vertėjo paslaugomis, jeigu nemoka lietuvių kalbos.

Teisėjų kolegija nurodė, kad šioje byloje nustatytos aplinkybės tokios, jog reido metu policijos pareigūnams sustabdžius automobilį, vairuojamą Lietuvoje gyvenančio Olandijos piliečio, ir šiam paaiškinus, kad lietuvių kalbą supranta šiek tiek, toliau bendravimas tarp pareigūnų ir vairuotojo daugiausiai vyko anglų kalba, kuri nebuvo gimtoji nei vairuotojui, nei pareigūnams, tačiau šiems asmenims suprantama. Vairuotojo buvo paprašyta pateikti automobilio registracijos pažymėjimą ir vairuotojo pažymėjimą, po to – atlikti blaivumo testą alkokotesteriu, kuriuo nustatytas 0,51 promilės girtumą, vairuotojas buvo pakviestas į pareigūnų automobilį, ten buvo pildomi dokumentai, vyko pokalbis anglų kalba, pažeidėjui buvo paaiškinta jo padaryto nusižengimo esmė, skirtina nuobauda bei tai, kad sprendimas gali būti priimamas ir nuobauda už jį paskiriama iš karto. Administracinėn atsakomybėn patrauktas asmuo neprieštaravo dėl sprendimo priėmimo vietoje, neneigė vartojęs alkoholį, ką pareigūnai įvertino kaip vairuotojo atsakomybę lengvinančią aplinkybę, skyrė nuobaudą ir surašytą nutarimą administracinio nusižengimo byloje davė jam pasirašyti. Po to pažeidėjui buvo išaiškinta, kad jam skirta 800 Eur bauda, jis negalės vienerius metus vairuoti ir jam reikės įgyti naują vairuotojo pažymėjimą, išlaikyti egzaminą. Be to, jam buvo paaiškinta baudos mokėjimo tvarka ir tai, kad jis nebegali vairuoti, turi susirasti kitą vairuotoją.

Paklaustas anglų kalba, ar suprato, administracinėn atsakomybėn patrauktas asmuo pasakė, kad mano, jog suprato. Teisėjų kolegija taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad apklaustas pirmosios instancijos teisme dalyvaujant vertėjui administracinėn atsakomybėn patrauktas asmuo gimtąja olandų kalba patvirtino, jog įvykio metu suprato, kad policijos pareigūnų buvo sustabdytas dėl padaryto pažeidimo, kad alkotesteriu jam buvo tikrinamas blaivumas, kad pasirašė po alkotesterio rezultatų duomenimis, matė ir suprato, kad jam buvo nustatytas 0,51 promilės neblaivumas, taip pat suprato, kad jo buvo teiraujama, ar sutinka vietoje užbaigti procesą, ar po savaitės vykti pas teisėją, kad jam buvo pateiktas pasirašyti ir protokolas.

Taigi teisėjų kolegija padarė išvadą, kad, nors bendravimas tarp policijos pareigūnų ir jų sustabdyto vairuotojo – administracinėn atsakomybėn patraukto asmens – anglų (ir šiek tiek lietuvių) kalba vyko nevisiškai sklandžiai, vis dėlto tai vyko kalba, kurią administracinėn atsakomybėn patrauktas asmuo supranta (moka). Pareigūnai vairuotojo sulaikymo ir su juo atliekamų administracinių procedūrų metu neužtikrino Olandijos piliečio teisės kalbėti savo gimtąja kalba ir nepakvietė vertėjo, tačiau teisėjų kolegija nelaikė to esminiu procesiniu pažeidimu, sukliudžiusiu teisingai išnagrinėti bylą, nes iš bylos duomenimis nustatytų aplinkybių matyti, kad pažeidėjui buvo išaiškinta ir jis iš esmės suprato savo padaryto pažeidimo ir su juo atliekamų veiksmų esmę, išreiškė savo valią dėl sprendimo dėl to pažeidimo priėmimo, buvo supažindintas su administracinio nusižengimo protokolu. Teisėjų kolegija pritarė apeliacinės instancijos teismo išvadoms, kad administracinio nusižengimo bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme pagal administracinėn atsakomybėn patraukto asmens atstovo apeliacinį skundą, administracinėn atsakomybėn patrauktam asmeniui buvo užtikrinta teisė savo gimtąja olandų kalba, dalyvaujant vertėjui ir advokatui, pasisakyti dėl įvykio ir išsiaiškinti visus neaiškumus, jeigu jų buvo. Dėl to teigti, kad nagrinėjant bylą buvo pažeistos jo teisės bei nekaltumo prezumpcijos, lygybės prieš įstatymą, proporcingumo, teisingo proceso principai, kaip nurodoma pareiškime, nėra pagrindo.

Teisėjų kolegija žemesnės instancijos teismų nutartis paliko galioti nepakeistas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 4 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-50-719/2020

II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas

BK 72 straipsnio 5 dalies taikymas

Dėl dalies nusikalstamos veikos priemonės vertės konfiskavimo

Šioje baudžiamojoje byloje pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu asmuo, padaręs BK 281 straipsnio 7 dalyje nurodytą nusikalstamą veiką, buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, ir baudžiamoji byla jam nutraukta. Paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – draudimas vairuoti transporto priemones dvejiems metams ir, vadovaujantis BK 72 straipsniu, iš asmens, atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, į valstybės biudžetą išieškota dalis konfiskuotino turto (automobilio) vertės atitinkanti pinigų suma – 827 Eur. Prokuroras paduotame kasaciniame skunde, be kita ko, nesutiko su teismo sprendimu taikant BK 72 straipsnio 5 dalies nuostatas konfiskuoti tik dalį konfiskuotino turto (automobilio) vertės. Prokuroro manymu, 10 procentų automobilio vertės sumos konfiskavimas yra per švelni baudžiamojo poveikio priemonė.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad turto konfiskavimo tikslas – panaikinti galimybę kaltininkui ar kitiems asmenims iš nusikalstamos veikos gauti turtinės naudos, t. y. padaryti nusikalstamą veiką ekonomiškai nenaudingą, taip pat išimti iš apyvartos turtą, kuris naudojamas nusikalstamai veikai daryti, o ne jį nubausti. Remiantis BK 72 straipsnio 5 dalimi, kai konfiskuotinas turtas yra paslėptas, suvartotas, priklauso tretiesiems asmenims ar jo negalima paimti dėl kitų priežasčių arba šį turtą konfiskuoti būtų netikslinga, teismas iš kaltininko ar kitų šio BK straipsnio 4 dalyje nurodytų asmenų išieško konfiskuotino turto vertę atitinkančią pinigų sumą. Nusikalstamos veikos padarymo

priemonės, kitaip nei rezultato, konfiskavimo tikslas – pirmiausia atimti galimybę dar kartą panaudoti šią priemonę nusikalstamais tikslais, taip pat daryti atitinkamą prevencinį poveikį taip veikti linkusiems asmenims. Dėl to taikant BK 72 straipsnio 5 dalies nuostatas, t. y. konfiskuojant ne pačią nusikalstamos veikos padarymo priemonę, bet jos vertę pinigais, turėtų būti apsvarstoma, ar tokia baudžiamojo poveikio priemonė atitinka turto konfiskavimo tikslus, taip pat įvertinamas tokio išieškojimo proporcingumas. Tai reiškia, kad už teisės pažeidimą skiriamos baudžiamojo poveikio priemonės taikymas turi būti individualizuotas. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad kasacinės instancijos teismo praktikoje pasisakyta, jog, sprendžiant konfiskuotino turto vertę atitinkančios pinigų sumos išieškojimo klausimą proporcingumo principo taikymo kontekste, reikia vertinti visas byloje esančias reikšmingas aplinkybes, tai yra atsižvelgti tiek į padaryto nusikaltimo aplinkybes, tiek į nusikaltimą padariusį asmenį apibūdinančius duomenis ir kitas šiam klausimui išspręsti turinčias reikšmės aplinkybes. Teismas, svarstydamas BK 72 straipsnio 5 dalyje nustatytos baudžiamojo poveikio priemonės taikymo proporcingumo klausimą, turi diskreciją spręsti, ar iš asmens konfiskuojama visa konfiskuotino turto vertė, ar tik jos dalis.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad įstatymai nereglamentuoja ir teismų praktikoje nėra išaiškinta, kokia turto vertės dalis konfiskuotina, – tai sprendžia teismas konkrečioje byloje, atsižvelgdamas į konkrečias aplinkybes. Taigi, sprendimas konfiskuoti nusikalstamos veikos priemonę ar jos vertę taikant laidavimą, anot teisėjų kolegijos, priimamas, visų pirma, įvertinus tokio konfiskavimo taikymo būtinumą ir proporcingumą, antra, įvertinus, ar proporcinga yra konfiskuoti visą ar tik dalį (ir kokią konkrečiai dalį) nusikalstamos veikos priemonės vertės. Kartu teisėjų kolegija pažymėjo, kad konfiskuotino turto vertės dalies dydis yra daugiau fakto, o ne teisės klausimas, todėl tai yra sritis, kurioje savo kompetenciją įgyvendina pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai. Kasacinis teismas, nagrinėdamas baudžiamąją bylą, privalo patikrinti, ar teismai, nusprenddami konfiskuoti tam tikrą dalį konfiskuotino turto vertės, remdamiesi konkrečiomis byloje nustatytomis aplinkybėmis, tinkamai aiškino proporcingumo principo turinį toje byloje.

Šiuo atveju teisėjų kolegija sprendė, kad, atsižvelgiant į nagrinėjamoje byloje nustatytas aplinkybes, būtent į nusikaltimo pavojingumą, aplinkybes, apibūdinančias asmens, atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, asmenybę, elgesį, sveikatos ir finansinę situaciją, kurias vertino teismai, sprendimas konfiskuoti 10 procentų (827 Eur) automobilio vertės iš esmės yra proporcingas. Teisėjų kolegijos vertinimu, esant teismų nustatytoms ir nutartyje išdėstytoms aplinkybėms, atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, gyvenimo aplinkybėms ir turtinei padėčiai, turto vertės konfiskavimo visa apimtimi taikymas prieštarautų teisingumo ir proporcingumo principams.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija prokuroro kasacinį skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-250-976/2020

BK 182 straipsnio 2 dalies, 229 straipsnio taikymas

Dėl kvalifikuoto sukčiavimo ir tarnybos pareigų neatlikimo

Šioje baudžiamojoje byloje žemesnės instancijos teismai priėmė skirtingus sprendimus. Apeliacinės instancijos teismo nuosprendžiu buvo panaikintas pirmosios instancijos išteisinamasis nuosprendis ir N. G. nuteista pagal BK 182 straipsnio 2 dalį už sukčiavimą, o R. P. – pagal BK 229 straipsnį už tarnybos pareigų neatlikimą. N. G. nuteista už tai, kad apgaule savo naudai įgijo turtinę teisę į didelės vertės mirusio sutuoktinio turtą, o R. P. – už tai, kad, būdama valstybės tarnautojui prilygintas asmuo – notarė, nesilaikė Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 1, 2, 30, 31 straipsnių reikalavimų, savo parašu ir antspaudu patvirtino N. G. sutuoktinio, negalincio suprasti savo veiksmų esmės ir jų valdyti, testamentą, prieš tai neišaiškinusi jam atliekamų notarinių veiksmų prasmės ir pasekmių asmenims, kurie nori juos atlikti, bei neįsitikinusi testatoriaus veiksniumu, taip dėl neatsargumo atliko savo pareigas netinkamai ir tokiais savo veiksmais

sudarydama sąlygas tretiesiems asmenims įgyti kito asmens turtą prieš jo valią, diskreditavo valstybės tarnautojo vardą ir sumenkino notariato autoritetą, todėl padarė didelę žalą valstybei.

Nuteistoji N. G. nesutiko su jos nuteisimu pagal BK 182 straipsnio 2 dalį ir kasaciniame skunde nurodė, kad turtas, į kurį ji esą apgaule įgijo turtinę teisę, jai nebuvo svetimas, nes priklausė jai ir jos sutuoktiniui bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės teise, taip pat, kad apeliacinės instancijos teismas padarė nepagrįstą išvadą, jog ji prieš notarę panaudojo apgaulę.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija dėl BK 182 straipsnio 2 dalies taikymo konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismo nuosprendyje nurodytas turtas, į kurį teisę savo naudai N. G. įgijo apgaule, buvo jos sutuoktinio asmeninė nuosavybė, todėl N. G. jis buvo svetimas. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija taip pat nurodė, kad byloje esančių duomenų apie N. G. sutuoktinio sveikatos būklę visuma neleidžia abejoti, jog N. G. testamentu sudarymo metu žinojo, kad jos sutuoktinis dėl labai sunkios sveikatos būklės negali suprasti savo veiksmų esmės ir jų valdyti ir kad jo būklė niekada nepagerės. Išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, įvykių chronologija leidžia daryti išvadą, jog N. G., žinodama tikrąją sutuoktinio sveikatos būklę, siekė ją nuslėpti nuo notarės, turėdama tikslą jo vardu sudaryti testamentą ir po sutuoktinio mirties viena paveldėti visą jam priklausantį turtą. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad apgaulę N. G. panaudojo prieš notarę, kaip asmenį, turintį teisę priimti teisinę reikšmę turintį sprendimą dėl jos sutuoktinio turto. Apgaule pasireiškė iš esmės dviem veiksmis (neveikimu), t. y. kad N. G. įtikino notarę R. P., jog jos sutuoktinis visą savo turtą nori palikti jai, ir kad nuslėpė nuo notarės tikrąją sutuoktinio sveikatos būklę. Nors nustatyta, kad N. G. sutuoktinio testamentas buvo pripažintas negaliojančiu, išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad nuteistosios N. G. veiksmų pobūdis ir pavojingumas, kuriais buvo siekiama įgyti turtinę teisę į didelės vertės savo sutuoktinio turtą, leidžia daryti išvadą, jog N. G. veiksmai pagrįstai įvertinti kaip nusikalstami, o ne kylantys iš civilinių teisinių santykių.

Kitos nuteistosios – R. P. – gynėjas kasaciniame skunde nesutiko su jo ginamosios nuteisimu pagal BK 229 straipsnį nurodydamas, kad jos veikoje nėra kaltės (nusikalstamo nerūpestingumo), kadangi ji nuteistosios N. G. buvo įtikinta, kad pastaroji yra vienintelė savo sutuoktinio įpėdinė, ir kad nuo jos buvo nuslėpta tikroji testatoriaus sveikatos būklė, todėl tvirtindama testamentą ji nežinojo ir negalėjo žinoti, kad šis negalėjo suprasti savo veiksmų esmės ir jų valdyti.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija dėl BK 229 straipsnio taikymo konstatavo, kad, nors R. P., prieš tvirtindama testamentą, ėmėsi tam tikrų paruošiamųjų veiksmų (Gyventojų registro tarnybos duomenų bazėje tikrino N. G. ir jos sutuoktinio asmens duomenis, t. y. duomenis apie gyvenamąją vietą, galiojančius asmens dokumentus, ar turi vaikų, šeiminių padėtį, Neveiksnių ir ribotai veiksmių asmenų registro duomenis apie testatorių, išklaušė pačios N. G. paaiškinimus bei peržiūrėjo jos pateiktą gydytojo surašytą medicinos dokumentą), tačiau šių veiksmų atlikimas nebuvo pakankamas tam, kad prieš tvirtinant testamentą būtų visiškai įsitikinta testatoriaus veiksmumu ir taip būtų užkirstas kelias neteisėtų sandorių ir dokumentų civiliniuose teisiniuose santykiuose atsiradimui. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad testamentu sudarymo metu buvo pakankamai akivaizdūs N. G. sutuoktinio valios nebuvimo įrodymai, jis buvo vegetacinės būsenos, nebuvo sąmoningas, dėl sunkios ligos ne tik kad niekaip negalėjo išreikšti savo valios, bet dėl negalėjimo suprasti savo veiksmų esmės ir jų valdyti negalėjo jos ir suformuoti, todėl notarė R. P. turėjo ne tik formaliai patikrinti Neveiksnių ir ribotai veiksmių asmenų registro duomenis, tikėti N. G. paaiškinimais apie tai, kad jos sutuoktinis yra sąmoningas, bendrauja į pateiktus klausimus atsakydamas neaiškiais konkludentiniais ženklais (rankos paspaudimu, akies mirktelėjimu ir pan.), bet ir pagal situaciją privalėjo rūpestingai įsitikinti šio asmens sveikatos būkle bei jo gebėjimu suprasti savo veiksmų esmę ir juos valdyti. Šių pareigų R. P. neįvykdė, taip sąmoningai nesilaikė jai inkriminuotų Notariato įstatymo normų. Išplėstinės septynių teisėjų kolegijos vertinimu, R. P., tvirtindama faktiškai neveiksnaus asmens testamentą, nors nenumatė, kad dėl netinkamo pareigų atlikimo kils žalingi padariniai, pagal veikos aplinkybes ir savo asmenines savybes galėjo ir turėjo tai numatyti. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija nurodė, kad, atsižvelgiant į R. P. atliktų veiksmų pobūdį, į tai, kad dėl jos elgesio buvo sudarytos sąlygos kitiems

asmenims padaryti nusikalstamą veiką, notariato autoritetas bei valstybės tarnautojo vardas buvo sumenkinti tokiu mastu, kad valstybei buvo padaryta didelė žala.

Remdamasi išdėstytais argumentais, išplėstinė septynių teisėjų kolegija nuteistosios N. G. ir nuteistosios R. P. gynėjo kasacinius skundus atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-25-495/2020

BK 284 straipsnio taikymas

Dėl viešosios tvarkos pažeidimo

Aptariamoje baudžiamojoje byloje asmuo nuteistas pagal BK 284 straipsnį už viešosios tvarkos pažeidimą. Kasacinės instancijos teismas sprendė, ar pagal teismų nustatytas ir įvertintas aplinkybes nuteistojo veika buvo kvalifikuota teisingai.

Visų pirma, teisėjų kolegija nurodė, kad BK 284 straipsnyje nustatytą nusikalstamą veiką apibūdina alternatyvūs viešosios tvarkos pažeidimo būdai: 1) įžūlus elgesys; 2) grasinimai; 3) piktybinis tyčiojimas; 4) vandališki veiksmai. Nagrinėjamos bylos kontekste kolegija pažymėjo, kad smūgio sudavimas be aiškios priežasties žmogui viešai net ir ne žmonių minioje reiškia įžūlius veiksmus ir nepagarbą aplinkiniams. Įžūliais veiksmais ir nepagarba aplinkiniams kaip BK 284 straipsnyje nustatytu požymiu laikytinas ir smūgio sudavimas žmogui kaip pretekstą panaudojant mažareikšmę dingstį. Teisėjų kolegija taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad traukiant asmenį baudžiamojon atsakomybėn pagal šį straipsnį turi būti nustatyti veikos padariniai – visuomenės rimties ar tvarkos sutrikdymas.

Teisėjų kolegija pritarė žemesnės instancijos teismų išvadai, kad nuteistasis turėjo tyčią sutrikdyti visuomenės rimtį ar tvarką ar demonstruoti nepagarbą aplinkiniams. Nagrinėjamu atveju kaltinamasis suvokė, kad viešoje vietoje konfliktuodamas su nukentėjusiaja, spirdamas jai be tai pateisinančios, menkavertės priežasties (nukentėjusioji sudavė per fotoaparata) demonstravo nepagarbą aplinkiniams ir aplinkai, nors ir veikė nesukonkretindamas, kokį poveikį visuomenei turės jo atliekami veiksmai. Teisėjų kolegija, įvertinusi nuteistojo veiksmų paskatas, konflikto kilimo priežastis, nuteistojo veiksmų pobūdį, trukmę bei intensyvumą, įvykio vietos specifiką, kitas aplinkybes, konstatavo, jog nuteistojo veika pagal BK 284 straipsnį buvo kvalifikuota teisingai, nes jis savo įžūliu elgesiu sutrikdė viešąją tvarką. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad nagrinėjamoje byloje nuteistasis pagal BK 284 straipsnį nuteistas ne tik už tai, kad įžūliu elgesiu sutrikdė viešąją tvarką, bet ir už tai, kad šią tvarką sutrikdė vandališkais veiksmais. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad visuomenės rimties ir tvarkos sutrikdymas vandališkais veiksmais yra vienas iš alternatyvių BK 284 straipsnio 1 dalyje nustatyto nusikaltimo požymių. Vandalizmu paprastai pripažįstamas nemotyvuotas, betikslis, beprasmis turto, kuris turi kultūrinę, inžinerinę ar kitokią socialinę vertę, gadinimas, niokojimas ar naikinimas. Taigi, teisėjų kolegijos vertinimu, nuteistojo veiksmas, t. y. spyrimas nukentėjusiajai, nelaikytinas vandališku veiksmu BK 284 straipsnio prasme, todėl šalintinas iš teismų sprendimų. Kartu teisėjų kolegija nurodė, kad vandališkų veiksmų pašalinimas iš teismų sprendimų nepaneigia to, kad viešoji tvarka buvo sutrikdyta nuteistojo įžūliu elgesiu.

Remdamasi išdėstytais argumentais, teisėjų kolegija pakeitė žemesnės instancijos teismų sprendimus, pašalindama aplinkybę, kad nuteistasis „akivaizdžiai ir vandališkais veiksmais“ demonstravo nepagarbą aplinkiniams ir aplinkai, sutrikdė visuomenės rimtį bei tvarką; kitą pirmosios instancijos teismo nuosprendžio ir apeliacinės instancijos nutarties dalį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-234-895/2020

BK 286 straipsnio taikymas

Dėl pasipriešinimo valstybės tarnautojui

Šioje baudžiamojoje byloje žemesnės instancijos teismai priėmė skirtingus sprendimus – pirmosios instancijos teismas asmenį pripažino kaltu ir nuteisė pagal BK 286 straipsnį („Pasipriešinimas valstybės tarnautojui ar viešojo administravimo funkcijas atliekančiam asmeniui“), o apeliacinės instancijos teismas jį išteisino kaip nepadariusį veikos, turinčios nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių.

Teisėjų kolegija pirmiausia pažymėjo tai, kad pagal BK 286 straipsnį atsako tas, kas panaudodamas ar grasindamas tuoj pat panaudoti fizinį smurtą pasipriešino valstybės tarnautojui ar kitam viešojo administravimo funkcijas atliekančiam asmeniui. BK 286 straipsnio dispozicija aiškiai įvardija šios nusikalstamos veikos padarymo būdą – fizinio smurto panaudojimas arba grasinimas tuoj pat jį panaudoti. BK 286 straipsnio prasme fizinis smurtas yra bet koks neteisėtas tiesioginis poveikis, kuris sukelia žmogui skausmą ar nežymų sveikatos sutrikdymą.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad šioje byloje pirmosios instancijos teismas nustatė, kad išteisintasis kaltinime nurodytu laiku dėl galimai padarytos nusikalstamos veikos, nurodytos BK 281 straipsnio 7 dalyje, policijos tarnybiniu automobiliu vežamas į gydymo įstaigą kraujo mėginiui paimti, tyčia vieną kartą spyrė tarnybines pareigas atliekančiam ir tarnybinių automobilių vairuojančiam policijos pareigūnui į galvą, taip jam sukėlė fizinį skausmą. Tuo tarpu apeliacinės instancijos teismas, tikrindamas pirmosios instancijos teismo nuosprendžio teisėtumą ir pagrįstumą, nors pritarė teismo nustatytai aplinkybei, kad išteisintojo fizinis kontaktas su nukentėjusiuoju buvo, tačiau spyrio policijos pareigūnui į galvą nelaikė trukdymu jam atlikti tarnybines pareigas.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad policijos pareigūnas yra valstybės tarnautojas, atliekantis įstatymuose nustatytas policijos funkcijas, kuriomis užtikrinamas policijos uždavinių ir funkcijų įgyvendinimas, turintis įstatymų suteiktus viešojo administravimo įgaliojimus. Pareigūnas, atlikdamas jam nustatytas funkcijas, turi teisę įstatymų nustatyta tvarka sulaikyti ir pristatyti į policijos ar kitų institucijų tarnybines patalpas asmenis, padariusius administracinę teisės nusižengimą ar nusikalstamą veiką, įtariamus jų padarymu, asmens tapatybei nustatyti, protokolams, aktams, pranešimams surašyti ar kitiems įstatymų nustatytiems veiksams atlikti; įtardamas, kad nusikalstamos veikos ar administracinio teisės nusižengimo padarymu įtariamasis asmuo yra neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka tikrinti, ar jis yra neblaivus ar apsvaigęs (Lietuvos Respublikos policijos įstatymo 2 straipsnio 6 dalis, 22 straipsnio 1 dalies 2, 7 punktai). Teisėjų kolegija pažymėjo, kad byloje nagrinėjamo įvykio metu nukentėjusysis buvo ne šiaip sau asmuo, vairuojantis kažkokį automobilį, o policijos pareigūnas – Utenos apskrities vyriausiojo policijos komisariato skyriaus vyr. patrulis (valstybės tarnautojas), kuris vykdė jam pavestas tarnybines pareigas, t. y. vairavo policijos tarnybinių automobilių ir kartu su kitais policijos pareigūnais vežė sulaikytą nusikalstamos veikos padarymu (dėl vairavimo transporto priemonės esant neblaiviam, kai nustatytas 1,51 ir daugiau promilių neblaivumas) įtariamą asmenį į gydymo įstaigą, kad būtų paimtas kraujo mėginys neblaivumui nustatyti. Pirmosios instancijos teismas, įvertinęs liudytojų policijos pareigūnų parodymus ir pokalbio tarnybiniame automobilyje garso įrašo turinį, nustatė, jog išteisintasis suprato, kad policijos pareigūnai atlieka savo pareigas ir kad jis yra vežamas į gydymo įstaigą kraujo tyrimui atlikti. Dėl to, anot teisėjų kolegijos, šis teismas išteisintojo veiksmus – spyri į galvą tarnybinių automobilių vairuojančiam pareigūnui teisingai kvalifikavo pagal BK 286 straipsnį kaip pasipriešinimą valstybės tarnautojui.

Teisėjų kolegija konstatavo, kad nepagrįsta apeliacinės instancijos teismo išvada, jog išteisintajam nebuvo jokios dingsties priešintis policijos pareigūnams. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad išteisintasis, dar prieš įsodinamas į tarnybinių automobilių, būdamas neblaivus (alkotesteriu jam nustatytas 1,57 promilės neblaivumas), elgėsi agresyviai, piktinosi pareigūnų darbu, šaukė, reiškė nepasitenkinimą dėl sulaikymo, nenorėjo sėstis į tarnybinių automobilių, muistėsi, stangrino rankas, todėl jam buvo uždėti antrankiai ir jis pareigūnų buvo įsodintas į tarnybinių automobilių, o vežamas į gydymo įstaigą sėdėjo neramiai, muistėsi, vartojo necenzūrinius žodžius. Be to, apklausiamas

išteisintasis pripažino, kad buvo supykęs ant policijos pareigūnų, jog jį neteislingai apkaltino vairavimu apsvaigus nuo alkoholio, neprisiminė, kad būtų ką nors daręs policijos pareigūnui, tačiau neatmetė galimybės, kad galėjo taip pasielgti. Anot teisėjų kolegijos, nors apeliacinės instancijos teismas teisingai nurodė, kad nenustatyta, jog vežant išteisintąjį į gydymo įstaigą (iki spyrio nukentėjusiajam į galvą) su juo pareigūnai būtų atlikę kokius nors veiksmus, tačiau šiuo atveju būtent išteisintojo nepasitenkinimas dėl, jo įsitikinimu, nepagrįsto sulaikymo paskatino jį panaudoti fizinį smurtą prieš tarnybinį automobilį vairuojantį pareigūną, taip siekiant sutrukdyti pareigūnams nuvežti jį į gydymo įstaigą ir taip vykdyti jiems pavestas tarnybines pareigas. Teisėjų kolegija sprendė, kad išteisintasis suvokė, jog yra sulaikytas dėl galimai padarytos nusikalstamos veikos ir uniformuotų policijos pareigūnų policijos tarnybiniu automobiliu vežamas į gydymo įstaigą kraujo mėginiui paimti, kad, spirdamas į galvą tarnybinį automobilį vairuojančiam pareigūnui, priešinasi savo tarnybines funkcijas atliekančiam valstybės tarnautojui, ir to norėjo, t. y. veikė tiesiogine tyčia. Taigi, teisėjų kolegijos vertinimu, išteisintojo veiksmuose nustatyti visi tiek objektyvieji, tiek subjektyvieji BK 286 straipsnyje nurodytos nusikalstamos veikos sudėties požymiai.

Be kita ko, teisėjų kolegija nesutiko ir su apeliacinės instancijos teismo išvada, kad byloje nėra objektyvių įrodymų, jog išteisintojo veiksmais nukentėjusiajam buvo sukeltas fizinis skausmas. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad BK 286 straipsnyje nustatytos nusikalstamos veikos sudėtis yra formalioji, todėl ji laikoma baigta nuo to momento, kai, priešindamasis valstybės tarnautojui ar viešojo administravimo funkcijas atliekančiam asmeniui, kaltininkas pradeda naudoti smurtą (arba grasina tuo pat jį panaudoti), siekdamas neleisti pareigūnui vykdyti savo tarnybinių įgaliojimų, todėl neturi reikšmės tai, ar pareigūnui yra padaryti kūno sužalojimai. Šiame kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad byloje įrodyta, kad išteisintasis padarė baigtą nusikaltimą, nes, siekdamas sutrukdyti nukentėjusiajam vykdyti jam pavestas tarnybines pareigas, panaudojo prieš jį fizinį smurtą – spyrė jam į galvą.

Remdamasi išdėstytais argumentais, teisėjų kolegija panaikino apeliacinės instancijos teismo išteisinamąjį nuosprendį ir paliko galioti pirmosios instancijos teismo apkaltinamąjį nuosprendį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-246-942/2020

BK 291 straipsnio 1, 2 dalių, 300 straipsnio 2 dalies taikymas

Dėl vidinių ir išorinių Europos Sąjungos valstybės narių sienų kirtimo

Šioje baudžiamojoje byloje asmuo (Sirijos Arabų Respublikos pilietis) buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 300 straipsnio 2 dalį („Dokumento suklastojimas ar disponavimas suklastotu dokumentu“) ir baudžiamoji byla jam nutraukta. Prokuroras paduotame kasaciniame skunde teigė, kad teismas netinkamai taikė baudžiamąjį įstatymą ir priėmė neteislingą sprendimą, nes asmenį atleido nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 300 straipsnio 2 dalį, nors, vadovaujantis BK 291 straipsnio 2 dalimi, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės nustatytas asmenims, padariusiems BK 291 straipsnio 1 dalyje nurodytą nusikalstamą veiką.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad BK 291 straipsnio 2 dalyje nustatyta, jog nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 291 straipsnio 1 dalį atleidžiamas užsienietis, kuris neteisėtai atvyko į Lietuvos Respubliką turėdamas tikslą pasinaudoti prieglobsčio teise. BK 291 straipsnio 1 dalyje nustatyta atsakomybė tam, kas neteisėtai perėjo Lietuvos Respublikos valstybės sieną. Taigi atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės esant sąlygai – tikslui pasinaudoti prieglobsčio teise taikomas užsieniečiui tais atvejais, kai jis padaro BK 291 straipsnio 1 dalyje nurodytą nusikalstamą veiką. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad Lietuvos Respublikoje taikoma 1951 m. vasario 28 d. Ženevoje priimta Konvencija dėl pabėgėlių statuso (toliau – Ženevos konvencija), jos 31 straipsnyje įtvirtinta nuostata neskirti nuobaudų už neteisėtą įvažiavimą ar neteisėtą buvimą susitariančiosios valstybės teritorijoje pabėgėliams, kurie, atvykę iš teritorijos, kur jų gyvybei ar laisvei grėsė pavojus, įvažiuoja į šių šalių teritoriją arba yra joje be leidimo, jeigu jie patys nedelsdami prisistato valdžios institucijoms ir išsamiai paaiškina savo neteisėtą įvažiavimą ar

buvimą. Taigi šia konvencija nustatyta apsauga pabėgėliams, atvykstantiems ir (ar) esantiems valstybių teritorijose, pažeidžiant nustatytą tvarką, neturint leidimo ir pan.

Teisėjų kolegija nurodė, kad nagrinėjamoje byloje aktualus klausimas – ar Sirijos Arabų Respublikos piliečio padaryta nusikalstama veika yra tokia veika, dėl kurios pagal BK 291 straipsnio 2 dalį jis gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės. Šiame kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad asmuo, atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, nebuvo kaltinamas ir teisiamas pagal BK 291 straipsnio 1 dalį už neteisėtą valstybės sienos perėjimą, o kaltintas ir teismų pripažinta, kad padarė BK 300 straipsnio 2 dalyje nurodytą nusikalstamą veiką, t. y. Graikijoje, Atėnų mieste, įgijęs žinomai netikrą Čekijos Respublikos asmens tapatybės kortelę, išduotą kitu vardu, ją laikė ir gabeno iki 2019 m. birželio 16 d., kai atsikrėdęs iš Atėnų Vilniaus oro uosto pasienio užkardos kontrolės punkte šią asmens tapatybės kortelę panaudojo pateikdamas ją pasienio pareigūnui, atliekančiam dokumentų patikrinimą. Pirmosios instancijos teismas, nusprenddamas atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės asmenį, padariusį BK 300 straipsnio 2 dalyje nustatytą nusikalstamą veiką, nurodė besivadovaujantis Ženevos konvencijos 31 straipsnio 1 dalimi ir BK 291 straipsnio 2 dalimi. Apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs prokuroro apeliacinį skundą, jį atmetė, tačiau patikslino nuosprendį (rezoliucinę dalį), pašalindamas nuorodą į BK 291 straipsnio 2 dalį, laikydamas ją pertekline. Be to, apeliacinės instancijos teismas nutartyje nurodė, kad tai, jog asmeniui neinkriminuotas neteisėtas valstybės sienos perėjimas (BK 291 straipsnio 1 dalis), nešalina jo teisės pasinaudoti tarptautinio teisės akto – Konvencijos teikiama apsauga, ir vadovavosi nuostata, jog pasinaudojimas suklastotais dokumentais apima ir neteisėtą atvykimą į valstybės teritoriją.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad BK 291 straipsnio 1 dalyje nurodyta nusikalstama veika – neteisėtas Lietuvos Respublikos valstybės sienos perėjimas – pažeidžiama įstatymais ir kitais teisės aktais nustatyta valstybės valdymo tvarka valstybės sienos režimo srityje. Valstybės sienos apsaugai taikomos priemonės, kuriomis siekiama užtikrinti, kad asmenys laikytųsi valstybės sienos teisinio režimo, pasienio kontrolės punktų veiklos taisyklių, užtikrinti kitus svarbius asmenų, visuomenės ir valstybės interesus pasienio kontrolės punktuose ir vietose, kur galioja pasienio teisinis režimas. Atsakomybė pagal BK 291 straipsnio 1 dalį nustatyta tik tais atvejais, kai pažeidžiamos saugomos valstybės sienos, t. y. tos, kurią laisvai pereiti draudžiama. Taigi asmuo, neteisėtai kertantis (pereinant) valstybės sieną, pažeidžia patekimo į valstybę (ar išvykimo iš jos) tvarką, kai laisvai kirsti sieną yra draudžiama. BK 291 straipsnio 1 dalies dispozicija yra blanketinė, todėl sprendžiant dėl nusikalstamos veikos požymių buvimo būtina atsižvelgti į teisės aktus, nustatančius valstybės sienos režimą. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad antai Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties nustato užsieniečių atvykimo ir išvykimo, buvimo ir gyvenimo, prieglobsčio suteikimo tvarką. Pagal šio įstatymo 10 straipsnį neteisėtu atvykimu į Lietuvos Respubliką laikomi, be kita ko, tokie atvejai, kai atvykstantis asmuo pateikia kito asmens arba suklastotą kelionės dokumentą, kai neturi galiojančio dokumento, suteikiančio teisę atvykti į Lietuvos Respubliką.

Teisėjų kolegija nurodė, kad aptariamas nusikaltimas yra tarptautinio pobūdžio (konvencinis), todėl, sprendžiant veikos kvalifikavimo ir (ar) baudžiamosios atsakomybės klausimą, BK taikymas bei aiškinimas paprastai susiję ir su tarptautiniais teisės aktais. Nagrinėjamos bylos kontekste teisiškai vertinant asmens, atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, padarytą nusikalstamą veiką, reikšmingi yra ir Europos Sąjungos teisės aktai, nustatantys asmenų judėjimą per sienas, Sąjungos kodeksą (Šengeno sienų kodeksas) bei apibrėžiantys Europos Sąjungos valstybių narių vidaus ir išorės sienas, jų kontrolę, trečiųjų šalių piliečių atvykimo sąlygas ir kita. Europos Sąjungos Taryba 2002 m. lapkričio 28 d. priėmė pamatinį sprendimą ir direktyvą, šiuose dokumentuose pažymėdama, kad vienas iš Europos Sąjungos tikslų yra laipsniškas laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės sukūrimas, o tai, *inter alia* (be kita ko), reiškia, kad turi būti kovojama su nelegalia imigracija, valstybės narėms imantis bendrų veiksmų policijos ir teismų bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose srityse. Europos Sąjungos Tarybos pamatiniame sprendime įtvirtintos bendrosios nuostatos dėl asmenims taikomos atsakomybės už pažeidimus, susijusius su nelegalia imigracija, neteisėtu sienos kirtimu, taip pat akcentuojamas tikslas suderinti pažeidimo apibrėžimą ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atvejus nepažeidžiant

pabėgėliams ir prieglobsčio prašytojams teikiamos apsaugos pagal tarptautinę teisę, ypač laikantis išpareigojimų pagal 1951 m. Ženevos konvenciją. 2016 m. kovo 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento bendrosiose nuostatose nurodyta, kad nebus asmenų kontrolės jiems kertant Sąjungos valstybių narių vidaus sienas, jame nustatomos taisyklės, reglamentuojančios asmenų kontrolę jiems kertant Sąjungos valstybių narių išorės sienas (1 straipsnis). Taigi pagal šį Reglamentą apsauga taikoma Europos Sąjungos valstybių išorės sienoms, nustatytos taisyklės taikomos trečiųjų šalių piliečiams, kertantiems išorės sienas. Be kita ko, Reglamento 4 straipsnyje („Pagrindinės teisės“) nustatyta, kad jį taikydamos valstybės narės veikia visapusiškai laikydamosi atitinkamos Sąjungos teisės, įskaitant Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją, atitinkamos tarptautinės teisės, įskaitant 1951 m. lapkričio 28 d. Ženevoje priimtą Konvenciją dėl pabėgėlių statuso, su galimybe gauti tarptautinę apsaugą susijusių išpareigojimų, visų pirma negražinimo principo, ir pagrindinių teisių. Laikantis bendrųjų Sąjungos teisės principų, pagal šį Reglamentą sprendimai turi būti priimami atsižvelgiant į kiekvieną konkretų atvejį.

Teisėjų kolegija dar kartą atkreipė dėmesį į tai, kad atsakomybė pagal BK 291 straipsnio 1 dalį nustatyta tik tais atvejais, kai pažeidžiamas saugomos valstybės sienos teisinis režimas, t. y. tos, kurią laisvai pereiti draudžiama. Lietuvos Respublikos, kaip Europos Sąjungos narės, valstybės sienos režimo teisinis reguliavimas įtvirtintas ne tik Lietuvos Respublikos teisės aktais, bet ir pirmiau nurodytais Europos Sąjungos teisės aktais. Tai reiškia, kad BK 291 straipsnio 1 dalis neapima vidinių Europos Sąjungos valstybės narių sienų kirtimo. Nagrinėjamu atveju taikant BK 291 straipsnio 2 dalį, taip pat Ženevos konvencijos 31 straipsnį nustatytos bylai reikšmingos aplinkybės apie tai, kad asmuo, pateikdamas suklastotą netikrą Čekijos Respublikos asmens tapatybės kortelę, kirto ne išorinę, o vidinę Lietuvos Respublikos valstybės sieną (iš Graikijos į Lietuvą). Teisėjų kolegijos vertinimu, apeliacinės instancijos teismas, vertindamas asmens, atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės, padarytą nusikalstamą veiką kaip neteisėtą valstybės sienos kirtimą (BK 291 straipsnio 1 dalies prasme), į šias aplinkybes neatsižvelgė, nesivadovavo teisiniu reglamentavimu, nustatytu Europos Sąjungos teisės aktais valstybės sienų režimo srityje.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir perdavė bylą nagrinėti iš naujo apeliacine tvarka.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-197-222/2020

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas

BPK 44 straipsnio nuostatų laikymasis

Dėl nuteistojo teisės apklausti nukentėjusįjį

Kasaciniuose skunduose buvo teigiama, kad apeliacinės instancijos teismas, atmetęs prašymą atlikti įrodymų tyrimą (BPK 324 straipsnio 6 dalis) ir apklausti nukentėjusįjį, kuris sutiko duoti parodymus bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme (nors anksčiau ir buvo atsisakęs duoti parodymus), pažeidė nuteistojo teises, įtvirtintas Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 6 straipsnio 2 dalyje, 3 dalies d punkte, taip pat neišsamiai išnagrinėjo nuteistojo gynėjo apeliacinį skundą.

Teisėjų kolegija, vertindama kasacinio skundo argumentus, pirmiausia pažymėjo, kad BPK 44 straipsnio 7 dalyje, Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies d punkte įtvirtinta įtariamojo (kaltinamojo) teisė apklausti kaltinimo liudytojus arba turėti galimybę, kad šie liudytojai būtų apklausti, yra vienas teisės į teisingą bylos nagrinėjimą, įtvirtintos Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje, taip pat BPK 44 straipsnio 5 dalyje, aspektų. Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies d punkte įtvirtintas principas, pagal kurį, prieš nuteisiant kaltinamąjį, visi jį kaltinantys įrodymai paprastai turi būti jam dalyvaujant pateikti viešame teismo posėdyje, siekiant užtikrinti rungtynišką bylos svarstymą. Šio principo išimtys yra galimos, tačiau jos turi nepažeisti gynybos teisių, kurios paprastai reikalauja, kad kaltinamajam būtų suteikta pakankama ir tinkama galimybė ginčyti prieš jį liudijančio liudytojo parodymus bei pateikti liudytojui klausimų arba tuo metu, kai jis duoda

parodymus, arba vėlesnėje proceso stadijoje. Teisė apklausti kaltinimo liudytojus ar teisė į tai, kad šie liudytojai būtų apklausti, yra teisės į teisingą procesą garantija ne tik dėl to, kad ja siekiama užtikrinti kaltinimo ir gynybos šalių lygybę, bet ir dėl to, kad ji suteikia gynbai ir teisminei sistemai esminę priemonę kaltinančių parodymų tikrumui ir patikimumui, kartu ir kaltinimo pagrįstumui patikrinti.

Kartu kasacinis teismas pabrėžė ir tai, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) tais atvejais, kai asmens pripažinimas kaltu lemiamai grindžiamas parodymais liudytojų (nukentėjusiųjų), kuriems kaltinamasis negalėjo užduoti klausimų nei ikiteisminio tyrimo, nei teismo nagrinėjimo metu, paprastai konstatuoja Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies, 3 dalies d punkto pažeidimą. Pagal EŽTT praktiką ši teisė paprastai suponuoja tai, kad įrodymai turi būti pateikiami viešame teismo posėdyje dalyvaujant kaltinamajam, siekiant užtikrinti rungimosi principo laikymąsi nagrinėjant bylą. Iš esmės tai reiškia, kad kaltinamajam turi būti suteikta pakankama ir tinkama galimybė ginčyti prieš jį liudijančių asmenų parodymus ir pateikti jiems klausimus arba tuo metu, kai parodymai duodami, arba vėliau procese.

Teisėjų kolegija sprendė, kad apžvelgiamoje byloje ikiteisminio tyrimo metu pas ikiteisminio tyrimo teisėją ir teismo nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme metu nukentėjusiajam atsisakius duoti parodymus prieš savo tėvą, įtariamojo (kaltinamojo) teisė pačiam apklausti liudytojus arba prašyti, kad jie būtų apklausti buvo ribojama teisėtai (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalis, BPK 82 straipsnio 2 dalis). Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas draudimas versti duoti parodymus prieš save, savo šeimos narius ar artimuosius giminaičius. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad ši nuostata reiškia, kad negali būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kuriuo vadovaudamiesi teisėsaugos institucijų pareigūnai galėtų reikalauti duoti parodymus prieš save, savo šeimos narius ar artimuosius giminaičius, o tokio reikalavimo nevykdant – taikyti poveikio priemones. Konstitucijoje įtvirtintas draudimas skirtas valstybės institucijų pareigūnams ir savaime nereglamentuoja apklausiamų asmenų veiksmų, tačiau minėta Konstitucijos nuostata užtikrina jų teisę neduoti parodymų apie save, savo šeimos narius ar artimuosius giminaičius. Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta garantija reiškia, kad fizinis asmuo gali atsisakyti duoti parodymus, kuriais remiantis jis pats, jo šeimos narys ar artimas giminaitis galėtų būti patrauktas baudžiamajon atsakomybėn, taip pat kitokion teisinėn atsakomybėn, jeigu galima sankcija pagal savo pobūdį ir dydį (griežtumą) prilygtų kriminalinei bausmei. Kita vertus, teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas negali būti aiškinamas kaip reiškiantis, kad fizinis asmuo negali savanoriškai (t. y. niekieno neverčiamas) duoti parodymus prieš save, savo šeimos narius ar artimus giminaičius.

Nagrinėjamos bylos kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad BPK 82 straipsnio 2 dalyje (2002 m. kovo 14 d. įstatymo redakcija, galiojusi tuo metu, kai nukentėjusysis atsisakė duoti parodymus prieš savo tėvą) buvo nustatyta, kad įtariamojo ir kaltinamojo šeimos nariai ar artimieji giminaičiai gali neduoti parodymų arba neatsakyti į kai kuriuos pateiktus klausimus. Šia BPK nuostata baudžiamajame procese yra įgyvendintas Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas draudimas versti duoti parodymus prieš savo šeimos narius ar artimuosius giminaičius. Nors ši teisė neduoti parodymų arba neatsakyti į kai kuriuos pateiktus klausimus yra įtvirtinta BPK skyriuje „Liudytojai, ekspertai ir specialistai“, tačiau, teisėjų kolegijos vertinimu, atsižvelgiant į Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalyje nustatytą draudimą, darytina išvada, kad šią teisę turi ne tik liudytojai, bet ir kiti baudžiamajame procese apklausiami asmenys, nepaisant jų procesinio statuso (nukentėjusieji, įtariamieji, kaltinamieji).

Bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme nuteistasis ir jo gynėjas prašė atlikti įrodymų tyrimą ir apklausti nukentėjusįjį, kuris tuo metu sutiko duoti parodymus. Apeliacinės instancijos teismas, motyvuodamas tuo, kad atsižvelgiant į nukentėjusiojo amžių, apklausa teisme jam padarys moralinę ir psichologinę traumą, kad byloje užtenka duomenų įvykio situacijos ir aplinkybių vertinimui, nuteistojo ir jo gynėjo prašymą atlikti įrodymų tyrimą atmetė.

Kasacinio teismo vertinimu, atsisakymas apklausti nukentėjusįjį, motyvuojant jo interesų apsauga, šioje situacijoje buvo nepagrįstas. Anot teisėjų kolegijos, nukentėjusiajam sutinkant duoti

parodymus, jo interesus galima buvo apsaugoti apklausą atliekant BPK 283 straipsnyje 3 dalyje (taikant nepilnamečio asmens apklausos ypatumus) nustatyta tvarka.

Taigi, nagrinėjamu atveju teisėjų kolegija pripažino, kad apeliacinės instancijos teisme neapklausus nukentėjusiojo buvo pažeisti BPK 44 straipsnio 7 dalyje ir BPK 324 straipsnio 6 dalyje įtvirtinti reikalavimai. Dėl šių pažeidimų buvo suvaržytos įstatymo garantuota nuteistojo teisė apklausti liudytojus ir jo teisė į gynybą, nes nei nuteistasis, nei jo gynėjas jokioje bylos proceso stadijoje neturėjo galimybės apklausti nukentėjusį ir užduoti jam klausimus. Dėl to kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį panaikino ir bylą perdavė iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-238-689/2020

BPK 103, 105 straipsnių nuostatų laikymasis

Dėl transporto priemonės priverstinio nuvežimo ir saugojimo išlaidų pripažinimo proceso išlaidomis

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu asmuo buvo nuteistas už transporto priemonės vairavimą esant neblaiviam (BK 281 straipsnio 1 dalis). Vadovaujantis BK 67 straipsnio 1 dalimi, 2 dalies 7 punktu, 3 dalimi, 72 straipsniu automobilis, kurį jis vairavo buvo konfiskuotas. Nagrinėjant bylą pirmosios instancijos teisme prokuroras pateikė prašymą priteisti proceso išlaidas, patirtas Utenos apskrities vyriausiojo policijos komisariato (toliau – Utenos apskrities VPK) dėl minėto automobilio priverstinio nuvežimo ir jo saugojimo. Pirmosios instancijos teismas šį prašymą atmetė. Apeliacinės instancijos teismas su šia pirmosios instancijos teismo nuomone nesutiko ir pripažino priverstinio nuvežimo išlaidas ir automobilio saugojimo išlaidas proceso išlaidomis ir jas priteisė iš nuteistojo Utenos apskrities VPK naudai. Nuteistasis kasaciniame skunde teigė, kad apeliacinės instancijos teismas įrodymais nepagrindė priteistų išlaidų realumo, o susidariusioje situacijoje jis turįs mokėti už jam nesuteiktas paslaugas, juolab tą laiką, kai automobilis buvo saugomas, juo naudotis negalėjęs. Taip pat, kasatoriaus manymu, šios išlaidos galėtų būti padengtos iš lėšų, gautų konfiskavus automobilį.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija su šiais kasacinio skundo argumentais nesutiko, ir nurodė, kad pagal baudžiamojo proceso įstatymą proceso išlaidas, be kita ko, sudaro daiktų laikymo ar persiuntimo išlaidos (BPK 103 straipsnio 5 punktas), taip pat kitos išlaidos, kurias turi proceso dalyviai ar teismas ir kurias ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras, teisėjas ar teismas pripažįsta proceso išlaidomis (to paties straipsnio 6 punktas). Sumos, išleidžiamos daiktams, turintiems reikšmės nusikalstamai veikai tirti ar nagrinėti, laikyti ar persiųsti, gali būti susijusios ir su jų transportavimu, saugojimu. Kasacinis teismas pažymėjo taip pat tai, kad baudžiamajame procese daiktais, turinčiais reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti, be kita ko, laikomi materialūs objektai, kurie buvo nusikalstamos veikos padarymo įrankiais ar priemonėmis. Nusikaltimo padarymo priemone – teismų praktikoje pripažįstama transporto priemonė, kurią vairuodamas kaltininkas padaro nusikalstamą veiką, susijusią, pvz., su eismo saugumo taisyklių pažeidimu.

Nagrinėjamos bylos kontekste išplėstinė septynių teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad nuteistasis vairavo transporto priemonę būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, esant 3,20 promilės neblaivumui, t. y. sunkiam girtumo laipsniui. Policijos pareigūnams sulaikius nuteistąjį, įvykio vietoje nustačius jo neblaivumą, jo vairuotas automobilis tuoj pat po nusikaltimo padarymo buvo priverstinai nuvežtas saugoti į individualiai įmonei priklausančią saugojimo aikštelę. Taigi, išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nuomone, bylos aplinkybės patvirtina, kad nuteistasis vairavo automobilį pažeisdamas Kelių eismo taisyklių reikalavimus, būdamas neblaivus, taip kėlė pavojų aplinkiniams, todėl jo vairuota transporto priemonė – nusikaltimo padarymo priemonė – buvo teisėtai priverstinai nuvežta į automobilių saugojimo aikštelę ir joje saugoma, o susidariusios automobilio nuvežimo (transportavimo) ir saugojimo (laikymo) išlaidos pagrįstai pripažintos proceso išlaidomis (BPK 103 straipsnio 5 punktas).

Kasacinis teismas pažymėjo, kad pagal BPK 105 straipsnio 1 dalį teismas, priimdamas nuosprendį, turi teisę nuspręsti išieškoti iš nuteistojo proceso išlaidas, išskyrus išlaidas, skirtas vertėjui, ir išlaidas, patirtas atliekant nepilnamečio įtariamojo ar nepilnamečio kaltinamojo individualų vertinimą. Kitokių išimčių dėl galimo proceso išlaidų išieškojimo iš asmens, kuriam priimtas apkaltinamasis nuosprendis, BPK normos nenustato. Skundžiamą nutartį priėmęs apeliacinės instancijos teismas nustatė, kad nuteistojo vairuoto automobilio „Audi A6“ transportavimo išlaidos iš įvykio vietos į saugojimo aikštelę sudaro 108,90 Eur, o saugojimo išlaidos sudaro po 2,42 Eur už kiekvieną parą. Apeliacinės instancijos teismas, išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nuomone, teisingai nusprendė, kad šios proceso išlaidos, vadovaujantis BPK 105 straipsnio 1 dalimi, išieškinos iš nuteistojo. Anot išplėstinės septynių teisėjų kolegijos, gindami viešąjį interesą, eismo saugumą kontroliuojantys policijos pareigūnai turi teisę ir kartu pareigą imtis būtinų priemonių, iš jų – priverstinai nuvežti transporto priemonę (automobilį), jei jos valdytojas (pvz., vairuotojas) kelia grėsmę kitų asmenų saugumui, todėl tai nagrinėjamu atveju ir buvo padaryta. Neabejotina, kad tokioje situacijoje turto – automobilio – savininkas ar valdytojas turi būti užtikrintas, kad jo turtas bus saugomas nuo neteisėto sugadinimo, sunaikinimo ar praradimo, dėl to – šiuo konkrečiu atveju – tarp Utenos apskrities VPK ir ūkio subjekto individualios įmonės buvo sudaryta priverstinio transporto priemonės nuvežimo ir saugojimo paslaugų sutartis. Taigi, atsižvelgusi į nurodytus argumentus, išplėstinė septynių teisėjų kolegija konstatavo, kad tiek priverstinis nuteistojo automobilio nuvežimas, tiek saugojimas buvo būtinos ir proporcingos priemonės, jų taikymą suponavo teisei priešingas, pavojingas nuteistojo elgesys.

Atsakydamas į kasacinio skundo argumentą, kad proceso išlaidos galėtų būti padengtos iš lėšų, gautų konfiskavus automobilį, kasacinis teismas nurodė, kad turto, šiuo atveju – nusikaltimo padarymo priemonės, konfiskavimas – tai priverstinis neatlygintinas turto, esančio pas kaltininką ar kitus asmenis, paėmimas valstybės nuosavybėn (BK 72 straipsnio 1 dalis). Šios baudžiamojo poveikio priemonės, skiriamos įstatymo nustatytais atvejais, paskirtis – padėti įgyvendinti bausmės paskirtį. Turto konfiskavimo tikslas, be kita ko, išimti iš apyvartos turtą, kuris naudojamas nusikalstamai veikai daryti, užkirsti kelią toliau naudoti šį turtą tokiais tikslais. Dėl to, anot kasacinio teismo, proceso išlaidų padengimas iš lėšų, gautų realizavus konfiskuotą turtą – automobilį, kaip tai nurodoma kasaciniame skunde, prieštarauja šios baudžiamojo poveikio priemonės esmei ir paskirčiai, o BPK normos tokios galimybės ir nenustato.

Be to, išplėstinės teisėjų kolegijos nuomone, nepagrįsti ir kasacinio skundo argumentai, kad apeliacinės instancijos teismas, išieškodamas Utenos apskrities VPK naudai automobilio nuvežimo ir saugojimo išlaidas, šio sprendimo nepagrindė įrodymais. Iš bylos medžiagos ir skundžiamos teismo nutarties turinio matyti, kad, automobilio nuvežimo ir saugojimo paslaugos buvo realiai suteiktos, jų dydis pagrįstas teismo įvertintais bylos įrodymais, o atitinkamas teismo sprendimas motyvuotas. Anot kasacinio teismo, išlaidų realumo nepaneigia tai, kad teismo sprendimo jas išieškoti priėmimo metu Utenos apskrities VPK jų nebuvo apmokėjusi, nes, kaip nurodyta paslaugų pirkimo–pardavimo sutartyje, transporto priemonės konfiskavimo atveju (kai transporto priemonė paimama valstybės nuosavybėn) ji saugoma iki atitinkamo teismo sprendimo priėmimo dienos, o Utenos apskrities VPK sumoka paslaugų teikėjai individualiai įmonei pagal sutartyje nurodytus įkainius susidariusią sumą per trisdešimt dienų nuo paslaugos perdavimo–priėmimo akto ir PVM sąskaitos faktūros gavimo dienos. Be to, šiuo atveju tai, kad teismas nenurodė apskaičiuotos išlaidų už automobilio saugojimą sumos, nėra esminis trūkumas, o iš nurodytų konkrečių duomenų (laikotarpio ir paros įkainio) išieškotina suma yra pakankamai aiškiai apibrėžta.

Taigi, atsižvelgusi į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas tinkamai vadovavosi racionalumo, proceso ekonomiškumo kriterijais ir, priešingai nei teigia kasatorius, nepadarė esminių procesinių pažeidimų, galėjusių suvaržyti įstatymų garantuotas jo teises ir sukliudyti išsamiai ir nešališkai išnagrinėti bylą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-156-222/2020

BPK 176 straipsnio 1 dalies 3 punkto nuostatų laikymasis

Dėl ikiteisminio tyrimo veiksmų atlikimo pasibaigus įstatyme nustatytam ikiteisminio tyrimo terminui

Šioje baudžiamojoje byloje ikiteisminis tyrimas buvo pradėtas 2016 m. sausio 7 d. Kauno apygardos prokuratūros Kauno apylinkės prokuratūros vyriausiosios prokurorės 2016 m. liepos 29 d. nutarimu buvo panaikintas Kauno apygardos prokuratūros Kauno apylinkės prokuratūros Pirmojo skyriaus prokurorės 2016 m. gegužės 26 d. nutarimas nutraukti ikiteisminį tyrimą ir ikiteisminis tyrimas atnaujintas. Po šio nutarimo priėmimo ikiteisminio tyrimo organizavimas buvo perduotas Kauno apygardos prokuratūros Antrojo baudžiamojo persekiojimo skyriaus prokurorams. 2017 m. kovo 9 d., t. y. praėjus daugiau nei septyniems mėnesiams nuo ikiteisminio tyrimo atnaujinimo ir penkiems mėnesiams nuo tada, kai faktiškai pasibaigė devynių mėnesių ikiteisminio tyrimo terminas (2016 m. spalio 8 d.), Kauno apygardos prokuratūros Antrojo baudžiamojo persekiojimo skyriaus vyriausiasis prokuroras, vadovaudamasis BPK 102 straipsniu, priėmė nutarimą atnaujinti ikiteisminio tyrimo terminą ir pratęsti jį iki 2017 m. balandžio 7 d. Toks nutarimas motyvuotas tuo, kad 2017 m. kovo 8 d. buvo gautas Kauno apygardos prokuratūros Antrojo baudžiamojo persekiojimo skyriaus prokuroro tarnybinis pranešimas, kuriame nurodyta, jog dėl Integruotos baudžiamojo proceso informacinės sistemos (IBPS) klaidos sistemoje nebuvo rodomas teisingas ikiteisminio tyrimo terminas, todėl sistema iš anksto neperspėjo apie pasibaigiantį ikiteisminio tyrimo terminą, sistemos bylų lange šio ikiteisminio tyrimo išvis nebuvo, jokių veiksmų atlikti nebuvo galima, nebuvo galima matyti ikiteisminio tyrimo termino, ikiteisminio tyrimo pareigūnas negavo sistemos pranešimų dėl besibaigiančio termino, todėl nesikreipė į prokurorą dėl ikiteisminio tyrimo terminų pratęsimo.

Kasaciniame skunde nuteistoji, be kita ko, nurodė, kad yra teisinis pagrindas panaikinti abu nuosprendžius ir baudžiamąją bylą nutraukti dėl neteisėto ikiteisminio tyrimo proceso, nes ikiteisminis tyrimas nuo 2016 m. liepos 29 d. iki 2017 m. kovo 9 d. nebuvo pratęstas, todėl ikiteisminio tyrimo šiuo laikotarpiu iš viso nebuvo ir negalėjo būti ir visi ikiteisminio tyrimo veiksmai po 2016 m. liepos 29 d., taip pat Kauno apygardos prokuratūros Antrojo baudžiamojo persekiojimo skyriaus vyriausiojo prokuroro 2017 m. kovo 9 d. nutarimas atnaujinti ikiteisminio tyrimo terminą ir jį pratęsti buvo neteisėti.

Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad ikiteisminio tyrimo terminų kontrolė negali apsiriboti vien informacijos apie ikiteisminio tyrimo terminus, kuri nurodyta IBPS, patikrinimu. Šiuo tikslu paprastai turi būti įvertinami ir baudžiamojoje byloje esantys duomenys apie ikiteisminio tyrimo pradžią, eigą, ikiteisminio tyrimo termino ankstesnius pratėsimus ir pan. Kadangi nagrinėjamoje byloje iš esmės to padaryta nebuvo, susidarė situacija, kai, suėjus BPK 176 straipsnio 1 dalies 3 punkte nustatytam devynių mėnesių ikiteisminio tyrimo terminui, ikiteisminio tyrimo terminas byloje įstatymo nustatyta tvarka nebuvo pratęstas daugiau nei penkis mėnesius. Tačiau, išplėstinės teisėjų kolegijos nuomone, priešingai nei teigiama kasaciniame skunde, nėra pagrindo daryti išvadą, kad laikotarpiu nuo 2016 m. liepos 29 d. iki 2017 m. kovo 9 d. ikiteisminio tyrimo iš viso nebuvo ir negalėjo būti.

Anot kasacinio teismo, sprendžiant, ar, nepratęsus ikiteisminio tyrimo termino, buvo iš esmės pažeista įtariamųjų teisė į teisingą procesą, o kartu ir teisė į greitą procesą, būtina vertinti du aspektus. Pirma, ar tinkamai pradėto ikiteisminio tyrimo termino nepratėsimas pats savaime daro tokį procesą neteisėtą; antra, ar ikiteisminis tyrimas buvo vilkinamas, taip esmingai pažeidžiant teisę į greitą procesą. Šiame kontekste išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad konkrečių ikiteisminio tyrimo terminų nustatymą BPK lėmė siekis užtikrinti, kad procesas vyktų be nepagrįsto delsimo, tačiau jų pratęsimo tvarka leidžia daryti išvadą, jog ikiteisminio tyrimo terminų pasibaigimas ikiteisminio tyrimo savaime nenutraukia. Terminų pasibaigimas nėra pagrindas prokurorui nutraukti ikiteisminį tyrimą, nes toks atvejis nenurodytas BPK 212 straipsnyje. Kita vertus, BPK 215 straipsnyje nurodyta tvarka, kaip gynyba, mananti, kad ikiteisminis tyrimas yra vilkinamas, gali kreiptis dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo dėl pernelyg ilgos jo trukmės. Taigi, išplėstinės septynių teisėjų kolegijos vertinimu, nėra pagrindo daryti išvadą, kad šioje byloje

pasibaigus ikiteisminio tyrimo terminui toliau vykęs baudžiamasis procesas buvo neteisėtas. Taip pat, išplėstinės septynių teisėjų kolegijos manymu, bylos duomenys neleidžia daryti išvados, kad po ikiteisminio tyrimo atnaujinimo Kauno apygardos prokuratūros Kauno apylinkės prokuratūros vyriausiosios prokurorės 2016 m. liepos 29 d. nutarimu ir po ikiteisminio tyrimo organizavimo perdavimo Kauno apygardos prokuratūros Antrojo baudžiamojo persekiojimo skyriaus prokurorams ikiteisminis tyrimas buvo vilkinamas. Priešingai, iš bylos medžiagos matyti, kad nuo 2016 m. liepos 29 d. iki 2017 m. kovo 9 d. byloje buvo intensyviai atliekami ikiteisminio tyrimo veiksmai: apklausti liudytojai, specialistai, pateiktos užklauskos įvairioms įstaigoms dėl dokumentų pateikimo, gauti atsakymai, apžiūrėti gauti dokumentai, spręsti proceso šalių prašymai, susipažinta su civiline byla dėl testamentu panaikinimo ir kt.

Nagrinėjamos bylos kontekste, išplėstinė septynių teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad esminiais BPK pažeidimais laikomi tokie BPK reikalavimų pažeidimai, dėl kurių buvo suvaržytos įstatymų garantuotos kaltinamojo teisės ar kurie sukliudė teismui išsamiai ir nešališkai išnagrinėti bylą ir priimti teisingą nuosprendį ar nutartį (BPK 369 straipsnio 3 dalis). Išplėstinės septynių teisėjų kolegijos vertinimu, šioje byloje padarytas BPK 176 straipsnio pažeidimas nėra esminis baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimas, nes juo nebuvo esmingai suvaržytos kaltinamųjų (nuteistųjų) teisės, jis nesukliudė teismui išsamiai ir nešališkai išnagrinėti bylą ir priimti teisingą baigiamąjį aktą.

Kasacinio skundo argumentus, kad visi duomenys, gauti laikotarpiu nuo 2016 m. liepos 29 d. iki 2017 m. kovo 9 d., yra neleistini (gauti neteisėtai), išplėstinė septynių teisėjų kolegija, taip pat pripažino nepagrįstais. Kasacinis teismas nurodė, kad nagrinėjamoje byloje iš bylos medžiagos matyti, kad visi tyrimo veiksmų, atliktų po ikiteisminio tyrimo atnaujinimo 2016 m. liepos 29 d. Kauno apygardos prokuratūros Kauno apylinkės prokuratūros vyriausiosios prokurorės N. Urbonavičienės nutarimu, metu surinkti duomenys gauti teisėtai būdais – baudžiamojo proceso įstatymo nustatyta tvarka, jų patikimumas BPK nustatytais priemonėmis patikrintas teismo nagrinėjimo metu, todėl jie atitinka įrodymų teisėtumo reikalavimus, jais galima grįsti apkaltinamąjį nuosprendį ir nuteistųjų kaltę.

Taigi, išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas, sprenddamas klausimą dėl ikiteisminio tyrimo teisėtumo nagrinėjamoje byloje, esminių BPK pažeidimų nepadarė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-25-495/2020

BPK 170 straipsnio 4 dalies 1 punkto nuostatų laikymasis

Dėl ikiteisminio tyrimo atskyrimo kai nusikalstama veika padaryta bendrininkų grupe

2017 m. balandžio 24 d. Marijampolės apskrities Vyriausiojo policijos komisariato Imuniteto skyriuje J. M., L. G., I. P., I. A. ir Ž. L. atžvilgiu buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas pagal nusikalstamų veikų, nurodytų BK 225 straipsnio 1, 2 dalyse, 227 straipsnio 1, 2 dalyje, 228 straipsnio 1 dalyje ir 300 straipsnio 1 dalyje, požymius. 2017 m. spalio 26 d. prokuroro nutarimu ikiteisminis tyrimas L. G. ir J. M. atžvilgiu buvo atskirtas siekiant greitesnio nusikalstamų veikų ištyrimo. Marijampolės rajono apylinkės teismas 2017 m. gruodžio 6 d. teismo baudžiamuoju įsakymu L. G. nuteisė pagal BK 225 straipsnio 1 dalį, J. M. pagal BK 227 straipsnio 1 dalį. Gavus prašymą surengti bylos nagrinėjimą teisme, Marijampolės apylinkės teismas 2018 m. birželio 13 d. nuosprendžiu taip pat pripažino L. G. ir J. M. kaltomis pagal joms pareikštus kaltinimus. Kasaciniame skunde nuteistieji, be kita ko, akcentavo, kad šioje baudžiamojoje byloje prokuroras nepagrįstai atskyrė ikiteisminį tyrimą L. G. bei J. M. atžvilgiu ir tokiu būdu ne tik apribojo nuteistųjų teisę į efektyvią gynybą procese, tačiau ir užkirto kelią visapusiškam baudžiamosios bylos išnagrinėjimui.

Kasacinis teismas su šia nuteistųjų pozicija sutiko ir pažymėjo, kad Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. įsakymu Nr. I-134 patvirtintų rekomendacijų dėl proceso užbaigimo baudžiamuoju įsakymu 5.4 punkto 2 pastraipoje nurodyta, kad jeigu

nusikalstamą veiką padaro bendrininkų grupė, procesas gali būti užbaigtas teismo baudžiamuoju įsakymu tik tuo atveju, kai tam neprieštarauja (sutinka) visi bendrininkai. Tai turi būti padaryta iki prokuroras surašys BPK 419 straipsnyje nustatyto turinio pareiškimą, nes, įtariamajam nesutikus su proceso užbaigimu baudžiamuoju įsakymu, procesas turi vykti bendra tvarka. Nagrinėjamoje byloje viso proceso metu bendrininkų grupės požymis buvo inkriminuojamas nusikalstamos veikos dalyviams, tačiau byloje nėra duomenų, kad apie ikiteisminio tyrimo atskyrimą L. G. ir J. M. atžvilgiu būtų pranešta kitiems įtariamiesiems. Tokiu būdu, teisėjų kolegijos nuomone, įtariamiesiems I. P., I. A. ir Ž. L. buvo atimta teisė reikšti prieštaravimus bei skųsti prokuroro sprendimą.

Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad priimdamas nuosprendį pirmosios instancijos teismas L. G. bei J. M. apklausė neįspėdamas jų dėl baudžiamosios atsakomybės už melagingų parodymų davimą, tačiau konstatuodamas I. P. nusikalstamus veiksmus rėmėsi ir L. G. bei J. M. baudžiamosiose byloje padarytomis teismo išvadomis, o kaip svarbų bendrininkų grupės požymio pagrindimą pateikė faktą, kad L. G. yra nuteista už nusikalstamos veikos, padarytos bendrininkų grupe, padarymą. Apeliacinės instancijos teismas didelę įrodomąją reikšmę suteikė L. G. ir J. M. parodymams, duotiems ne šioje byloje, o jų atžvilgiu išskirtoje baudžiamosiose byloje. Iš apeliacinės instancijos teismo pateikiamos argumentacijos matyti, kad L. G. ir J. M. nuteisimas jų atžvilgiu išskirtoje byloje buvo vienas esminių veiksmų, formuojančių teismo vidinį įsitikinimą bei išvadas dėl kasatorių kaltės. Taigi, teisėjų kolegijos vertinimu, tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismai besąlygiškai vadovavosi pastarojoje byloje padarytomis išvadomis ir kitus, be kita ko – ir kasatorius teisinančius, įrodymus vertino L. G. ir J. M. atžvilgiu priimto apkaltinamojo nuosprendžio išvadų kontekste.

Šiame kontekste kasacinis teismas pažymėjo, kad BPK nuostatos nedraudžia teismo išvadų grįžti kitoje, susijusioje baudžiamosiose byloje padarytomis išvadomis, liudytojų, kaltinamųjų parodymais, tačiau tokiu atveju teismas turi būti itin kritiškas ir vengti besąlyginio ir tiesioginio kitoje byloje užfiksuotų duomenų, padarytų išvadų atkartojimo. Teismas turi įvertinti konkrečių asmenų parodymų davimo aplinkybes: kaltinamasis gali siekti savo kaltę ar dalį kaltės perkelti kitiems asmenims (juos apkalbėti), taip palengvindamas savo teisinę padėtį; gali numatyti būsimą teismo sprendimą ir pakeisti savo poziciją dėl pareikšto kaltinimo, pripažinti kaltę; gali nutylėti esmines veikos aplinkybes, jeigu valstybinis kaltintojas jų nenustatė ir pan. Taigi, kasacinio teismo vertinimu, kaltinamojo pozicija dėl jam pareikšto kaltinimo yra akcentuota į būtent jo baudžiamąją bylą, todėl tais atvejais, kai vieno nuteistojo (bendrininko) parodymai naudojami kitoje baudžiamosiose byloje, sprendimą priimančias teismas turi būti aktyvus ir siekti išsiaiškinti, kodėl konkretaus asmens parodymai skiriasi priklausomai nuo jo procesinio statuso. Anot teisėjų kolegijos, nagrinėjamo atveju L. G. ir J. M. pirmiausia buvo nuteistos teismo baudžiamuoju įsakymu, vėliau buvo paduotas prašymas surengti bylos nagrinėjimą teisme. Teismo posėdžio metu abi nuteistosios pripažino savo kaltę, taigi, akivaizdžiai numatė būsimą teismo sprendimą, žinojo, kokios bausmės joms buvo paskirtos teismo baudžiamuoju įsakymu ir siekė švelnesnių teisinių priemonių jų atžvilgiu. Išnagrinėjus bylą teisiama jame posėdyje L. G. ir J. M. buvo paskirtos švelnesnės bausmės, nei teismo baudžiamuoju įsakymu. Nagrinėdami kasatorių baudžiamąją bylą teismai šių aplinkybių nevertino, neanalizavo pirmiau nurodytų asmenų parodymų davimo aplinkybių, kas sudaro pagrindą abejoti teismo išvadų pagrįstumu.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad ikiteisminio tyrimo metu atskyrus kasatorių ir L. G. bei J. M. ikiteisminius tyrimus ir pastarųjų atžvilgiu iniciavus atskirą baudžiamąją bylą buvo pažeistas BPK 7 straipsnyje įtvirtintas rungimosi proceso principas, iš kasatorių atimta galimybė efektyviai pasinaudoti savo teise į gynybą. L. G. bei J. M. atžvilgiu priimtas apkaltinamasis nuosprendis turėjo įtaką išankstinės kasatorių baudžiamąją bylą nagrinėjusio teismo pozicijos dėl pareikštų kaltinimų formavimui, todėl teismai padarė esminį BPK pažeidimą, kuris sutrukdė teismui išsamiai ir nešališkai išnagrinėti bylą ir priimti teisingą nuosprendį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 3 d. nutartis baudžiamosiose byloje Nr. 2K-221-942/2020

BPK 256 straipsnio 2 ir 3 dalių nuostatų laikymasis

Dėl pareigos pranešti apie nusikalstamos veikos perkvalifikavimą į lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, kuriame nustatyti kitokie ar nauji nusikalstamos veikos požymiai

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs bylą pagal prokuroro apeliacinį skundą, padarė išvadą, kad nuteistojo veiksmai byloje, aprašyti ir kvalifikuoti pagal BK 182 straipsnio 2 dalį, atitinka požymius nusikalstamos veikos, nurodytos BK 220 straipsnio 1 dalyje. Kasatorius kasaciniame skunde teigė, kad apeliacinės instancijos teismas, perkvalifikuodamas nusikalstamą veiką iš BK 182 straipsnio 2 dalies į BK 220 straipsnio 1 dalį, iš esmės pažeidė BPK nuostatas, nes nesilaikė BPK 256 straipsnyje įtvirtintų kaltinime nurodytos veikos kvalifikavimo keitimo procedūrų, taip suvaržydamas įstatymų garantuotą kaltinamojo teisę į gynybą.

Kasacinis teismas su šiais kasacinio skundo argumentais sutiko ir nurodė, kad pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 6 dalį, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 3 dalies c punktą, BPK 10 straipsnio 1 dalį kiekvienam įtariamajam (kaltinamajam, nuteistajam) garantuojama teisė į gynybą. Teismas, kaip ir prokuroras, ikiteisminio tyrimo pareigūnas, privalo užtikrinti galimybę įtariamajam, kaltinamajam ir nuteistajam įstatymų nustatytais priemonėmis ir būdais gintis nuo įtarimų bei kaltinimų ir imtis reikiamų priemonių jų asmeninių ir turtinių teisių apsaugai užtikrinti. Kaltinamasis (nuteistasis), be kitų teisių, turi teisę turėti gynėją. Kiekvienas nusikalstamos veikos padarymu įtariamasis ar kaltinamas asmuo turi teisę, kad jam suprantama kalba būtų skubiai pranešta apie jam pareikšto kaltinimo pobūdį bei pagrindą, turėti laiko bei galimybių pasirengti gynybai ir gali gintis pats arba per pasirinktą gynėją, o neturėdamas pakankamai lėšų gynėjui atsilyginti, turi nemokamai gauti teisinę pagalbą įstatymo, reglamentuojančio valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimą, nustatyta tvarka (BPK 10 straipsnio 2 dalis, 22 straipsnio 3 dalis, 44 straipsnio 7, 8 dalys).

Kasacinis teismas pažymėjo, kad konkrečios baudžiamosios bylos nagrinėjimo teisme ribas apibrėžia kaltinamasis aktas, taip pat teisėjo nutartis bylą perduoti nagrinėti teisiamaajame posėdyje. Pagal baudžiamojo proceso įstatymą byla teisme nagrinėjama tik dėl tų kaltinamųjų ir tik dėl tų nusikalstamų veikų, dėl kurių ji perduota nagrinėti teisiamaajame posėdyje (BPK 255 straipsnio 1 dalis). Kaltinamasis negali būti nuteistas dėl nusikalstamos veikos, kuri buvo perkvalifikuota, arba dėl nusikalstamos veikos, kurios faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo kaltinamajame akte išdėstytųjų, jeigu apie tokią galimybę teisiamaajame posėdyje jam iš anksto nebuvo pranešta (BPK 255 straipsnio 2 dalis). Teisėjų kolegija pažymėjo taip pat tai, kad kaltinime nurodytos veikos esminių faktinių aplinkybių ir jos kvalifikavimo pakeitimo teisme klausimus reglamentuoja BPK 256 straipsnis. Šiame straipsnyje įtvirtinti du kaltinimo keitimo teisme atvejai: 1) pagal prokuroro ar nukentėjusiojo rašytinį prašymą; 2) teismo iniciatyva. Bet kuriuo atveju teismui tenka pareiga apie tai, kad yra pagrindas manyti, jog kaltinime nurodyta veika gali būti perkvalifikuota ar kaltinime nurodytos veikos faktinės aplinkybės gali būti pakeistos iš esmės skirtingomis, nedelsiant pranešti nagrinėjimo teisme dalyviams. Kartu kasacinis teismas nurodė, kad kaltinime nurodytos veikos faktinės aplinkybės ir jos kvalifikavimas BPK 256 straipsnyje nustatyta tvarka gali būti keičiami ne tik bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme, bet ir apeliacinio proceso metu. Vadovaudamasis BPK 256 straipsnio 2 ir 3 dalimis, apeliacinės instancijos teismas, nustatęs pagrindą, gali keisti kaltinime nurodytas esmines faktines aplinkybes ar kaltinime nurodytos veikos kvalifikavimą ir savo iniciatyva, kita vertus, tokiu atveju apie tokią galimybę teismas turi pranešti nagrinėjimo teisme dalyviams ir informuoti apie teisę prašyti pertraukos pasirengti gynybai.

Šiame kontekste teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimą, kuriame konstatuota, kad situacija, kai iš esmės nekeičiant nusikalstamos veikos faktinių aplinkybių kaltinamojo veika perkvalifikuojama pagal kitą baudžiamąjį įstatymą, nustatantį lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, kuriame nustatytą nusikalstamos veikos požymių visuma yra kaltinamajame akte nurodyto baudžiamojo įstatymo nustatytų požymių visumos dalis, traktuotina kaip nesudaranti prielaidų pažeisti

kaltinamojo teisę žinoti kaltinimą ir jo teisę į gynybą. Kartu šiame nutarime pažymėta, kad kitaip vertintina situacija, kai kaltinamasis nuteisiamas pagal kitą baudžiamąjį įstatymą, nustatantį lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, kuriame nustatyti kitokie ar nauji nusikalstamos veikos požymiai ar kitos veikos kvalifikavimui reikšmingos aplinkybės, palyginti su nustatytosiomis kaltinamajame akte nurodytame baudžiamajame įstatyme. Nors tokiu atveju kaltinamasis žino, kuo yra kaltinamas, turi galimybę gintis nuo kaltinimo (ginčyti tiek nusikalstamos veikos faktines aplinkybes, tiek atskirus baudžiamajame įstatyme nustatytus teisinius požymius, tiek jų visumą), jis neprivalo numatyti, kad atskiri baudžiamajame įstatyme nustatyti nusikalstamos veikos požymiai gali būti pakeisti kitokiais arba kad gali būti nustatyti nauji požymiai. Žinodamas tokią galimybę, kaltinamasis galėtų kitaip organizuoti savo gynybą. Vadinas, apie tai, kad kaltinamasis gali būti nuteistas pagal kitą baudžiamąjį įstatymą, įtvirtinantį lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, kuriame nustatyti kitokie ar nauji nusikalstamos veikos požymiai ar kitos veikos kvalifikavimui reikšmingos aplinkybės, palyginti su nustatytosiomis kaltinamajame akte nurodytame baudžiamajame įstatyme, teisiama jame posėdyje jam turi būti iš anksto pranešta.

Nagrinėjamoje byloje apeliacinės instancijos teismas pakeitė ne tiek kaltinime nurodytos veikos esmines faktines aplinkybes, bet jų teisinį vertinimą, t. y. padarė išvadą, kad nuteistojo veiksmai atitinka ne nusikaltimo nuosavybei – sukčiavimo, o nusikaltimo finansų sistemai – neteisingų duomenų apie pelną pateikimo sudėties požymius. Taigi, teismas sunkesnę veiką perkvalifikavo į lengvesnę, kita vertus, nusikalstamos veikos perkvalifikavimas buvo padarytas neįspėjus išteisinotojo ir jo gynėjo iš anksto. Teisėjų kolegijos vertinimu, tokiais atvejais tokio pažeidimo pripažinimas esminiu, t. y. suvaržiusiu įstatymų garantuotas kaltinamojo teises, priklauso nuo to, ar gynyba dėl pasikeitusių nusikalstamos veikos faktinių aplinkybių ar nusikalstamos veikos kvalifikavimo galėtų būti kitokia, ar gynyba turėjo galimybę ginčyti naują kvalifikavimą fakto ir teisės aspektu.

Teisėjų kolegija sprendė, kad apžvelgiamoje byloje viso baudžiamojo persekiojimo proceso metu A. R. buvo įtariamasis, kaltinamas ir teisiamas dėl nusikalstamos veikos, nurodytos BK 182 straipsnio 2 dalyje, padarymo, tai yra dėl turtinio sukčiavimo pagal požymį „apgaule išvengė didelės vertės turtinės prievolės“. Tokios pozicijos dėl veiksmų kvalifikavimo viso proceso metu laikėsi valstybinį kaltinimą byloje palaikęs prokuroras, be kita ko, ir paduotame apeliaciniame skunde prašęs naikinti pirmosios instancijos teismo išteisinamąjį nuosprendį ir priimti apkaltinamąjį nuosprendį. Iš bylos duomenų matyti, kad kaltinamasis A. R. ir jo gynėjas aktyviai gynėsi nuo tokio kaltinimo. Sprendimas A. R. veiksmus perkvalifikuoti iš nusikaltimo nuosavybei į nusikaltimą finansų sistemai buvo padarytas teismo iniciatyva, todėl teisėjų kolegijos vertinimu, teismas turėjo nedelsdamas pranešti išteisintajam apie tokią kaltinimo pakeitimo galimybę ir suteikti laiko pasiruošti gynybai. Šiame kontekste kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad nusikalstamos veikos, nurodytos BK 182 straipsnio 2 dalyje ir 220 straipsnio 1 dalyje, yra skirtingos, ginančios skirtingus baudžiamojo įstatymo saugomus teisinius gėrius ir įtvirtintos skirtinguose BK skyriuose. Taigi nusikalstamų veikų – sukčiavimo ir neteisingų duomenų apie pelną pateikimo – sudėties požymiai iš esmės skiriasi (pvz., objektas, dalykas, subjektas ir kt.), todėl, anot teisėjų kolegijos, teismo iniciatyva padarytas kaltinimo pakeitimas šiuo atveju susijęs su naujais (kitokiais) nusikalstamos veikos sudėties požymiais ir veikos kvalifikavimui reikšmingomis aplinkybėmis.

Atsižvelgusi tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija konstatavo, kad A. R. gynyba šioje byloje iš esmės būtų buvusi kitokia, jeigu jam būtų tekę apeliacinės instancijos teisme gintis nuo kaltinimo už neteisingų duomenų apie pelną pateikimą, todėl apeliacinės instancijos teismo padarytas procesinis pažeidimas yra esminis, dėl kurio buvo suvaržytos įstatymų garantuotos A. R. teisės ir kuris sukliudė teismui išsamiai ir nešališkai išnagrinėti bylą ir priimti teisingą nuosprendį (BPK 369 straipsnio 1 dalies 2 punktas, 3 dalis).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-236-648/2020

III. CIVILINĖS BYLOS

Asmenys

Dėl teismo teisės pripažinti juridinio asmens veiklą netinkama, kai teismo paskirti ekspertai nenustato netinkamos juridinio asmens veiklos

Ieškovas (bendrovės akcininkas) prašė teismo pradėti atsakovų bendrovės bei jos vadovo (kuris yra ir akcininkas) veiklos tyrimą ir nustacius, kad atsakovų veikla yra netinkama, taikyti CK 2.131 straipsnio 1 dalyje nustatytas poveikio priemones. Teismui nutartimi pradėjus juridinio asmens ir jo vadovo veiklos tyrimą, ekspertizės aktu bendrovės ar jos vadovo netinkama veikla nekonstatuota. Pirmosios instancijos teismas sprendė, kad bendrovės vadovas pažeidė CK 2.87 straipsnio reikalavimus, tačiau netaikė nurodytų poveikio priemonių. Apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą ir atmetė ieškinį.

Kasacinio teismo nuomone, sisteminė CK antrosios knygos X skyriaus normų analizė, juridinio asmens veiklos tyrimo procedūra ir kasacinio teismo praktika lemia išvadą, kad lemiamą reikšmę, sprendžiant dėl juridinio asmens (jo valdymo organų ar jų narių) veiklos (ne)tinkamumo, suteikiama ekspertų išvadai. Tiek CK 2.124 straipsnio normos konstrukcija (CK 2.125 straipsnyje nurodyti asmenys gali prašyti teismo paskirti ekspertus veiklos tinkamumui patikrinti), tiek CK 2.127 straipsnyje įtvirtintas privalomas atitinkamą kvalifikaciją turinčių ekspertų skyrimas, tiek CK 2.129 straipsnyje nurodytos pasekmės – pareiškimo palikimas nenagrinėto, jeigu pareiškėjas nesumoka teismo nurodytos sumos į teismo specialiąją sąskaitą ekspertų išlaidoms apmokėti, suponuoją aiškinimą, jog be ekspertų išvados, patvirtinančios juridinio asmens (jo valdymo organų ar jų narių) veiklos netinkamumą, pats teismas negali konstatuoti juridinio asmens netinkamos veiklos. CK 2.131 straipsnio 1 dalis taip pat suteikia teismui galimybę taikyti poveikio priemones tik tuo atveju, jeigu ekspertų ataskaitoje nurodoma, kad juridinio asmens (jo valdymo organų ar jų narių) veikla yra netinkama, ir teismas jai pritaria.

Kasacinis teismas taip pat atkreipė dėmesį, jog, vertinant ekspertų ataskaitą, turi būti taikomos teismų praktikoje išsamiai suformuotos ekspertų išvados vertinimo taisyklės, atsižvelgiant į juridinio asmens veiklos tyrimo ypatumus, nes ekspertų ataskaita yra pagrindinis šaltinis sprendžiant dėl juridinio asmens veiklos tyrimo (ne)tinkamumo. Teismo nutartimi paskirtos ir įstatymo nustatyta tvarka atliktos ekspertizės išvada yra laikoma specialia įrodinėjimo priemone – eksperto išvada (CPK 177 straipsnio 2 dalis, 216 straipsnis). Pagrindas atmesti kaip įrodymą eksperto išvadą ar jos dalį gali būti paties ekspertizės akto trūkumai: ekspertizės akto turinys prieštaringas, išvados neišplaukia iš tyrimo eigos, neįvertinti tam tikri reikšmingi faktoriai, išvada pateikta dėl to, dėl ko tyrimas nedarytas arba atliktas neišsamiai, ir kitais panašiais atvejais, kai kyla pagrįstų abejonų dėl ekspertinio tyrimo eigos ir rezultatų; taip pat faktų, keliančių abejonų dėl eksperto nešališkumo, kvalifikacijos ar kompetencijos, paaiškėjimas ir kt.

Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, kasacinis teismas suformulavo tokią CK 2.131 straipsnio 1 dalies teisės aiškinimo taisyklę: jeigu ekspertų ataskaitoje nenustatoma juridinio asmens (juridinio asmens valdymo organų ar jų narių) netinkama veikla, teismas jai pritaria ir pareiškimą dėl juridinio asmens veiklos tyrimo atmeta arba, nesutikdamas su ekspertų išvada, skiria naujus ekspertus. Ekspertams nenustacius netinkamos juridinio asmens (jo valdymo organo ar jo narių) veiklos, teismas pats neturi teisės pripažinti juridinio asmens veiklos netinkama.

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad ieškovo kasaciniame skunde nurodomas argumentas dėl CK 2.87 straipsnyje įtvirtintų juridinio asmens valdymo organų ar jų narių pareigų galimo pažeidimo yra reikšmingas sprendžiant, ar pradėti juridinio asmens veiklos tyrimą. Juridinio asmens veiklos tyrimo pradžioje preliminarieji nusprendus, jog galimai yra pažeistos CK 2.87 straipsnyje įtvirtintos pareigos, ir pradėjus juridinio asmens veiklos tyrimą, galutinę išvadą pateikia ekspertai. CK 2.87 straipsnyje įtvirtintų pareigų pažeidimas yra savarankiškas pagrindas taikyti juridinio asmens vadovo, kitų valdymo organų ar jų narių civilinę atsakomybę, tačiau pats

savaime negali lemti juridinio asmens (jo valdymo organo ar jo narių) netinkamos veiklos CK 2.131 straipsnio prasme.

Remdamasis nurodytais argumentais bei atsižvelgdamas į tai, kad šioje byloje teismai nustatė, jog ekspertizės akte nebuvo nustatyta bendrovės ar jos vadovo netinkama veikla, kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-298-611/2020

Dėl atsakomybės už juridinio asmens dalykinės reputacijos pažeidimą paskleidus nuomonę

Ieškovas UAB koncernas „MG Baltic“ prašė teismo pripažinti atsakovo paskleistus duomenis, kad „MG Baltic“ veikla atitinka organizuotos nusikalstamos grupės (organizuoto nusikalstamumo) požymius ir „MG Baltic“ padarė valstybei apytiksliai 500 mln. eurų žalą, neatitinkančiais tikrovės ir pažeidžiančiais ieškovo dalykinę reputaciją, priteisti jam iš atsakovo neturtinės žalos atlyginimą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai pripažino, kad atsakovo paskleisti teiginiai neatitinka tikrovės ir žemina ieškovo dalykinę reputaciją; reikalavimą dėl neturtinės žalos atlyginimo atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, kad viena iš CK 2.24 taikymo būtinųjų sąlygų yra žinių paskleidimo fakto nustatymas, tuo tarpu nuomonės paskleidimo fakto nustatymas pagal kasacinio teismo praktiką nėra įvardyta kaip šios teisės normos taikymo sąlyga. Kasacinis teismas išaiškino, kad teismas, nagrinėdamas bylą dėl garbės ir orumo ar dalykinės reputacijos gynimo, nustatęs, jog asmens teisės buvo pažeistos ne žinios, o nuomonės paskleidimu, jas gina ne CK 2.24 straipsnio, o CK 1.137, 6.263 straipsnių pagrindu, taikydamas civilinę deliktinę atsakomybę ir (arba) kitus ieškovo pasirinktus pažeistų jo teisių gynimo būdus, be kita ko, pažeidimo pripažinimą (t. y. pripažinimą, kad paskleista nuomonė žemina asmens garbę ir orumą ar dalykinę reputaciją). Kasacinis teismas konstatavo, kad šioje byloje teismai, nustatę, jog buvo paskleistos ne žinios, o nuomonė, ginčo santykiams nepagrįstai taikė CK 2.24 straipsnio normas.

Kasacinis teismas nurodė, kad asmens reiškiamą nuomonę turi turėti pakankamą faktinį pagrindą, būti reiškiamą sąžiningai bei etiškai, ja neturi būti siekiama įžeisti, pažeisti dalykinę reputaciją, nuslėpti ir iškraipyti faktus ir duomenis. Nepaisant to, kad atsakomybė už paskleistą nepagrįstą nuomonę taikoma ne CK 2.24 straipsnio pagrindu, įrodinėjimo našta byloje dėl nuomonės paskleidimo paskirstoma taip pat, kaip ir byloje dėl tikrovės neatitinkančių duomenų, žinios paskleidimo, t. y. taikoma nuomonės nepagrįstumo prezumpcija ir atsakovas turi įrodyti, kad jo paskleista nuomonė turi pakankamą faktinį pagrindą ir ja nebuvo siekta sumenkinti, įžeisti ieškovo ar kitaip specialiai jam pakenkti (CK 1.8 straipsnio 1 dalis). Kadangi nuomonė yra subjektyvus tam tikros situacijos, faktų vertinimas, sprendžiant dėl jos pagrįstumo, sąžiningumo, etiškumo turi būti nustatytas paskleistos informacijos turinys, tekstas ir kontekstas, nes ne už kiekvienos nepagrįstos nuomonės paskleidimą gali būti taikoma civilinė atsakomybė, o tik už tokios, kuri pažemino fizinio asmens garbę ir orumą ar pažeidė juridinio asmens dalykinę reputaciją. Tai, ar paskleista nuomonė pažeidžia asmens, apie kurį ji paskleista, interesus, lemia asmens subjektyvus savęs vertinimas ir tai, kaip visuomenė suprato ginčijamus teiginius. Kasacinis teismas akcentavo, kad nuomonei įvertinti teismui visų pirma reikia nustatyti, kokia nuomonė buvo paskleista, t. y. nustatyti jos turinį ir paskleidimo faktą. Nuomonės turinį, kuris yra fakto klausimas, kaip ir jos paskleidimo faktą, teismas nustato pagal įrodymų vertinimo taisykles įvertinęs byloje surinktus įrodymus. Šių faktų įrodinėjimo pareiga tenka ieškovui. Kasacinis teismas pažymėjo, kad tai, kaip atsakovo išsakytus teiginius suprato ieškovas, savaime nereiškia, kad būtent tokia nuomonė apie jį buvo paskleista.

Kasacinis teismas konstatavo, kad kai paskleidžiama informacija apie organizacijos, jos padalinių veiklą konkrečiai nenurodant darbuotojų pavardžių ar kitų duomenų, pagal kuriuos būtų galima atpažinti konkretų asmenį, tuomet laikytina, jog paskleista informacija yra apie organizaciją. Kai nurodomas konkretus darbuotojas ir jo darbinių pareigų atlikimas siejamas su organizacijos veikla, tai tokiu atveju paskleidžiama informacija ir apie organizaciją, ir apie konkretų asmenį. Kai kalbama apie asmenį nurodant jo priklausymą tam tikrai organizacijai, bet paskleista informacija

yra apie jo asmenines, moralines savybes ir pan., tuomet laikytina, kad žinios yra paskleistos tik apie asmenį. Kasacinio teismo vertinimu, bylą nagrinėję teismai, laikydami nustatyta aplinkybę, kad atsakovas paskleidė nuomonę, jog „MG Baltic“ veikla atitinka organizuotos nusikalstamos grupės (organizuoto nusikalstamumo) požymius, procesiniuose sprendimuose išvados dėl tokios aplinkybės nustatymo tinkamai neargumentavo, neanalizavo ir nevertino, ar atsakovo pasisakymai apie tai, kad „MG Baltic“ savininkų / grupės vadovų / grupės savininkų veikla atitinka organizuotos nusikalstamos grupės (organizuoto nusikalstamumo) požymius, neturi būti pripažįstami nuomone apie „MG Baltic“ savininkų / grupės vadovų / grupės savininkų asmenines, moralines savybes ir pan., t. y. nuomone tik apie „MG Baltic“ savininkus / grupės vadovus / grupės savininkus, o ne apie ieškovą kaip juridinį asmenį. Kasacinio teismo vertinimu, teismai, laikydami nustatyta aplinkybę, jog atsakovas paskleidė nuomonę, kad ieškovas padarė valstybei apytiksliai 500 mln. Eur žalos, procesiniuose sprendimuose išvados dėl tokios aplinkybės nustatymo tinkamai neargumentavo, iš esmės apsiribojo tik byloje pateiktų žurnalistų publikacijų spaudoje turinio citavimu. Kasacinis teismas konstatavo, kad šioje byloje turi būti detaliau tiriamos aplinkybės, ar atsakovas paskleidė ginčijamas nuomones.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad sprendžiant dėl atsakovo paskleistos nuomonės pagrįstumo, aktualu, jog atsakovas viso proceso metu laikėsi pozicijos, kad tokiai jo nuomonei susiformuoti faktinį pagrindą turėjo Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto (toliau – NSGK) tyrimo išvada, kurios duomenis jis, kaip NSGK pirmininkas, turėjo pareigą pagarsinti visuomenei. Ieškovas savo reikalavimą grindė publikacijomis spaudoje, nušviečiančiomis atsakovo pasisakymus televizijos laidoje ir Seime, kurie, kaip leidžia teigti bylos duomenys apie įvykių chronologinę eigą, buvo pasakyti jau po parlamentinio tyrimo išvados patvirtinimo NSKG, o dalis jų – ir po pritarimo parlamentinio tyrimo išvadai Seime. Kasacinio teismo vertinimu, ginčo atveju teismai, dėmesį sufokusavę į VSD raštą, neanalizavo ir nenustatė, ar atsakovas turėjo pakankamą faktinį pagrindą – NSGK atlikto parlamentinio tyrimo išvadą – atitinkamai nuomonei apie ieškovą susiformuoti ir pareikšti.

Kasacinis teismas nurodė, kad sprendžiant dėl nuomonės paskleidimo sąžiningumo, svarbu yra nustatyti teisingą asmens teisės į saviraiškos laisvę ir juridinio asmens dalykinės reputacijos gerbimo pusiausvyrą. Ginčo atveju atsakovas teigia paskleista ginčijama nuomone siekęs supažindinti visuomenę su NSGK tyrimo išvadomis. Kasacinis teismas pažymėjo, kad net ir tokiu atveju turėtų būti nustatyta, ar visuomenės supažindinimas su tyrimo išvadomis buvo tinkamas, ar visuomenei buvo sudaryta galimybė įvertinti tokios nuomonės faktinį pagrindą. Skelbiamos informacijos gavimo būdas ir tikrumas yra vienas iš esminių kriterijų, nustatant dviejų susikertančių interesų – atsakovo saviraiškos laisvės ir ieškovo dalykinės reputacijos gerbimo pusiausvyrą, todėl šiuo klausimu aktualus ir atsakovo išsilavinimas, einamos pareigos bei „svoris“ formuojant visuomenės nuomonę. Atsakovas, paskleisdamas vienokią ar kitokią savo nuomonę, turėjo žinoti, kokiu pagrindu jis veikia ir kokius padarinius tai gali sukelti, t. y. kad NSGK pirmininko išsakyta nuomonė visuomenės gali būti priimama kaip žinia, neginčijamas ir nustatytas faktas, galintis pažeisti juridinio asmens dalykinę reputaciją. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad teismui, siekiančiam nustatyti, ar nuomonė buvo pareikšta sąžiningai, išlaikant teisingą interesų pusiausvyrą, ne mažiau svarbus yra ir asmens, apie kurį nuomonė paskleista, prototipas, t. y. kokio masto tai įmonė, kokia jos vykdoma veikla, kokios jos atsparumo kritikai ribos, kaip ji iki ginčijamos nuomonės pareiškimo buvo vertinama visuomenėje. Šioje byloje teismai, vertindami ieškovo statusą, turi atkreipti dėmesį į ieškovo užimamą poziciją rinkoje, vykdomas veiklas, sukurtas darbo vietas, daromas investicijas ir pan., t. y. visa, kas gali sietis su viešuoju interesu, dėl ko visuomenės interesas žinoti apie ieškovo galimai atliekamus teisei prieštarigus veiksmus gali būti pagrįstas, o ieškovo tolerancija kritikai turėtų būti didesnė.

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad Konstitucijos 62 straipsnio 3 dalyje nurodyta teisės norma aiškintina kaip nustatanti draudimą persekioti Seimo narį už jo balsavimus ir kalbas, išskyrus tokias, kuriomis kitas asmuo yra įžeidžiamas ar apšmeižiamas, jam (Seimo nariui) vykdamas parlamentaro pareigas Seime. Tačiau ji neaiškintina kaip nustatanti draudimą persekioti Seimo narį už bet kur pasakytas kalbas. Šioje byloje teismų nustatyta, kad ginčo objektu esantys teiginiai, be

kita ko, paskleisti visuomenės informavimo priemonėse duodant interviu, t. y. tuo metu, kai atsakovas nevykdė savo tiesioginių pareigų Seime. Dėl to teismai, remdamiesi tokia nustatyta faktine aplinkybe, pagrįstai laikė, jog nagrinėjamoje byloje neegzistuoja nurodytoje teisės normoje nustatytas atsakomybės netaikymo pagrindas.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas konstatavo, kad nenustačius ir neįvertinus visų bylai teisingai išspręsti turinčių reikšmės aplinkybių, nėra galimybės tinkamai pritaikyti materialiosios teisės normų ginčui išspręsti. Dėl to kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir perdavė bylą nagrinėti šiam teismui iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-247-701/2020

Šeimos teisė

Dėl privalomosios mediacijos šeimos ginčiuose

Tarp ginčo šalių buvo sudarytos sutartys dėl nepilnamečių vaikų materialinio išlaikymo bei jo teikimo sąlygų. Ieškovo teigimu, pagal šias sutartis jis turi teisę reikalauti iš atsakovės gautų lėšų panaudojimo ataskaitų ir tokias ataskaitas gauti per 5 darbo dienas, tačiau, ieškovui pareikalavus, atsakovė tokių ataskaitų nepateikė, todėl jis kreipėsi į teismą su ieškiniu, kuriuo prašė įpareigoti atsakovę (jo vaikų motiną) per 5 darbo dienas nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos pateikti nepilnamečių vaikų išlaikymui skirtų lėšų ataskaitą ir ją pagrindžiančius rašytinius įrodymus. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atsisakė priimti ieškinį, nes nebuvo išnaudota ikiteisminė ginčo sprendimo tvarka (privaloma mediacija).

Kasacinis teismas konstatavo, kad išlaikymą vaikui teikiančio tėvo (motinos) kontrolė, kaip kitas iš tėvų naudoja vaiko išlaikymui skirtas lėšas, yra skirta būtent vaiko teisėms ir interesams užtikrinti ir patenka į CK 3.203 straipsnio reglamentavimo (išlaikymo naudojimo) sritį. Kasacinis teismas pažymėjo, kad aplinkybė, jog dėl vaikams teiktino išlaikymo tarp tėvų yra sudaryta sutartis, nekeičia civilinių teisiųjų santykių prigimties ir jų kvalifikavimo.

Kasacinis teismas nurodė, kad 2020 m. sausio 1 d. įsigaliojo Mediacijos įstatymo nuostatos, įtvirtinančios šio ginčo sprendimo būdą kaip privalomos ikiteisminio ginčų sprendimo tvarkos taikymą šeimos ginčiuose, kurie sprendžiami ginčo teiseną (Mediacijos įstatymo 20 straipsnio 1 dalies 2 punktą). Prie šeimos ginčų, kurie spręstini ginčo teiseną, pavyzdžiui, priskirtinos bylos dėl santuokos nutraukimo dėl vieno iš sutuoktinių kaltės, ginčai, susiję su vaikų išlaikymu, jų gyvenamosios vietos ar bendravimo tvarkos su skyriumi gyvenančiu tėvu ar motina nustatymo bei kiti ginčai, kurie yra sprendžiami pagal CPK XIX skyriuje nustatytas taisykles. Kasacinis teismas konstatavo, kad vaiko išlaikymui skirtos lėšos turi būti naudojamos tik jo poreikiams ir interesams tenkinti, todėl tėvas (motina), teikiantis išlaikymą, turi teisę kontroliuoti šių lėšų panaudojimą, be kita ko, prašydamas tėvo (motinos), su kuriuo vaikas gyvena, pateikti faktinius duomenis apie išlaikymui skirtų lėšų naudojimą. Dėl tokios tėvų teisės įgyvendinimo kilęs ginčas turėtų būti kvalifikuojamas kaip šeimos ginčas, kadangi jis tiesiogiai susijęs su vaikų išlaikymu. Tėvų sutarties sąlyga dėl ataskaitų apie vaiko išlaikymui skirtų lėšų panaudojimą teikimo yra sudėtinė susitarimo dėl išlaikymo dalis, dėl kurios vykdymo kilęs ginčas laikytinas šeimos ginču, ir jo sprendimui taikytina privaloma ikiteisminio ginčų sprendimo tvarka – privalomoji mediacija (Mediacijos įstatymo 20 straipsnio 1 punktą).

Remiantis nurodytais argumentais, kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-305-378/2020

Dėl proceso atnaujinimo santuokos nutraukimo byloje

Pareiškėja prašė atnaujinti procesą išnagrinėtoje civilinėje byloje, kurioje išspręstas suinteresuotų asmenų santuokos nutraukimo bendru sutarimu klausimas. Pareiškėja nurodė, kad ji, suinteresuoto asmens buvusio sutuoktinio kreditorė (perėmusi reikalavimo teisę iš ankstesnio

kreditoriaus, o pastarasis – iš pradinės kreditorės), privalėjo, tačiau nebuvo informuota apie bylą, o priimtas sprendimas santuokos nutraukimo byloje pažeidžia jos teises, nes dalijant santuokos metu įgytą turtą, visas buvusių sutuoktinių nekilnojamas turtas atiteko buvusiai sutuoktinei, nemokant už tai buvusiam sutuoktiniui jokios kompensacijos. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai netenkino pareiškėjos prašymo dėl proceso atnaujinimo.

Kasacinis teismas nurodė, kad bylą nagrinėję teismai atsisakė atnaujinti procesą suinteresuotų asmenų santuokos nutraukimo byloje, nes vertino, kad, tvirtinant sutartį dėl santuokos nutraukimo teisinių padarinių (priimant teismo sprendimą dėl santuokos nutraukimo ir su tuo susijusių klausimų), pradinė kreditorė neturėjo galiojančios reikalavimo teisės į buvusį sutuoktinį, nes ši (galiojanti reikalavimo teisė) atsirado nuo teismo sprendimo, kuriuo iš buvusio sutuoktinio įmonei priteistas žalos atlyginimas, priėmimo, t. y. jau po santuokos nutraukimo teismo sprendimu. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad kreditoriaus reikalavimo teisės atsiradimo momentas priklauso nuo teisinių santykių, iš kurių ši teisė kildinama, pobūdžio. Ginčo atveju teismo sprendimu pradinei kreditori priteistas žalos, kilusios iš suinteresuoto asmens, kaip buvusio įmonės vadovo, netinkamai atliktų imperatyviai įstatymo nustatytų pareigų laiku kreiptis į teismą dėl bankroto bylos įmonei iškėlimo nevykdymo, atlyginimas. Tai reiškia, kad pradinės kreditorės reikalavimo teisė į buvusį sutuoktinį yra kildinama iš delikto, t. y. žalos atlyginimo prievolė siejama su jos padarymo momentu. Įsiteisėjusiu teismo sprendimu (CPK 182 straipsnio 2 punktą) konstatuota, kad 2011 metais suinteresuotam asmeniui, kaip įmonės direktoriui, buvo atsiradusi pareiga kreiptis į teismą dėl bankroto bylos įmonės iškėlimo, tačiau jis šios savo pareigos nevykdė. Taigi įmonei žala buvo padaryta A. A. veiksmais (neveikimu), atliktais dar iki santuokos nutraukimo bylos iškėlimo teisme (2014 m. spalio 6 d.) ir teismo sprendimo joje priėmimo dienos (2014 m. lapkričio 28 d.). O įsiteisėjęs teismo 2019 m. gegužės 28 d. sprendimas priteisti žalos atlyginimą – tai tik pradinės kreditorės teisės apgynimas, o ne reikalavimo teisės atsiradimo pagrindas.

Remdamasis nurodytais argumentais bei atsižvelgdamas į tai, kad apeliacinės instancijos teismas, palikdamas pirmosios instancijos teismo nutarties dalį dėl CPK 368 straipsnio 1 dalyje nustatyto 3 mėnesių termino prašymui dėl proceso atnaujinimo pateikti nepakeistą, dėl nurodyto termino skaičiavimo, šio termino pradžios momento nustatymo ir (ar) jo (ne)praleidimo iš viso nepasisakė, nenustatė šiam klausimui tinkamai išspręsti reikšmingų aplinkybių, panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir perdavė bylą nagrinėti šiam teismui iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-310-916/2020

Paveldėjimo teisė

Dėl įstatymo nustatyto termino kreditoriaus reikalavimui palikėjo įpėdiniams pareikšti atnaujinimo

Pareiškėja Valstybinės mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (toliau – VMI) prašė teismo atnaujinti praleistą CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatytą trijų mėnesių terminą pareikšti kreditoriaus reikalavimą palikėjo įpėdiniams, argumentuodama tuo, kad įstatyme nustatytą terminą praleido dėl objektyvių priežasčių, nes pareiškėja palikėjo kreditore tapo tik po mokestinio patikrinimo, kuriuo konstatuotas palikėjo (kaip mokesčių mokėtojo) mokestinės nepriemokos faktas ir jos dydis. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atmetė pareiškėjos pareiškimą.

Kasacinis teismas nurodė, kad tai, kokios priežastys laikomos svarbiomis, sudarančiomis faktinį pagrindą atnaujinti CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatytą trijų mėnesių terminą pagal šio straipsnio 4 dalį, įstatymuose nenustatyta. Šį klausimą kiekvienu konkrečiu atveju sprendžia teismas, įvertinęs bylos aplinkybes. Kasacinis teismas pažymėjo, kad svarbia priežastimi negali būti pripažintos aplinkybės, kurios priklausė nuo kreditoriaus valios, nes priešingu atveju kreditorius įgytų nepateisinamą galimybę kontroliuoti savo reikalavimo tenkinimo apimtį, kurias lemia įpėdinio jau pasirinkto palikimo priėmimo būdas.

Kasacinis teismas nurodė, kad pareiškėja VMI disponuoja įstatymo jai suteikta teise spręsti, kurią iš galimų mokesčio patikrinimo rūšių konkrečiu atveju parinkti, kokiomis sąlygomis atlikti patikrinimą. Tai reiškia, kad pareiškėja sprendžia ir dėl patikrinimo termino. Patikrinimas, įvertinus konkrečią situaciją, turi būti laiku pradėtas ir atliktas per objektyviai įmanomą kuo trumpesnę laikotarpį. Kasacinio teismo vertinimu, šią bylą nagrinėję teismai pagrįstai įstatyme nustatyto termino praleidimo priežastis pripažino neatitinkančiomis svarbių aplinkybių kriterijaus, konstatavę, kad jos priklausė išimtinai nuo pareiškėjos valios. Patikrinimas šiuo atveju pareiškėjos atsakingų darbuotojų turėjo būti baigtas iki termino kreditoriaus reikalavimams pareikšti pabaigos. Pareiškėja, kaip nustatė teismas, nenurodė priežasčių, dėl kurių patikrinimas negalėjo vykti trumpiau.

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad teismai nustatė ir kitą, sprendžiant klausimą dėl CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatyto termino (ne)atnaujinimo, teisiškai reikšmingą aplinkybę – suinteresuotas asmuo, remiantis šios bylos duomenimis, nežinojo apie pareiškėjos pradėtą patikrinimą, jos potencialius reikalavimus. Apie pareiškėjos nustatytą palikėjo skolą įpėdinė sužinojo tik pareiškėjai atlikus patikrinimą, t. y. pasibaigus CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatytam terminui.

Atsižvelgiant į teisinę reguliavimą, kasacinio teismo formuojamą praktiką bei bylos duomenis, kasacinio teismo vertinimu, prioritetas pagrįstai teismų šiuo atveju suteiktas palikėjo įpėdinių interesų apsaugai, nuosavybės teisės stabilumui, juolab kad pareiškėja, kaip konstatavo teismai, leistinomis priemonėmis neįrodė ne tik aplinkybių, jog suinteresuotam asmeniui laiku pranešė apie pradėtą patikrinimą, laiku pareiškė konkrečius reikalavimus, bet ir nepagrindė objektyvių tai padaryti sutrukdžiusių priežasčių, jų svarbos. Dėl to kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-289-916/2020

Dėl tarptautinio paveldėjimo

Pareiškėjas prašė teismo panaikinti notarės nutarimą atsisakyti atlikti notarinį veiksma ir įpareigoti notarą užvesti paveldėjimo bylą pagal turto registravimo vietą ir išduoti pareiškėjui paveldėjimo teisės į pareiškėjo mirusios motinos palikimą liudijimą. Pareiškėjas yra Lietuvos pilietis. Jo motina, taip pat Lietuvos pilietė, sudarė santuoką su Vokietijos piliečiu ir persikėlė gyventi su sūnumi pas sutuoktinį į Vokietiją; buvo deklaravusi savo išvykimą iš Lietuvos. Vėliau, atvykus į Lietuvą, notaro biure sudarė testamentą; jame kaip savo viso turto įpėdinį nurodė sūnų. Motina mirė Vokietijoje; po jos mirties liko jos vardu registruotas butas Kaune. Pareiškėjas po motinos mirties liko gyventi Vokietijoje. Po motinos mirties pareiškėjas kreipėsi į Kaune įsisteigusią notarę, prašydamas užvesti paveldėjimo bylą ir išduoti paveldėjimo teisės liudijimą. Tačiau notarė atsisakė užvesti paveldėjimo bylą, nurodžiusi, kad Lietuvos Respublikoje nuo 2015 m. rugpjūčio 17 d. yra tiesiogiai taikomas 2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (ES) Nr. 650/2012 (toliau – Reglamentas 650/2012), pagal kurio nuostatas visam palikimui priimti taikytina teisė yra valstybės, kurioje palikėjo mirties dieną buvo paskutinė jo įprastinė gyvenamoji vieta. Palikimo atsiradimo vieta, anot notarės, buvo Vokietijoje. Pirmosios instancijos teismas pareiškėjo skundą tenkino, o apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo nutartį ir atmetė pareiškėjo skundą.

Šioje byloje, kasacinio teismo prašymu, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (toliau – ESTT) 2020 m. liepos 16 d. priėmė prejudicinį sprendimą byloje C-80/19.

Kasacinis teismas nurodė, kad nuo 2015 m. rugpjūčio 17 d. ES valstybėse narėse, išskyrus Daniją, JK ir Airiją, yra taikomas Reglamentas 650/2012, nustatantis jurisdikcijos, taikytinos teisės parinkimo, teismo sprendimų ir autentiškų dokumentų pripažinimo ir vykdymo taisykles bei Europos paveldėjimo pažymėjimą tarptautinio paveldėjimo bylose. Siekiant išsiaiškinti, ar paveldėjimas yra tarpvalstybinio pobūdžio ir dėl to patenka į Reglamento 650/2012 taikymo sritį, reikia nustatyti, pirma, valstybę narę, kurioje buvo palikėjo įprastinė gyvenamoji vieta jo mirties dieną, antra, paveldėjimo turto buvimo vietą, trečia, įpėdinių gyvenamąją vietą.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad Reglamentas 650/2012 nustato kolizines normas, reglamentuojančias jurisdikcijas, taikytinos teisės ir teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo taisykles, tačiau pačios teisės turinį, t. y. kas kaip ir ką gali paveldėti, apibrėžia pagal Reglamento 650/2012 taisykles parinkta taikytina valstybės narės teisė. Pagal Reglamento 650/2012 nuostatas, parenkant paveldėjimui taikytiną teisę, svarbu nustatyti, ar ta teisė gali apimti visus su paveldėjimu susijusius klausimus. Reglamento 650/2012 preambulės 9 punkte nurodyta, kad jis, taigi ir juo nustatytos taikytinos teisės parinkimo taisyklės, turėtų būti taikomas visiems civilinės teisės aspektams, susijusiems su palikėjo palikimo paveldėjimu, būtent – visoms turto, teisių ir pareigų perdavimo dėl mirties formoms.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad tai, jog galimų ir esamų įpėdinių ir paveldimo turto buvimo vieta yra skirtingose valstybėse, lemia tarpvalstybinį tokio paveldėjimo pobūdį, tačiau visų pirma turi būti tinkamai nustatyta palikėjos paskutinė įprastinė gyvenamoji vieta, nes būtent jos buvimas kitoje, nei yra paveldimas turtas ir (ar) įpėdinių gyvenamoji vieta, valstybėje dažniausiai ir lemia tarpvalstybinį paveldėjimo bylos pobūdį bei leidžia nustatyti paveldėjimui taikytiną teisę. Remiantis nurodytu ESTT sprendimu paveldėjimo klausimą nagrinėjanti institucija (šiuo atveju byla nagrinėjantis teismas) turi nustatyti paskutinę įprastinę palikėjo gyvenamąją vietą, kaip tai suprantama pagal Reglamentą 650/2012. Pažymėtina, kad palikėjo paskutinė įprastinė gyvenamoji vieta nustatoma tik vienoje iš valstybių narių, įvertinus visas atitinkamo atvejo aplinkybes. Paskutinė įprastinė palikėjo gyvenamoji vieta yra bendras Reglamente 650/2012 nustatytas jungiamasis kriterijus, pagal kurį nustatomas ne tik bylos tarpvalstybinis pobūdis, bet ir parenkama valstybė, kompetentinga priimti sprendimus, bei paveldėjimui taikytina teisė. Reglamentas 650/2012 nepateikia paskutinės įprastinės gyvenamosios vietos apibrėžimo, todėl, kiekvienu atveju atsižvelgiant į Reglamento 650/2012 23–25 konstatuojamosiose dalyse nurodytus kriterijus, turi būti vertinamos individualios bylos aplinkybės, siekiant tinkamai nustatyti palikėjo socialinių, ekonominių, šeiminių ir emocinių interesų centrą. Kasacinis teismas konstatavo, kad, nepaisant palikėjos išsaugoto ryšio su kilmės šalimi, objektyvios aplinkybės – gyvenimo trukmė, reguliarumas, šeimos buvimo vieta – liudija, kad paskutinė įprastinė palikėjos gyvenamoji vieta buvo Vokietijoje. Byloje nenustatyta, kad palikėja Lietuvoje būtų siekusi išsaugoti tam tikrus interesus, išskyrus kaip tik iki išvykimo turėtą nekilnojamąjį turtą – butą, pilietybę ir apsilankymus šalyje. Vis dėlto daugiau duomenų leidžia spręsti, kad palikėja siekė gyventi kitoje šalyje nei Lietuva ir joje gyveno, todėl vien pilietybės nulemtas ryšys su kilmės šalimi nėra pakankamas konstatuoti, kad Lietuva buvo paskutinė palikėjos įprastinė gyvenamoji vieta.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad pagal bendrą Reglamento 650/2012 4 straipsnyje įtvirtintą taisyklę, jurisdikciją priimti sprendimą dėl viso palikimo paveldėjimo turi tos valstybės narės, kurioje buvo mirties dieną palikėjo įprastinė gyvenamoji vieta, teismas. Atsižvelgdamas į nurodytame ESTT sprendime pateiktus išaiškinimus, kad notaras Lietuvoje nelaikytinas „teismu“ pagal Reglamento 650/2012 nuostatas, kasacinis teismas konstatavo, jog nustačius, kad notaras Lietuvoje, išduodami nacionalinius paveldėjimo teisės liudijimus, neatlieka teisminių funkcijų, jiems nėra privalomai taikomos ir Reglamente 650/2012 nustatytos jurisdikcijos taisyklės. Notarai Lietuvoje tarpvalstybinio pobūdžio paveldėjimo byloje turi vadovautis nacionalinės teisės taisyklėmis. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad pagal pareiškėjo nurodytas aplinkybes notaras galėjo spręsti, jog palikėja gyveno keliose valstybėse, nes, nepaisant to, kad buvo deklaravusi išvykimą iš Lietuvos ir daugiau laiko praleisdavo Vokietijoje, Lietuvoje buvo vienintelis palikėjos turimas nekilnojamasis turtas, čia ji sudarė testamentą dėl šio turto paveldėjimo, Lietuvoje savo gyvenamąją vietą nurodo ir vienintelis testamentu paskirtas įpėdinis. Dėl to notaras, vadovaudamasis CK 5.4 straipsnio 2 dalies 2 punktu, galėjo spręsti, kad Lietuva gali būti laikoma palikimo atsiradimo vieta, o jis kompetentingas išduoti nacionalinį paveldėjimo teisės liudijimą.

Siekiant išsiaiškinti, ar gali būti kompetentingas kitas nei palikėjo paskutinės įprastinės gyvenamosios vietos valstybės teismas priimti įpėdinio prašymą dėl palikimo priėmimo, turi būti nustatyta, ar palikėjas pasirinko paveldėjimui taikyti kitą nei jo paskutinės gyvenamosios vietos valstybės teisę. Reglamentas 650/2012, suteikdamas teisę palikėjui pasirinkti taikytiną paveldėjimui

teisę, pasirinkimą apriboja vienintele alternatyva, t. y. palikėjo pilietybės valstybės teise pasirinkimo metu arba jo mirties dieną (Reglamento 650/2012 22 straipsnis). ESTT nurodytame sprendime pažymėjo, kad tais atvejais, kai paskutinės valios dėl turto palikimo pareiškimas surašomas iki 2015 m. rugpjūčio 17 d. pagal valstybės, kurią palikėjas galėjo pasirinkti pagal šį reglamentą, teisę, laikoma, kad šios valstybės teisė pasirinkta kaip paveldėjimui taikytina teisė. Atsižvelgdamas į tai, ESTT nusprendė, kad ši nuostata taikytina ir nagrinėjamu atveju, nes, pirma, pagrindinėje byloje nagrinėjamas testamentas buvo sudarytas iki 2015 m. rugpjūčio 17 d. ir, antra, pagal Reglamento 650/2012 22 straipsnio 1 dalies pirmą pastraipą galėjo būti pasirinkta Lietuvos teisė, nes palikėja turėjo Lietuvos pilietybę šio testamento sudarymo momentu. Todėl laikoma, kad ši teisė, pagal kurią buvo parengtas minėtas testamentas, buvo pasirinkta kaip pagrindinėje byloje nagrinėjamam palikimui taikytina teisė. Kasacinis teismas nurodė, kad nustačius, jog nagrinėjamu atveju palikėja, sudarydama testamentą Lietuvoje iki 2015 m. rugpjūčio 17 d. pagal Lietuvos teisę, pasirinko paveldėjimui taikytiną teisę savo pilietybės valstybės, t. y. Lietuvos, teisę, toliau turi būti nustatoma, ar šis paveldėjimui taikytinos teisės pasirinkimas keičia ir jurisdikciją turintį teismą tarpvalstybinio pobūdžio paveldėjimo byloje. Iš byloje nustatytų aplinkybių matyti, kad šalys, t. y. palikėją pergyvenęs sutuoktinis ir palikėjos sūnus, testamentu paskirtas įpėdinis, nesudarė raštiško susitarimo dėl jurisdikcijos perdavimo palikėjos pilietybės valstybės, kurios teisę taikyti paveldėjimui, kaip nustatyta pirmiau, pasirinko palikėją, teismui, todėl šiuo atveju yra svarbu išsiaiškinti, ar šalys pripažino teismo, į kurį buvo kreiptasi, jurisdikciją. Pareiškėjas, apskūsdamas notaro veiksmus, tiksliau, jų neatlikimą, neišdavus jam nacionalinio paveldėjimo teisės liudijimo, pritarė, kad šį ginčą spręstų palikėjos pasirinktą paveldėjimui taikytiną teisę atitinkančios valstybės teismas. Palikėją pergyvenęs sutuoktinis, galintis turėti vienokių ar kitokių reikalavimų į paveldimą turtą, vienašališkais pareiškimais atsisakė bet kokių pretenzijų į palikimą, sutiko su jurisdikcijos suteikimu Lietuvos teismams ir atsisakė dalyvauti šioje valstybėje vykdomuose procesuose. Kasacinis teismas konstatavo, kad pirmiau išvardytos aplinkybės leidžia daryti išvadą, kad nagrinėjamoje byloje vadovaujantis Reglamento 650/2012 7 straipsnio c punktu šalys aiškiai pripažino Lietuvos teismo, į kurį buvo kreiptasi, jurisdikciją.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad Lietuvoje notaro išduotas paveldėjimo teisės liudijimas atitinka šios Reglamento 650/2012 3 straipsnio 1 dalies i punkte ir 62 konstatuojamoje dalyje išvardytus autentiško dokumento „autentiškumą“ apibrėžiančius elementus, patvirtina įpėdinio nuosavybės teisę į turtą, nurodytą liudijime, ir yra pagrindas įregistruoti įpėdinio nuosavybės teises viešuose registruose. Dėl to spręstina, kad paveldėjimo teisės liudijimas pagal Reglamento 650/2012 60 straipsnio 1 dalį yra autentiškas dokumentas, kuris yra vykdytinas kilmės valstybėje narėje, todėl paskelbiamas vykdytinu ir kitoje valstybėje narėje minėto reglamento 45–58 straipsniuose nustatyta tvarka.

Kasacinis teismas, atsižvelgdamas į tai, kad šioje byloje nustatyta, jog palikimo atsiradimo vieta galėjo būti laikoma ir paveldimo turto buvimo vieta, bylos šalys pritarė Lietuvos jurisdikcijai, sprendė, kad pirmosios instancijos teismas tinkamai taikė ir aiškino teisės normas, reglamentuojančias paveldėjimui taikyti valstybės teisės parinkimą, taip pat notaro veiksmų atlikimą. Dėl to kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir paliko pirmosios instancijos teismo nutartį galioti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-422-378/2020

Sutarčių teisė

Dėl sandorio su atidedamąja sąlyga ir preliminariosios sutarties atribojimo

Ieškovai prašė teismo įpareigoti atsakovus įvykdyti šalių sudaryto rašytinio susitarimo 3 punktą, kuriuo buvo susitarta dėl atsakovo pareigos suformuoti ir sutvirtinti atsakovams nuosavybės teise priklausančio žemės sklypo šlaitą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai tenkino ieškinį.

Šioje byloje nustatyta, kad ieškovai ir atsakovai 2016 m. balandžio 5 d. sudarė susitarimą (toliau – Susitarimas), kuriame nurodė, kad ketina bendrai įsigyti nuosavybės teise 4 arų žemės sklypą ir tapti šio sklypo bendraturčiais. Susitarimo šalys susitarė ne vėliau kaip iki 2016 m. gegužės 1 d. su šio žemės sklypo savininku sudaryti notarinę žemės sklypo pirkimo–pardavimo sutartį ir įvykdyti kitas šiame Susitarime aptartas sąlygas. 2016 m. balandžio 18 d. bylos šalys ieškovai ir atsakovai (pirkėjai) su trečiuoju asmeniu nekilnojamojo daikto pardavėja sudarė nurodyto žemės sklypo pirkimo–pardavimo sutartį (toliau – Sutartis) pagal Susitarime aptartas sąlygas. Kasacinio teismo vertinimu, pirmosios instancijos teismas, šioje byloje nustatęs, kad šalių Susitarime nustatytų sąlygų vykdymas priklausė nuo tam tikros aplinkybės – juridinio fakto, t. y. žemės sklypo pirkimo–pardavimo sutarties sudarymo, pagrįstai konstatavo, kad šalių sandoris (Susitarimas) yra sąlyginis sandoris su atidedamąja sąlyga ir gali būti vykdomas tik šiai sąlygai įvykus (CK 1.66 straipsnio 1, 2 dalys). Kasacinis teismas pažymėjo, kad bylą nagrinėję teismai nustatė, jog Susitarime aptartas žemės sklypo pirkimo–pardavimo sandoris įvyko. Ginčo dėl šio juridinio fakto – sandorio sudarymo ir jo galiojimo – tarp bylos dalyvių nėra.

Kasacinis teismas laikė nepagrįstais atsakovų kasacinio skundo argumentus, kad Susitarimas laikytinas preliminarįja sutartimi dėl pagrindinės žemės sklypo pirkimo–pardavimo sutarties sudarymo, todėl, sudarius pagrindinę – žemės sklypo pirkimo–pardavimo – sutartį, Susitarimo galiojimas pasibaigė ir atsakovai neprivalo vykdyti Susitarime aptartų įsipareigojimų. Kasacinis teismas nurodė, kad preliminarįją sutartį sudaro asmenys, kurie ketina sukurti tarpusavio sutartinius santykius laikydamiesi suderintų ir sutartų pagrindinės sutarties esminių sąlygų jas įformindami pagrindine sutartimi. Preliminariosios sutarties šalys susitaria dėl tarpusavio teisių ir pareigų. Jos neturi teisinio pagrindo ir negali susitarti dėl asmenų, neįtrauktų į preliminarįją sutartį, teisių ir pareigų. Kasacinis teismas pažymėjo, kad šiuo atveju žemės sklypo savininkė (pardavėja) į Susitarimą nebuvo įtraukta ir dėl jos teisių bei pareigų Susitarime nepasisakyta. Susitarimą tarpusavyje sudarė tik pirkėjai (ieškovai ir atsakovai) dėl žemės sklypo pirkimo ateityje ir susitarė dėl po sandorio sudarymo atsirasiančių tarpusavio teisių bei pareigų, jei (kai) žemės sklypo pirkimo–pardavimo sandorio pagrindu bus bendrosios dalinės nuosavybės teise įgytas žemės sklypas. Dėl šių Susitarimo požymių ir teismų nustatytų aplinkybių kasacinis teismas darė išvadą, kad šalių sudarytas Susitarimas nėra ir negali būti pripažintas preliminarįja sutartimi. Tuo tarpu sutartis, dėl kurios sudarymo ateityje šalys sutarė, vertintina, kaip sąlyga, kuriai įvykus, šalys įgys tam tikras teises ir pareigas, o ne galutinis ginčo susitarimo tikslas ir dalykas. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo ir tai, kad Susitarime yra aptartos kiekvieno Susitarimo dalyvio mokėtinos už žemės sklypą kainos proporcijos, dydžiai, po Sutarties dėl žemės sklypo pirkimo–pardavimo sudarymo atsirasiančios teisės ir pareigos dėl naudojimosi žemės sklypu tvarkos, ieškovų ir atsakovų tarpusavio nuosavybės teisių perleidimo į žemę sąlygos, atsakovų pareigos tvarkant žemės sklypo šlaitą, todėl pripažintina, kad Susitarimas turi kelių rūšių sutarčių elementų ir jis atitinka CK 6.156 straipsnio 3 dalyje nurodytos mišrios sutarties sąvoką, tačiau tai nedaro Susitarimo ar dalies jo sąlygų negaliojančių, nes Susitarimas ir jo sąlygos neprieštarauja įstatymui ir nepažeidžia sutarčių teisės normų.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-295-219/2020

Dėl statybos rangos sutarties kvalifikavimo kaip vartojimo sutarties

Ieškovas (užsakovas) teismo prašė nutraukti su atsakove (rangove) sudarytą rangos sutartį, kuria atsakovė įsipareigojo atlikti pastato šildymo sistemos atkūrimo darbus ieškovo name, o ieškovas sumokėti už atsakovės atliktus darbus (toliau – Sutartis), bei priteisti iš atsakovės pagal nurodytą Sutartį sumokėtą darbų kainą. Ieškovas nurodė, kad, pasikeitus aplinkybėms, jis prarado suinteresuotumą Sutartimi ir nori ją nutraukti bei susigrąžinti avansu sumokėtą darbų kainą (išskaičius lėšas už realiai atliktus darbus), nes atsakovė darbų neatliko. Atsakovė priešėškiniu prašė teismo nutraukti Sutartį dėl atsakovo kaltės ir netaikyti restitucijos. Pirmosios instancijos

teismas nutraukė Sutartį, priteisė iš atsakovės ieškovui avansu sumokėtą darbų kainą (išskaičius lėšas už realiai atliktus darbus). Apeliacinės instancijos teismas pakeitė sprendimą – nutraukė Sutartį dėl ieškovo kaltės, priteisė iš atsakovės ieškovui avansu sumokėtą darbų kainą (išskaičius lėšas už realiai atliktus darbus).

Šioje byloje kilo ginčas, ar užsakovas turi būti laikomas silpnesniąja sutartinių santykių šalimi, t. y. vartotoju, o Sutartis kvalifikuojama vartojimo rangos sutartimi, kas reikštų, kad ieškovas pagal CK 6.673 straipsnio 2 dalį turėjo teisę nutraukti Sutartį bet kada iki darbų rezultato priėmimo ir negali būti laikomas kaltu dėl Sutarties nutraukimo.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad užsakovo teisė nutraukti vartojimo statybos rangos sutartį prieš terminą nėra ES teisės garantuojama teisė. Vis dėlto, kasacinio teismo vertinimu, atsižvelgiant į tai, kad CK XVIII1 skyriuje, reglamentuojančiame vartojimo sutartis, nustatytą reguliavimą iš esmės nulėmė ES teisės nuostatos ir siekiant užtikrinti vienodą ir darnų vartojimo sutarties šalių (vartotojo, verslininko) sąvokų aiškinimą bei tikslų, kurių ES teisės aktų leidėjas siekia sutarčių su vartotojais srityje, laikymąsi, aiškinant nacionalinėje teisėje įtvirtintą vartotojo sampratą, būtina atsižvelgti į jos aiškinimui ir taikymui aktualią Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) praktiką. Atsižvelgdamas į tai bei remdamasis ESTT išaiškinimais, kasacinis teismas konstatavo, kad vartotojo sąvoka yra funkcinio pobūdžio sąvoka. Ji yra siejama su konkrečia sutartimi, konkrečiu sutartiniu teisiniu santykiu. Todėl kiekvienos konkrečios sutarties atžvilgiu būtina nustatyti, kokią funkciją asmuo atlieka tame sandoryje – ar asmuo veikia verslo, ar ne verslo tikslais. Taip yra todėl, kad vienas ir tas pats asmuo skirtinguose sandoriuose gali būti ir vartotojas, ir verslininkas. Dėl to kasacinis teismas sutiko su ieškovo kasacinio skundo argumentais, kad, kvalifikuojant sutartį kaip vartojimo sutartį, turi būti vertinamas konkretus teisinis sandoris, t. y. šio ginčo atveju statybos rangos sutartis, jos sudarymo tikslas bei su šia sutartimi susijusios faktinės aplinkybės. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas nurodė, kad byloje nustatyta, jog ginčo Sutarties tikslas buvo atkurti neteisėtai sugadintą ir išardytą namo centrinio šildymo sistemą, t. y. grąžinti ją į pradinę padėtį. Teisę atkurti sugadintą ir išardytą namo šildymo sistemą ieškovas įgijo teismo sprendimo pagrindu. Šis tikslas yra aiškiai nurodytas ginčo Sutarties 1 punkte, įskaitant ir tai, kad atkūrimo darbai bus vykdomi remiantis teismo sprendimu, be to, nustatytos prastovos sąlygos, jei dėl bendraturčio kaltės nebus įmanoma įvykdyti darbų. Minėtas šios sutarties tikslas yra susijęs su fiziniam asmeniui priklausančio turto (pažeistų teisių), gyvenamojo namo savybių atkūrimu. Kita vertus, iš byloje nustatytų aplinkybių akivaizdu ir tai, kad pasikeitus aplinkybėms ieškovo tikslai namo atžvilgiu pasikeitė. Ieškovas nusprendė ne atkurti namo šildymo sistemą, bet rekonstruoti patį namą, pastatant naują daugiabutį namą. Pasikeitus ieškovo tikslams namo atžvilgiu, pasikeitė ir jo tikslai ginčo Sutarties atžvilgiu – ieškovas prarado suinteresuotumą šia Sutartimi. Šiuo aspektu kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad kvalifikuojant sutartį kaip vartojimo sutartį asmens tikslai konkrečios sutarties atžvilgiu yra nustatomi sutarties sudarymo metu. Taigi taikomas statinis požiūris į asmens padėtį konkrečios sutarties atžvilgiu. Toks požiūris remiasi nuspėjamumo, teisinio tikrumo ir teisėtų lūkesčių principais. Sutartinio santykio paskirties ir tikslo pokytis laikui bėgant sutarties kvalifikavimui kaip vartojimo sutarties turi reikšmę tik išimtiniais atvejais (dinaminis požiūris į asmens padėtį konkrečios sutarties atžvilgiu). Kasacinis teismas darė išvadą, kad ginčo atveju nėra pagrindo spręsti, kad pasikeitę ieškovo tikslai namo atžvilgiu pakeitė ieškovo teisinę padėtį jau sudarytos Sutarties atžvilgiu. Pasikeitus ieškovo tikslui Sutarties atžvilgiu sutartiniai santykiai pagal naują tikslą nebesitęsė, o priešingai, pasikeitę ieškovo tikslai iš esmės nulėmė Sutarties pasibaigimą (nutraukimą ieškovo iniciatyva). Taigi, šiuo atveju net nėra pagrindo taikyti dinaminio požiūrio į asmens padėtį konkrečios sutarties atžvilgiu.

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad sutiktina su atsakove, kad specialios taisyklės, skirtos vartotojui kaip silpnesniajai šaliai apsaugoti, nėra pateisinamos kalbant apie sutartis, kurių tikslas yra profesinė veikla, net jeigu ja numatyta verstis ateityje. Tačiau, kasacinio teismo vertinimu, nėra pagrindo ginčo Sutartį laikyti parengiamaisiais namo rekonstravimo į naują daugiabutį namą veiksmais. Priešingai, Sutartimi apibrėžtas tikslas, kaip minėta, nebuvo susijęs su naujo daugiabučio namo šildymo sistemos įrengimu, o veikiau – su buvusios padėties atkūrimu, t. y. iki tol veikusios, tačiau sugriautos šildymo sistemos atkūrimu. Byloje nėra nustatyta aplinkybių,

pagrindžiančių, kaip toks Sutarties tikslas – atkurti šildymo sistemą – galėtų būti parengiamuoju veiksmu naujo daugiabučio namo statybai.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir paliko pirmosios instancijos teismo sprendimą galioti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-321-1075/2020

Civilinė atsakomybė

Dėl kredito unijos valdybos narių prievolės atlyginti unijai žalą, padarytą neteisėtu sprendimu suteikti paskolą, ir paskolą gavusio asmens prievolės solidarumo

Ieškovė kredito unija prašė teismo priteisti solidariai iš atsakovių jos patirtų nuostolių atlyginimą. Ieškovė nurodė, kad atsakovės kredito unijos valdybos narės, dalyvaudamos paskolos išdavimo procedūroje, neteisėtai trečiajam asmeniui suteikė paskolą, kurios trečiasis asmuo negrąžino. Pirmosios instancijos teismas tenkino ieškinį ir, be kita ko, sprendė, kad šioje byloje yra pagrindas taikyti CK 6.279 straipsnio 1, 3 dalis, ir pripažino, kad solidarioji atsakovių prievolė taip pat yra solidarioji ir su trečiojo asmens prievole ieškovei. Apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimo dalį, kuria pripažinta, kad atsakovių prievolė yra solidarioji su trečiojo asmens prievole ieškovei.

Kasacinis teismas konstatavo, kad jeigu prievolė perduoti pinigus vienam asmeniui atsirado dėl sutartinio išsipareigojimo gražinti paskolą, o kitam asmeniui tokia pati prievolė atsirado dėl žalos atlyginimo dėl neteisėto tos paskolos išdavimo, tai šios skirtingais pagrindais atsiradusios prievolės turi bendrumą – jų abiejų įvykdymu kreditoriui yra padengiama netektų lėšų suma. Šis bendrumas leidžia nustatyti mišrių pagrindu atsirandančių prievolių solidarumą. Kasacinis teismas nurodė, kad šioje byloje nustatyta, jog atsakovių – valdybos narių civilinė atsakomybė kilo iš joms įstatymų ir unijos vidaus teisės aktų nustatytų pareigų Kredito unijai pažeidimo (delikto), o trečiajam asmeniui – iš sutartinių paskolos teisinių santykių, tačiau žala ieškovei pasireiškė kaip neteisėtai išduotos paskolos sumos nuostoliai. Taigi neteisėti valdymo organų narių veiksmai buvo neteisėto paskolos išdavimo priežastis. Šiuo atveju neįmanoma išskirti, kad atsakovių ir trečiojo asmens (gavusio paskolą) veiksmai būtų lėmę tik dalies žalos atsiradimą. Dėl to kasacinis teismas sprendė, kad šios aplinkybės sudaro pagrindą pripažinti Kredito unijos valdybos narių prievolės atlyginti unijai žalą ir paskolą gavusio trečiojo asmens prievolės solidarumą. Atkreiptinas dėmesys, kad, nenustačius šių asmenų prievolės solidarumo, būtų sudarytos sąlygos ieškovei neteisėtai suteiktos paskolos sumos reikalauti du kartus – atskirai iš trečiojo asmens ir šios bylos atsakovių – valdybos narių. Taigi, priešingai negu sprendė apeliacinės instancijos teismas, kasacinis teismas pažymėjo, kad net ir tuo atveju, kai trečiojo asmens civilinė atsakomybė yra sutartinė, o atsakovių – deliktinė, jų prievolė yra solidarioji.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo sprendimo dalį ir paliko pirmosios instancijos sprendimo dalį, kuria pripažinta, kad atsakovių prievolė yra solidari su trečiojo asmens prievole ieškovei, galioti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-286-695/2020

Dėl vertybinių popierių emitento ir emitento metinių finansinių ataskaitų auditą atlikusios audito įmonės civilinės atsakomybės investuotojams

Ieškovai (investuotojai) prašė teismo konstatuoti, kad atsakovės BAB Ūkio bankas ir audito įmonė UAB „Deloitte Lietuva“ savo veiksmais padarė žalą ieškovams – BAB Ūkio banko akcininkams, kurie nuosavybės teise turėjo BAB Ūkio banko akcijų poveikio priemonės – veiklos moratoriumo – taikymo bankui dieną, ir priteisti ieškovams solidariai iš atsakovių žalos atlyginimą. Ieškovai savo reikalavimą dėl žalos atlyginimo grindė tuo, kad viešai skelbtos BAB Ūkio banko (emitentės) finansinės ataskaitos už metus, pasibaigusius 2011 m. gruodžio 31 d. (toliau – Metinė finansinė ataskaita), buvo klaidingos ir netikslios, visiškai neatitiko BAB Ūkio banko finansinės

būklės (kuri buvo prastesnė, nei nurodyta ataskaitose) ir kad tokios klaidingos informacijos apie emitento finansinę būklę paskelbimas lėmė ieškovams nuostolingus investicinius sprendimus (pirkti BAB Ūkio banko akcijas arba jų neparduoti (jas laikyti)). Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atmetė ieškinį.

Kasacinis teismas konstatavo, kad Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymo (toliau – VPĮ) nuostatos tiesiogiai neįtvirtina investuotojo teisės reikalauti žalos atlyginimo iš emitento, nevykdžiusio ar netinkamai vykdžiusio einamosios ar periodinės informacijos skelbimo pareigą – investuotojo teisė iš atsakingų asmenų reikalauti žalos atlyginimo VPĮ tiesiogiai įtvirtinta tik investuotojui patyrus žalos dėl prospekte pateiktos neteisingos ar neišsamios informacijos (VPĮ 7 straipsnio 2 dalis). Tačiau ši aplinkybė nereiškia, kad investuotojas žalos atlyginimo iš emitento, nevykdžiusio ar netinkamai vykdžiusio einamosios ar periodinės informacijos skelbimo pareigą, negali reikalauti remdamasis bendrosiomis civilinę atsakomybę reglamentuojančiomis nuostatomis (CK 6.245 straipsnis). Kaip ir kitais atvejais, reikalaujant žalos atlyginimo, investuotojui tokiu atveju būtina įrodyti emitento civilinės atsakomybės sąlygas: neteisėtus veiksmus (einamosios ar periodinės informacijos skelbimo pareigos nevykdymą ar netinkamą vykdymą), žalą ir priežastinį ryšį tarp nustatytų neteisėtų veiksmų ir atsiradusios žalos. Investuotojui įrodžius emitento neteisėtus veiksmus, žalą ir priežastinį ryšį kaip civilinės atsakomybės sąlygas, emitentui kiltų pareiga paneigti jo kaltės prezumpciją, įtvirtintą CK 6.248 straipsnio 1 dalyje. Taigi, kasacinis teismas darė išvadą, jog ieškovai šioje byloje turėjo procesinę pareigą įrodyti, kad: 1) BAB Ūkio banko viešai paskelbta Metinė finansinė ataskaita buvo klaidinga, t. y. periodinės informacijos skelbimo pareiga buvo vykdoma netinkamai (neteisėti veiksmai), 2) ši klaidinga informacija lėmė ar bent pakankamu laipsniu prisidėjo prie ieškovų investicinių sprendimų priėmimo (priežastinis ryšys), 3) atitinkami ieškovų investiciniai sprendimai buvo nuostolingi, lėmę atitinkamos žalos ieškovams atsiradimą (žalos faktas ir dydis).

Kasacinis teismas konstatavo, kad sutiktina, jog byloje pagal investuotojų reikalavimus dėl žalos, padarytos pažeidus informacijos skleidimo pareigą, atlyginimo ne visais atvejais yra įmanoma įrodyti, kad kiekvienas reikalavimą pareiškęs investuotojas buvo susipažinęs su informacija, vėliau pripažinta neatitikusia tikrovės, ir kad vadovaudamasis išimtinai šia informacija jis priėmė nuostolingus investicinius sprendimus. Reikalavimas tokiais atvejais įrodyti tiesioginį priežastinį ryšį darytų investuotojų reikalavimus sunkiai įgyvendinamus ir neatitiktų aukšto investuotojų apsaugos lygio reikalavimų. Taigi, investuotojams taikytinas priežastinio ryšio įrodinėjimo standartas neturi būti pernelyg aukštas. Nustatant priežastinį ryšį tokios kategorijos byloje, be kita ko, gali būti vadovaujama veiksmingos rinkos teorija, kuri paremta prielaida, jog bendrovės akcijų kaina vertybinių popierių rinkoje atitinka visą žinomą reikšmingą informaciją apie šią bendrovę. Taigi, netiesioginis priežastinis ryšys kaip civilinės atsakomybės sąlyga tokios kategorijos byloje galėtų būti konstatuojamas ir tais atvejais, kai investuotojai neįrodinėja, jog jie asmeniškai vadovavosi paskelbta tikrovės neatitinkančia informacija priimdami sprendimą pirkti akcijas, tačiau nustatoma, jog tokios informacijos paskleidimas padarė įtaką bendrovės akcijų kainai rinkoje. Kita vertus, priežastinis ryšys neturėtų būti konstatuojamas tais atvejais, kai nustatoma, jog investuotojai žinojo arba turėjo žinoti apie paskelbtos informacijos neteisingumą, tačiau šią aplinkybę ignoravo priimdami investicinius sprendimus. Šioje byloje ieškovai laikėsi pozicijos, kad jie visi buvo asmeniškai susipažinę su BAB Ūkio banko viešai paskelbta Metinė finansinė ataskaita, ir kad būtent šioje ataskaitoje paskelbta informacija lėmė jų investicinius sprendimus pirkti arba laikyti BAB Ūkio banko akcijas. Kasacinis teismas pažymėjo, kad ieškovams pasirinkus būtent tokią procesinę poziciją, jiems teko procesinė pareiga šias aplinkybes įrodyti (CPK 178 straipsnis). Bylą nagrinėjusių teismų išvada, kad ieškovai neįrodė priežastinio ryšio kaip civilinės atsakomybės sąlygos, buvo padaryta atsižvelgiant į: 1) 22 ieškovai, akcijas įsigiję iki BAB Ūkio banko 2011 finansinių metų finansinės atskaitomybės ir audito išvados paskelbimo ir asmeniškai nedalyvavę bylos nagrinėjime, konkrečių savo atitinkamus investicinius sprendimus nulėmusių priežasčių teismui apskritai nepaaikškino, kai kurių ieškovų ieškinyje nurodyti investiciniai sprendimai net nebuvo priimti; 2) įvertinus kitų 8 ieškovų paaiškinimus visų nustatytų bylos aplinkybių kontekste nepakanka duomenų išvadai, kad šių ieškovų investicinius sprendimus lėmė

būtent atsakovų parengta ir paskelbta informacija; 3) ieškovai, kurie akcijas pirko po ginčo informacijos paskelbimo, turėjo įvertinti ir viešai (2009–2010 m., 2012 m. viduryje) paskelbtą informaciją apie BAB Ūkio banko veiklą (jos trūkumus (nustatytų trūkumų nepašalinimą), rizikos ribojimus), banko veiklos nuostolingumą, o to nepadarę veikė savo rizika. Kasacinio teismo vertinimu, teismai padarė pagrįstą išvadą, kad priežastinis ryšys byloje neįrodytas.

Kasacinis teismas nurodė, kad pagrindas audito įmonės civilinei atsakomybei tretiesiems asmenims atsirasti yra ne bet kokie audito įmonės (auditoriaus) neteisėti veiksmai, o tik neteisėti veiksmai, lėmę nuostolių tretiesiems asmenims atsiradimą. Atitinkamai audito įmonės civilinė atsakomybė investuotojams galėtų kilti tik tuo atveju, jei būtų nustatyta, kad audito išvada dėl audituojamos įmonės metinės finansinės atskaitomybės buvo neteisinga ir tai padarė įtaką investuotojams priimant nuostolingus investicinius sprendimus. Neteisėti audito įmonės (auditoriaus) veiksmai, pakankami auditoriaus drausminei atsakomybei atsirasti, tačiau pagal savo turinį negalėję turėti įtakos nuostolingiems investiciniams sprendimams (t. y. nelėmę ir negalėję lemti investuotojų suklaidinimo dėl tikrosios audituojamos bendrovės finansinės būklės), nelemia audito įmonės (auditoriaus) civilinės atsakomybės investuotojams. Šią bylą nagrinėję teismai konstatavo, kad audito išvados dėl BAB Ūkio banko metinės informacijos už finansinius metus, kurie pasibaigė 2011 m. gruodžio 31 d., neteisingumas byloje nėra įrodytas (*inter alia* (be kita ko), ieškovams neįrodžius BAB Ūkio banko Metinėje finansinėje ataskaitoje paskelbtos informacijos neteisingumo), ir tuo pagrindu nusprendė, kad UAB „Deloitte Lietuva“ civilinės atsakomybės sąlygos nenustatytos.

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad bet kuris iš investicinių sprendimų: įsigyti finansines priemones, jas perleisti ar jų neperleisti, yra valinis aktas, todėl ne bet koks pasyvus investuotojo elgesys gali būti prilygintas investiciniam sprendimui. Vien ta aplinkybė, kad atitinkamos bendrovės akcijos konkrečiu laikotarpiu išliko investuotojo dispozicijoje, nėra pakankama spręsti, jog buvo priimtas investicinis sprendimas neperleisti akcijų, kadangi tokią situaciją gali lemti ir kitos aplinkybės, pavyzdžiui, investuotojo abejingumas, nesidomėjimas rinkos pokyčiais, turimų akcijų paklausos nebuvimas ir t. t. Taigi, teigdamas, kad akcijų neperleidimas konkrečiu atveju buvo investicinis sprendimas, investuotojas turi procesinę pareigą šią aplinkybę įrodyti (CPK 178 straipsnis). Be to, įrodinėdamas, kad jam kilusi žala konkrečiu atveju buvo susijusi su investiciniu sprendimu neperleisti akcijų, investuotojas turi pagrįsti, jog atsiradusią žalą ir neteisėtus atsakovų veiksmus sieja pakankamas priežastinis ryšys, t. y. kad nesant atsakovų neteisėtų veiksmų investuotojo turimos akcijos galėjo būti sėkmingai perleistos, išvengiant atitinkamų nuostolių investuotojui atsiradimo. Kasacinio teismo vertinimu, šią bylą nagrinėję teismai pagrįstai nusprendė, kad atitinkamos aplinkybės nagrinėjamoje byloje ieškovų nebuvo įrodytos. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad investavimas į finansines priemones neišvengiamai susijęs su tam tikra konkrečia finansine rizika (įskaitant akcijų kainų svyravimo ir emitento nemokumo riziką investicijų į akcijas atveju), kurią prisiima investuotojas, todėl emitento civilinę atsakomybę reglamentuojančios nuostatos negali būti aiškinamos ir taikomos tokiu būdu, kad ši rizika būtų be pagrindo perkeliama emitentui.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-290-823/2020

Viešieji pirkimai

Dėl tiekėjų pasiūlymų siaurąja prasme tikslinimo

Ieškovė nurodė, kad dalyvavo atsakovės perkančiosios organizacijos vykdytame tarptautinės vertės viešajame pirkime dėl dviejų lygių sankryžos rekonstravimo (toliau – Konkursas). Ieškovė skundė du atsakovės sprendimus, vienas iš jų – atmesti ieškovės pasiūlymą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai sprendė, kad atsakovės sprendimas dėl ieškovės pasiūlymo vertinimo yra teisėtas.

Ginčo konkurso sąlygoje, be kita ko, nurodyta, kad už tiekėjo siūlomą papildomą statinio garantinio termino trukmę iki 1 metų imtinai skiriama 0 balų; nuo 1 metų iki 2 metų imtinai – 2 balai; nuo dvejų metų ir daugiau – 4 balai; tiekėjai savo pasiūlymuose turi nurodyti papildomą statinio garantinio termino trukmę metais, vertinamas skaičius, patenkantis į nurodytus intervalus, pavyzdžiui, jeigu $T_2=2,1$, pasiūlymui bus suteikiami 4 balai. Ieškovė savo pasiūlyme netinkamai nurodė papildomos garantijos terminą, jį įvardydama „nuo 2 metų“, o perkančioji organizacija, ieškovei neleidama paaiškinti (patikslinti) savo pasiūlymo (ši tai atliko savo iniciatyva vėliau nurodydama, kad papildomos garantijos terminas lygus 2,1 metams, t. y. 2 metams ir 37 kalendorinėms dienoms), jį atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, kad iš tiesų įstatyme ir teismų praktikoje nėra pateiktos aiškios sąvokų „redakcinio pobūdžio klaida“ ar „paprastas paaiškinimas“ apibrėžties. Akivaizdu, kad Viešųjų pirkimų įstatymo (toliau – VPĮ) 55 straipsnio 9 dalis neskirta išimtinai gramatinėms (lingvistinėms) ar panašaus pobūdžio mažareikšmėms tiekėjų pasiūlymų atitikties vertinimo atžvilgiu klaidoms taisyti. Šiame kontekste kasacinis teismas pažymėjo, kad nurodytų sąvokų apibrėžties nepateikta ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje, kurioje išskiriami šie aspektai: pirma, tam tikrais atvejais atitinkamus pasiūlymo trūkumus galima šalinti, taisant ar pildant pasiūlymą ar atskirus jo duomenis, kiek tai nelemia naujo pasiūlymo pateikimo; vadinasi, tiek naujų duomenų pateikimas, tiek pateiktų pakeitimas nėra absoliučiai neleistini, svarbiausia, kad nebūtų atlikta esminio pasiūlymo pakeitimo (*de facto* (faktiškai) nepateikta nauja oferta); antra, prašymas paaiškinti pasiūlymą negali būti skirtas ištaisyti situacijai, kai nepateikta dokumento ar informacijos, kurių reikalauta pagal pirkimo dokumentus, nes perkančioji organizacija turi griežtai laikytis savo pačios nustatytų kriterijų.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad pačios perkančiosios organizacijos atsiliepime į ieškinį pridėtoje lingvistinėje išvadoje nurodyta, kad žyma „nuo 2 metų“ laikytina kaip ydinga, nes joje žymima termino pradžia, bet nenurodyta pabaiga. Vis dėlto lingvistinė išvada suponuoja vertinimą, kad ieškovė pateikė garantijos terminą, tačiau jo išraiška laikytina nekonkrečia. Kasacinis teismas sprendė, kad teisiniu požiūriu tokia situacija lemia VPĮ 55 straipsnio 9 dalies taikymą, nes būtent tokioms situacijoms kaip nagrinėjamu atveju ji ir skirta.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad tiekėjo pasiūlymo neaiškumai (ar net atitinkamos pasiūlymo dalies nenurodymas) ne visuomet automatiškai suponuoja jo atmetimą, *a fortiori* (ypač) kai tokio pobūdžio trūkumas viešojo pirkimo sąlygose nesusietas su griežčiausiais padariniais. Nagrinėjamu atveju papildomos garantijos termino nurodymas pasiūlyme apskritai buvo neprivalomas, be to, tiekėjų nurodyti terminai, patekę į tam tikrą balų intervalą, pagal ginčo Konkurso sąlygą vertinami vienodai, t. y. ilgesnis terminas nesuponuoja tiekėjų pranašumo (pavyzdžiui, 4 balai skirtini ir už 3, ir už 7 papildomos garantijos metus). Dėl to neaiškiai išreikštos papildomos garantijos formuluotės taisymas (juolab kad iki tam tikro laiko ūkio subjektai vieni apie kitus šios pasiūlymo informacijos nežino) nebūtų pažeidęs skaidrumo ir lygiateisiškumo principų.

Kasacinis teismas darė išvadą, kad perkančioji organizacija dėl neaiškiai ieškovės suformuluoto papildomos garantijos termino negalėjo teisėtai atmesti jos pasiūlymo. Ieškovei su trūkumais nurodžius papildomos garantijos termino trukmę (nekonkrečiai suformulavus jo pabaigą), bet kokiu atveju negalėjo būti taikomi griežtesni padariniai už tuos, jei ji jokio papildomo termino nebūtų nurodžiusi. Priešingas aiškinimas viršytų objektyviai pateisinamą riziką, kurią tiekėjai prisiėmė pildydami neprivalomą ekonominio naudingumo kriterijų. Akivaizdu, kad netinkamas tokios rizikos įgyvendinimas sukeliama neigiamų padarinių atžvilgiu nėra ir negali būti tapatus aiškiai įtvirtintos pareigos nevykdymui.

Remdamasis nurodytais argumentais, panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir priėmė naują sprendimą – pripažino neteisėtai ginčytus perkančiosios organizacijos sprendimus.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-272-378/2020

Dėl tiekėjų teisės paaiškinti su trūkumais pateiktus pasiūlymus, tikslinti neaiškius duomenis apie kvalifikacijos atitiktį iškeliamiems reikalavimams ir šios informacijos pripažinimą melaginga

Ieškovė nurodė, kad dalyvavo atsakovės perkančiosios organizacijos vykdytame tarptautinės vertės viešajame pirkime dėl dviejų lygių sankryžos rekonstravimo (toliau – Konkursas). Ieškovė skundė du atsakovės sprendimus, vienas iš jų – Konkurso laimėtoju paskelbti trečiuosius asmenis (toliau – ir Tiekėjų grupė). Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai sprendė, kad atsakovės sprendimas dėl trečiųjų asmenų pasiūlymo vertinimo yra teisėtas.

Pasisakydamas dėl Tiekėjų grupės kvalifikacijos atitikties profesinio pajėgumo sąlygai, kasacinis teismas nurodė kasacinio teismo praktiką, pagal kurią pasiūlyme pateikta informacija gali būti pripažinta melaginga tik tuo atveju, jeigu jos atitikties tiesai patikra nereikalauja papildomo teisinio aiškinimo. Kasacinis teismas pažymėjo, kad perkančiųjų organizacijų ar teismų atliekamas vertinimas, ar konkrečiu atveju tiekėjo pateikti kvalifikacijos duomenys pripažintini melaginga informacija, neišvengiamai yra teisinio pobūdžio, t. y. laikytinas jų turimų (nustatytų) faktinių aplinkybių vertinimu *de jure* (teisiškai). Vienintelė aplinkybė, kad pateiktos informacijos turiniui nustatyti, be kita ko, reikės taikyti teisės normas (VPĮ, kitus teisės aktus, viešojo pirkimo sąlygas), savaime nereiškia, kad ūkio subjekto perkančiajai organizacijai pateiktų duomenų nepatikimumas yra ne faktinio, o teisinio pobūdžio, jei galiausiai šio tiekėjo nebus patikimai įrodyta, kad jo deklaruota faktinė aplinkybė iš tiesų egzistavo.

Kita vertus, kasacinis teismas pažymėjo, kad papildomo teisinio aiškinimo kriterijus, kaip duomenų kvalifikavimo kaip (ne)melagingos informacijos pagrindas, nėra absoliutus ir turi taikymo ribas, juo negalima piktnaudžiauti. Kasacinis teismas konstatavo, kad pagal VPĮ tiekėjo pasiūlyme deklaruojamų duomenų faktinė (ne)atitiktis praeities įvykiams nustatytina tiek tais atvejais, kai perkančioji organizacija disponuoja atitinkamais įrodymais, tiek kai jai pagal viešojo pirkimo sąlygas iš anksto reikalautų įrodymų ūkio subjektas nepateikia. Pastaroji situacija iš esmės kvalifikuotina kaip pateiktų duomenų ydingumo (klaidingumo) prezumpcija, leidžianti vertinti, kad tiekėjo deklaracija, kurios jis negali pagrįsti įrodymais, yra melaginga. Atsižvelgiant į tai, kad už nurodomų duomenų (deklaracijos) teisingumą atsakingas juos pateikęs ūkio subjektas, pirmiausia jam kyla įrodinėjimo pareiga šią prezumpciją paneigti.

Kasacinis teismas darė išvadą, kad ginčo atveju pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai, sprenddami dėl Tiekėjų grupės nurodyto trečiojo asmens kaip pakaitinio (atsarginio) statybos vadovo patirties vadovaujant Elektrėnų sankryžos, Kelių Nr. 4 ir Nr. 4311 statybų darbams nurodymo, atsižvelgdami į STR 1.06.01:2016 31 punktą, pagal kurį statinio statybos vadovo veikla prasideda nuo jo paskyrimo į šias pareigas ir trunka iki statybos užbaigimo akto surašymo dienos, šį nurodymą nepagrįstai vertino kaip papildomą teisinę analizę ir subjektyvią Tiekėjų grupės nuomonę. Dėl tokio vertinimo kasacinis teismas pažymėjo, kad nors teisiniame reguliavime iš anksto skiriamo pakaitinio, atsarginio statybos vadovo veikla apskritai nereguluota (nors ir galima), nes jame apibrėžta, esant poreikiui, statybos vadovo skyrimo, taigi ir keitimo (pakartotinio skyrimo) situacijos, tačiau iš ginčo Konkurso sąlygos turinio aiškiai matyti, jog perkančioji organizacija reikalavo įrodyti faktiškai vykdytą veiklą, o ne pateikti duomenis apie statybos vadovo statuso *de jure* (teisiškai) turėjimo trukmę.

Kasacinis teismas konstatavo, kad šioje byloje susiklostė ydinga situacija, kai Konkurso laimėtoja perkančiajai organizacijai nepateikė pagal Konkurso sąlygas reikalautų dokumentų (užbaigto objekto pripažinimo tinkamu naudoti akto arba statybos užbaigimo akto, kuriuose būtų konkrečiai nurodytas trečiasis asmuo), tai sudaro atskirą pagrindą deklaruotą informaciją pripažinti melaginga pagal VPĮ 46 straipsnio 4 dalies 4 punktą, o teismai, palaikydami atsakovės ir trečiųjų asmenų poziciją, iš esmės konstatavo, kad pagrįstos abejonės dėl nurodyto statybų vadovo dalyvavimo Elektrėnų sankryžos, Kelių Nr. 4 ir Nr. 4311 statybose nesuponuoja pateiktų duomenų vertinimo kaip melagingos informacijos, nes ieškovė nepaneigė Tiekėjų grupės teiginių, kad pirmiau nurodytas statybų vadovas iš tiesų galėjo šiuose projektuose dalyvauti. Kasacinis teismas, remdamasis pirmiau nurodytų argumentų visuma, konstatavo, kad Tiekėjų grupės perkančiajai organizacijai pateikta informacija apie nurodyto statybų vadovo patirtį Elektrėnų sankryžos, Kelių Nr. A4 ir Nr. 4311 statybos projektuose laikytina melaginga pagal VPĮ 46 straipsnio 4 dalies

4 punktą. Atsižvelgiant į tai, pirma, tretiesiems asmenims negalėjo būti leidžiama toliau tikslinti kvalifikacijos duomenis, antra, jų pasiūlymas turėjo būti atmestas.

Pasisakydamas dėl tiekėjų teisės tikslinti duomenis apie kvalifikaciją, kasacinis teismas pažymėjo, kad apeliacinės instancijos teismas, cituodamas kasacinio teismo nutartį, kurioje pažymėta, jog tiekėjų galimybė patikslinti kvalifikacijos duomenis taikytina tik pradiniam, bet ne pakartotiniam kvalifikacijos duomenų aiškinimui (tikslinimui), nepagrįstai padarė išvadą, kad visi pakartotiniai Tiekėjų grupės ir perkančiosios organizacijos susirašinėjimai dėl ginčo Konkurso sąlygos Nr. 2 susiję su pradine informacija. Pažymėtina, kad apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai aiškino ir taikė cituojamą kasacinio teismo praktiką, nes pradinį kvalifikacijos duomenų aiškinimą (tikslinimą), t. y. procesą, kuriam taikomas VPI 45 straipsnio 3 dalies reguliavimas, pakeitė į pradinę informaciją, t. y. šio proceso objektą. Teisės aiškinimo taisyklė, kad tiekėjas negali pakartotinai paaiškinti (patikslinti) savo kvalifikacijos duomenų, reiškia, jog Tiekėjų grupė turėjo teisę tikslinti tik duomenis apie pirmą kartą pateiktus penkis projektus, įskaitant Elektrėnų sankryžos, Kelių Nr. A4 ir Nr. 4311 projektus, ir tik vieną kartą.

Remdamasis nurodytais argumentais, panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartis ir priėmė naują sprendimą – pripažino neteisėtai ginčytus perkančiosios organizacijos sprendimus.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-272-378/2020

Dėl tiekėjų teisinio suinteresuotumo ginčyti perkančiųjų organizacijų sprendimus

Ieškovė nurodė, kad dalyvavo atsakovės perkančiosios organizacijos vykdytame tarptautinės vertės viešajame pirkime dėl dviejų lygių sankryžos rekonstravimo (toliau – Konkursas). Ieškovė ginčijo apeliacinės instancijos teismo išvadą, kad jai nepripažįstamas teisinis suinteresuotumas ginčyti atsakovės perkančiosios organizacijos sprendimus dėl trečiųjų asmenų (toliau – ir Tiekėjų grupės) pasiūlymo vertinimo ir Konkurso laimėtojo išrinkimo teisėtumo bei sutarties pripažinimo negaliojančia.

Kasacinio teismo praktikoje ne kartą pažymėta, kad ieškovo teisinis suinteresuotumas kaip sąlyga kreiptis į teismą pripažįstamas tais atvejais ir tiek, kiek jis gina būtent savo subjektines tiekėjo (dalyvio) teises ir pažeistą savo teisę varžytis dėl viešojo pirkimo sutarties sudarymo. Pasisakydamas dėl ieškovės teisinio suinteresuotumo ginčyti galutinius Konkurso rezultatus, kasacinis teismas nurodė, kad nors iš nacionalinės jurisprudencijos matyti, kad tiekėjų teisinio suinteresuotumo inicijuoti peržiūros procedūrą turėjimo vertinimas iš esmės pagrįstas teisiniu prielaidų ir tikimybių vertinimu, tačiau ieškovės nurodyta įvykių seka (ieškovė dėl pirkimo objekto galėtų varžytis naujose viešojo pirkimo procedūrose, jei Konkurse likę dalyviai su perkančiąja organizacija nesutiktų sudaryti sutarties) yra pernelyg hipotetinė ir priklauso ne tik nuo jai galbūt palankaus teismo proceso ir jo galimų padarinių, bet ir nuo trečiųjų asmenų veiksmų. Ieškovės pozicijai būtų galima pritarti tik tuo atveju, jei ji procese pateiktų įtikinamų argumentų, kad ne tik tikėtina, o ir pagrįstai manytina, jog kiti Konkurso dalyviai iš tiesų atsiskaitę su atsakove sudaryti viešojo pirkimo sutartį, jei Konkurso procedūros būtų atnaujintos.

Be to, kasacinis teismas nurodė, kad ieškovei nepripažįstamas teisinis suinteresuotumas atskirai vertinant tik jos siekį įrodyti, jog Tiekėjų grupė perkančiajai organizacijai teikė galimai melagingą informaciją, dėl to trečiųjų asmenų pasiūlymas ne tik turėjo būti atmestas, bet ir šie tiekėjai vienerius metus turėjo būti įrašyti į Melagingą informaciją pateikusių tiekėjų sąrašą ir įrašymo į šį sąrašą laikotarpiu negalėtų dalyvauti vėliau skelbiamuose viešųjų pirkimų konkursuose. Kasacinis teismas išaiškino, kad tiekėjų siekis savo naudai sumažinti konkurenciją kituose pirkimuose ir (ar) šiuos padaryti skaidresnius nelaikytinas ginčo viešojo pirkimo peržiūros procedūros objektu.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad kai viešojo pirkimo konkurse, be laimėtojo, yra ir kitų tiekėjų, tik pirmą vietą užėmusio tiekėjo pasiūlymo vertinimo neteisėtumo pagrindimas (įrodymas) iš principo (nebent ieškovas įrodytų priešingai) nekvalifikuotinas kaip ieškovo (užėmusio trečią ar žemesnę vietą, ar pašalinto iš pirkimo procedūrų) subjektinių teisių teisėtus įgyvendinimas (gynimas), todėl teismo atskirai neginamas. Kasacinis teismas konstatavo, kad tik laimėtojų eilės

galimas pakeitimas, dėl kurio ieškovams negalėtų kilti tiesioginių ar išvestinių padarinių (pavyzdžiui, galimybės siekti savo teisių įgyvendinimo kituose procesuose), nelaikytinas jų pažeistų teisių – vieno iš privalomo teisinio suinteresuotumo elementų – gynimu.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-272-378/2020

Civilinio proceso teisė

Dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo, kai teismas, pradėjęs juridinio asmens veiklos tyrimą, ieškinį atmets

Ieškovas kasaciniame skunde nesutinka su apeliacinės instancijos teismo sprendimu, panaikinus pirmosios instancijos teismo sprendimą ir atmetus ieškovo reikalavimą pripažinti atsakovų bendrovės ir jos vadovo veiklą netinkama, priteisti iš ieškovo atsakovui bylinėjimosi išlaidų, patirtų pirmosios instancijos teisme, atlyginimą. Ieškovo nuomone, prie nurodytų bylinėjimosi išlaidų neturėtų būti priskiriamos advokato išlaidos pirmoje tyrimo stadijoje, kurioje teismas tenkino ieškovo prašymą pradėti juridinio asmens veiklos tyrimą, nes jos nėra susijusios su reikalavimo pripažinti atsakovų veiklą netinkama nagrinėjimu, jos buvo patirtos pradinėje stadijoje, dar tik sprendžiant klausimą dėl pagrindų pradėti juridinio asmens veiklos tyrimą pagal CK 2.124 straipsnį.

Kasacinis teismas nurodė, kad nors juridinio asmens veiklos tyrimo procedūra susideda iš dviejų savarankiškų tyrimo stadijų – neteisėtų veiksmų, blogo valdymo fakto pripažinimo ir CK 2.131 straipsnio 1 dalyje nustatytų priemonių taikymo, tačiau nuo ieškinio dėl juridinio asmens tyrimo pradėjimo priėmimo iki civilinės bylos užbaigimo taikant CK 2.131 straipsnyje nurodytas poveikio priemones ar jų netaikant yra vientisas procesas. Kasacinis teismas pažymėjo, kad teismo procesinis sprendimas pradėti juridinio asmens veiklos tyrimą yra tik preliminarus išvada dėl galimai netinkamos veiklos, galutinis veiklos tinkamumo įvertinimas atliekamas tik po ekspertų išvados pateikimo. Todėl civilinės bylos baigtis ir atitinkamai nuo to priklausantis šalių patirtų bylinėjimosi išlaidų paskirstymas (CPK 93 straipsnis) atliekamas pagal galutinę bylos baigtį. Šios bylos atveju ieškovo ieškinys apeliacinės instancijos teismo buvo atmestas, todėl teismas pagrįstai visų atsakovo patirtų bylinėjimosi išlaidų, įskaitant ir patirtas prieš teismui priimant nutartį dėl juridinio asmens veiklos tyrimo pradėjimo, atlyginimą priteisė iš ieškovo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-298-611/2020

Dėl prašymo atnaujinti procesą nagrinėjimo tvarkos apeliacinės instancijos teisme

Pareiškėja kreipėsi į teismą prašydama atnaujinti procesą civilinėje byloje, kurioje teismas patvirtino jos ir suinteresuoto asmens sudarytą taikos sutartį, ir atsisakyti tvirtinti taikos sutartį. Pirmosios instancijos teismas pareiškėjos prašymą atmetė. Apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo nutartį ir atnaujino procesą civilinėje byloje bei atsisakė tvirtinti taikos sutartį.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad šioje byloje procesinį sprendimą atsisakyti tvirtinti taikos sutartį priėmė apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas atskirąjį skundą dėl pirmosios instancijos teismo nutarties, kuria procesą buvo atsisakyta atnaujinti. Kasacinis teismas pažymėjo, kad proceso įstatymas draudžia apeliacinės instancijos teismui perimti pirmosios instancijos teismo funkcijas ir spręsti klausimus, kurie prieš tai įstatymo nustatyta tvarka nebuvo išspręsti pirmosios instancijos teisme. Kasacinis teismas konstatavo, kad atskiruojų skundu apskundus teismo nutartį, kuria procesą atnaujinti atsisakyta, apeliacijos dalyku yra būtent šios nutarties teisėtumo ir pagrįstumo patikrinimas. Kasacinis teismas darė išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas, skundžiama nutartimi ne tik atnaujinęs procesą, bet ir atnaujintą bylą išnagrinėdamas iš esmės – atsisakydamas tvirtinti taikos sutartį (CPK 371 straipsnio 1 dalies 3 punktas), veikė *ultra vires* (viršydamas įgaliojimus), nes išsprėdė klausimą, kuris prieš tai nebuvo nagrinėtas pirmosios instancijos teisme. Kasacinis teismas sutiko su kasacinio skundo argumentu, kad toks apeliacinės

instancijos teismo procesinis sprendimas taip pat laikytinas siurpriziniu, kadangi byloje dalyvaujantys asmenys negalėjo pagrįstai tikėtis, jog bylą nagrinėjęs apeliacinės instancijos teismas imsis spręsti klausimą, kurio, atsižvelgiant į konkrečios bylos apeliacijos ribas, neturėjo teisės spręsti. Kasacinio teismo vertinimu, atvejis, kai apeliacinės instancijos teismas išsprendžia jo kompetencijai nepriskirtą klausimą, pripažintinas esminiu proceso teisės normų pažeidimu, sudarančiu besąlyginį pagrindą panaikinti viršijus kompetenciją priimto apeliacinės instancijos teismo procesinio sprendimo dalį.

Remdamasis išdėstytais argumentais bei atsižvelgdamas į tai, kad nurodytas pažeidimas negali būti pašalintas apeliacinės instancijos teisme, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos nutarties dalį dėl taikos sutarties (ne)tvirtinimo atnaujintoje byloje, ir šią bylos dalį perdavė iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui, kuris įstatymų nustatyta tvarka turės spręsti dėl CPK 370 straipsnio 4 dalyje nustatytų procesinių veiksmų atlikimo (dėl pakartotinio bylos nagrinėjimo iš esmės teismo posėdžio (ne)skyrimo) ir CPK 371 straipsnio 1 dalyje nurodytų procesinių sprendimų priėmimo (CPK 360 straipsnis).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-308-823/2020

Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės atkūrimo teisinio reglamentavimo ir juridinę reikšmę turinčio fakto, kad asmuo buvo iki 1940 m. birželio 15 d. Lietuvos Respublikos pilietis, nustatymo sąlygų

Pareiškėjai kreipėsi į teismą, prašydami nustatyti juridinę reikšmę turintį faktą, kad pareiškėjo D. J. B. senelis (kitų pareiškėjų – prosenelis) iki 1940 m. birželio 15 d. buvo Lietuvos Respublikos pilietis. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai tenkino pareiškimą dėl nurodyto juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo.

Kasacinis teismas nurodė, kad asmens prašymą dėl Lietuvos Respublikos pilietybės atkūrimo išnagrinėjusiai institucijai pripažinus, kad nėra pakankamai dokumentų tenkinti tokį prašymą, asmuo turi teisę kreiptis į teismą dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo, t. y. jog asmuo iki 1940 m. birželio 15 d. buvo Lietuvos Respublikos pilietis ar yra jo palikuonis (Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 38 straipsnio 6 dalis). Pareiškėjas, prašydamas nustatyti juridinę reikšmę turintį faktą, privalo pagrįsti tam tikras aplinkybes, be kita ko, patvirtinančias juridinę reikšmę turintį faktą, taip pat negalėjimą gauti reikalingų dokumentų arba negalimumą prarastus dokumentus atkurti. Pilietybės įstatymo 38 straipsnio 4, 5 dalyse yra išvardyti galimi pateikti dokumentai, patvirtinantys, kad asmuo turėjo Lietuvos Respublikos pilietybę iki 1940 m. birželio 15 d. Įstatyme nėra įtvirtintas baigtinis galimų pateikti dokumentų sąrašas, taigi, darytina išvada, jog iš esmės galimi pateikti yra tokie įrodymai, kurie atitinka bendruosius įrodymams civilinėje byloje keliamus reikalavimus.

Kasacinis teismas konstatavo, kad bylą nagrinėję teismai, sprenddami dėl fakto, ar pareiškėjo senelis turėjo Lietuvos Respublikos pilietybę iki 1940 m. birželio 15 d., išimtinę reikšmę suteikė netiesioginiam įrodymui – užsienio valstybės institucijos išduotam dokumentui (natūralizacijos liudijimui), iš esmės nevertindami šio dokumento reikšmės ir patikimumo visų bylos įrodymų kontekste. Kasacinio teismo vertinimu, bylą nagrinėję teismai turėjo atsižvelgti į tai, kad pareiškėjų pateiktuose užsienio valstybės institucijų išduotuose dokumentuose nurodytų duomenų nepatvirtina Lietuvos archyvų raštuose pateikta informacija, o kitų įrodymų pareiškėjai nepateikė, todėl, byloje nesant jokių kitų įrodymų, teismai privalėjo imtis procesinių priemonių pasiūlydami pareiškėjams pateikti papildomus duomenis (įrodymus) juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymui pagrįsti (CPK 178, 225 straipsniai). Neatlikę nurodytų veiksmų teismai išvadas dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo padarė neįsitikinę įrodymų visumos pakankamumu, todėl skundžiamus sprendimus priėmė netinkamai įvertinę bylos įrodymus, pažeisdami įrodymų vertinimo taisykles. Nors juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo byloje paprastai remiamasi netiesioginiais įrodymais, tačiau kiekvienu konkrečiu atveju turi būti vertinama byloje esančių įrodymų (tiesioginių, netiesioginių) visuma ir jų pakankamumas, kad būtų galima padaryti pagrįstą išvadą dėl tam tikro fakto egzistavimo arba neegzistavimo.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad tarpukario Lietuvos Respublikos pilietybės teisinio reguliavimo nuostatos suteikia pagrindą daryti išvadą, kad asmuo, turėjęs Lietuvos Respublikos pilietybę pagal tuo metu galiojusių įstatymų normas, įstatyme nustatytais atvejais galėjo būti pripažintas ir praradusiu Lietuvos Respublikos pilietybę. Iš nurodyto reglamentavimo spręstina, kad tai lemiančios priežastys galėjo būti susijusios su asmens išvykimu į užsienio valstybę, tam tikrų pareigų neatlikimu (registruotis, išsiimti asmens dokumentus), ryšio su Lietuvos gyvenimu nutrūkimu. Kasacinis teismas konstatavo, kad nors pareiškėjų prašymo nustatyti juridinę reikšmę turintį faktą tikslas buvo Lietuvos Respublikos pilietybės atkūrimas, šiuo atveju bylą nagrinėję teismai netyrė, ar pareiškėjai atitinka sąlygas, kurioms esant asmenys turi teisę į Lietuvos Respublikos pilietybės atkūrimą pagal Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 9 straipsnio 1 dalį. Teismai nevertino, ar pagal teisinį reguliavimą, galiojusį iki 1940 m. birželio 15 d., pareiškėjo senelis galėjo būti laikomas Lietuvos Respublikos piliečiu ne tik išvykimo (emigracijos) iš Lietuvos metu, bet ir ar nebuvo jos netekęs iki 1940 m. birželio 15 d. Kitaip tariant, teismai netyrė aplinkybių, kurios pagal iki 1940 m. birželio 15 d. galiojusį teisinį reglamentavimą būtų pagrindas pripažinti asmenį netekusiu Lietuvos Respublikos pilietybės, egzistavimo. Šios aplinkybės laikytinos reikšmingomis ne tik sprendžiant, ar yra pagrindas nustatyti juridinę reikšmę turintį faktą, kad pareiškėjo senelis iki 1940 m. birželio 15 d. turėjo Lietuvos Respublikos pilietybę, bet ir susijęs su pareiškėjų teisės į Lietuvos Respublikos pilietybės atkūrimą pagal Pilietybės įstatymo 9 straipsnio 1 dalį įgyvendinimu.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinius sprendimus ir perdavė šią bylą nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-284-219/2020

Dėl tarptautinės jurisdikcijos taisyklių nustatymo

Ieškovas kreipėsi į teismą prašydamas pripažinti apsimestiniu atsakovų A. P. ir A. B. sudarytą akcijų perleidimo sutarties dalį, kuria akcijas įgijusiu asmeniu nurodyta atsakovė A. P., ir taikyti sandorio negaliojimo padarinius – pripažinti S. K. tikroju trečiojo asmens bendrovės „BEG-Prague s.r.o.“ akcijų įgijėju ir vieninteliu akcininku per laikotarpį nuo akcijų įsigijimo iki jo mirties, o nuo šio momento vieninteliu akcininku pripažinti ieškovą, kaip vienintelį S. K. turto paveldėtoją. Ieškovo gyvenamoji vieta nurodyta Ženevoje, Šveicarijoje, o dviejų atsakovų – Europos Sąjungoje: A. P. – Vilniuje, Lietuvoje, o A. B. – Prahoje, Čekijoje. Pirmosios instancijos teismas atsisakė ieškinį priimti. Apeliacinės instancijos teismas paliko pirmosios instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Kasacinis teismas nurodė, kad šioje byloje reiškiamas reikalavimas patenka į 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (toliau – Reglamentas 1215/2012) taikymo sritį – reikalavimą akcijų perleidimo sandorį negaliojančiu ir taikyti sandorio negaliojimo teisinės pasekmės apima šio teisės akto materialioji taikymo sritis (1 straipsnio 1 dalis), jis nepatenka į jos išimtis (1 straipsnio 2 dalis); ieškinyje teismui paduotas po jo taikymo pradžios dienos (po 2015 m. sausio 10 d.) (66 straipsnio 1 dalis), o abiejų atsakovų – tiek A. P., tiek ir A. B. nuolatinės gyvenamosios vietos yra Europos Sąjungos valstybėse narėse.

Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad išimtinės jurisdikcijos normos Reglamente 1215/2012 išdėstytos, *inter alia* (be kita ko), jo 24 straipsnio 1 ir 2 punktuose: šio reglamento 24 straipsnyje nurodoma, kad toliau išvardyti valstybės narės teismai turi išimtinę jurisdikciją, neatsižvelgiant į ginčo šalių nuolatinę gyvenamąją (buveinės) vietą: 1) nagrinėti ieškinius, kurių dalykas yra daiktinės teisės į nekilnojamąjį turtą arba nekilnojamojo turto nuoma, – turto buvimo vietos valstybės narės teismai; 2) nagrinėti ieškinius, kurių dalykas yra bendrovių ar kitų juridinių asmenų arba fizinių ar juridinių asmenų asociacijų steigimo galiojimas, negaliojimas, likvidavimas ar jų organų sprendimų galiojimas, – valstybės narės, kurioje yra tos bendrovės, juridinio asmens ar

asociacijos buveinė, teismai. Siekdamas nustatyti tos buveinės vietą teismas taiko savo tarptautinės privatinės teisės normas.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (toliau – ESTT), aiškindamas Reglamento 1215/2012 24 straipsnio 1 punkto turinį, sprendė, kad susitariančiosios valstybės, kurioje yra nekilnojamas turtas, teismų išimtinė jurisdikcija galioja ne visiems ieškiniams dėl daiktinių teisių į nekilnojamąjį turtą, o tik tiems, kuriais siekiama nustatyti nekilnojamojo turto dydį, sudėtį, nuosavybės, valdymo ar kitas daiktines teises į šį turtą ir užtikrinti šių teisių turėtojams su jų statusu susijusių pirmumo teisių apsaugą. Valstybės narės, kurioje yra nekilnojamas turtas, jurisdikcijai pagrįsti nepakanka to, kad ieškinyje būtų keliamas klausimas dėl daiktinės teisės į nekilnojamąjį turtą arba kad ieškinys turėtų ryšį su nekilnojamoju turtu. Ieškinys veikia turi būti grindžiamas daiktine, o ne asmenine teise. Atsižvelgdamas į tai, kad šioje byloje nebuvo pareikštas daiktinio pobūdžio reikalavimas – ginčijamas sandoris ne dėl nekilnojamojo turto, bet dėl įmonės akcijų perleidimo, bei į ESTT išaiškinimus, kasacinis teismas sprendė, kad reikalavimas dėl sandorio, kurio dalykas – akcijų perleidimas, panaikinimo vien dėl sąsajos su nekilnojamoju turtu nepatenka į išimtinę daikto buvimo vietos valstybės teismų jurisdikciją. Kasacinis teismas konstatavo, kad šį ieškinio dalyko elementą vertinę pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai netinkamai aiškino Reglamento 1215/2012 24 straipsnio 1 punkto nuostatas, nesivadovavo ESTT praktika ir dėl to priėjo prie nepagrįstų išvadų.

ESTT, aiškindamas 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (toliau – reglamentas „Briuselis I“) 22 straipsnio 2 punktą, kurio turinys atitinka šiuo metu galiojančio Reglamento 1215/2012 24 straipsnio 2 punktą, nurodė, kad išimtinės jurisdikcijos taisyklei taikyti nepakanka, jog ieškinio reikalavimas būtų kaip nors susijęs su juridinio asmens valdymo organų priimtais sprendimais; reglamento „Briuselis I“ 22 straipsnio 2 punktą reikia aiškinti taip, kad į jo taikymo sritį patenka tik tos bylos, kuriose viena šalis ginčija bendrovės organo sprendimo galiojimą remdamasi taikytina bendrovių teise arba jos organų funkcijas apibrėžiančiomis įstatų nuostatomis. ESTT konstatavo, kad reglamento „Briuselis I“ 22 straipsnio 2 punkto nuostatą reikia aiškinti taip, kad ji taikoma tik ginčams, kurių pagrindinis dalykas yra įstatų galiojimas, bendrovių ar juridinių asmenų galiojimas, likvidavimas arba jų valdymo organų sprendimų galiojimas. Plačiai aiškinant reglamento „Briuselis I“ 22 straipsnio 2 punktą – taip, kad jis taikomas visiems ginčams, kuriuose kyla klausimas dėl bendrovės valdymo organų sprendimo galiojimo, šios nuostatos taikymo sritis viršytų tai, ko reikalaujama pagal ja siekiamus tikslus. Kasacinis teismas pažymėjo, kad šioje byloje ieškovas ginčija sandorį, bet ne valdymo organo sprendimą. Ieškovas nurodo argumentus, kuriais grindžia savo reikalavimą pripažinti sandorį apsimestiniu ir dėl to negaliojančiu – teigia, kad tikrasis turto savininkas buvo jo tėvas S. K., kad atsakovė buvo tik statytinė, įrodinėja, kad į turtą faktiškai investavo ir juo naudojosi ieškovo tėvas. Kasacinio teismo vertinimu, net ir esant sąsajai tarp ginčijamo sandorio ir valdymo organo sprendimo, reikia remtis ESTT išaiškinimu, kad tokio reikalavimo esmę sudaro sandorio ginčijimas, o ne, remiantis bendrovių teise, ginčijamas bendrovės organo sprendimas arba jos organų funkcijas apibrėžiančios įstatų nuostatos. Atsižvelgdamas į tai kasacinis teismas sprendė, kad tokia situacija, kokia susiklostė nagrinėjamoje byloje, nepatenka į Reglamento 1215/2012 24 straipsnio 2 punkto taikymo sritį. Tai reiškia, kad šis išimtinės jurisdikcijos pagrindas teismų buvo taikytas nepagrįstai.

Kasacinis teismas konstatavo, kad Lietuvos teismas turi jurisdikciją abiejų atsakovų atžvilgiu: dėl A. P. – pagal Reglamento 1215/2012 4 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą nuostatą, jog pagal šį reglamentą asmenims, kurių nuolatinė gyvenamoji (buveinė) vieta yra valstybėje narėje, ieškiniai turi būti pareiškiama tos valstybės narės teismuose, neatsižvelgiant į šių asmenų pilietybę; dėl A. B. – pagal šio reglamento 8 straipsnio 1 dalį, kurioje nustatyta, kad asmeniui, kurio nuolatinė gyvenamoji (buveinė) vieta yra valstybėje narėje, ieškinys taip pat gali būti pareikštas, kai minėtas asmuo yra vienas iš atsakovų – vieno iš atsakovų nuolatinės gyvenamosios (buveinės) vietos teismuose, jeigu reikalavimai yra taip glaudžiai susiję, kad yra tikslinga juos nagrinėti ir spręsti kartu, siekiant išvengti teismo sprendimų nesuderinamumo rizikos, atsirandančios dėl atskirai vykstančių procesų.

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad net ir manydami, jog neturi jurisdikcijos nagrinėti bylą, teismai automatiškai neturėjo šiuo pagrindu atmesti ir reikalavimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, nes Reglamento 1215/2012 35 straipsnis leidžia laikinųjų apsaugos priemonių klausimą spręsti kitos valstybės narės nei tos, kurios teismai turi jurisdikciją nagrinėti bylą iš esmės, teismui.

Kasacinis teismas taip pat išaiškino, kad tais atvejais, kai ne Europos Sąjungos valstybėje narėje nuolat gyvenantis ieškovas pareiškia reikalavimą atsakovams jų gyvenamosios Europos Sąjungos valstybės narės (šiuo atveju – Lietuvos) teisme ir nėra 2007 m. spalio 30 d. Lugano konvencijos dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (toliau – Lugano konvencija) 64 straipsnyje nurodytų pagrindų taikyti šią konvenciją, nėra nustatomas pagrindas taikyti išimtinės jurisdikcijos taisykles, įtvirtintas Lugano konvencijos 22 straipsnyje, ar prorogaciją, kaip nustatyta šios konvencijos 23 straipsnyje, tai tokio pobūdžio ginčo sprendimas patenka į Reglamento 1215/2012 veikimo sferą ir turi būti nagrinėjamas valstybės narės, kurioje gyvena vienas iš atsakovų ir į kurią kreipėsi ieškovas, teisme. Kasacinis teismas sprendė, kad remtis Lugano konvencija šioje byloje teismai neturėjo teisinio pagrindo.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nutartis ir perdavė ieškinio priėmimo klausimą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-421-916/2020

Intelektinės nuosavybės teisė

Dėl prekių ženklo savininko teisių gynimo pagal Prekių ženklų ir Konkurencijos įstatymų nuostatas

Ieškovė teismo prašė uždrausti atsakovėms savo veikloje naudoti ieškinyje nurodytus Kelių eismo taisyklių (toliau – ir KET) bilietus, į kuriuos autorių turtinės teisės priklauso ieškovei, neatlygintinai perduoti ieškovei domeno ketbilietas.lt vardo registraciją. Ieškovė, be kita ko, teigė, kad jos, kaip prekių ženklo savininkės, teisės pažeidžiamos tuo, kad atsakovės naudojo domeno vardą ketbilietas.lt, kurio žodinis elementas yra analogiškas ieškovės prekių ženklui, besiskiriančiam viena raide. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai tenkino ieškinio reikalavimą dėl atsakovių įpareigojimo nutraukti ieškovės autorių turtines teises pažeidžiančius veiksmus, tačiau atmetė ieškinio reikalavimą dėl neatlygintino domeno ketbilietas.lt vardo registracijos ieškovei perdavimo. Dėl pastarojo ieškinio reikalavimo teismai sprendė, kad nėra pagrindo ginti ieškovės, kaip prekių ženklo savininkės, teises Prekių ženklų įstatymo 38 straipsnio ir Konkurencijos įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 1 punkto pagrindu, nes ieškovės prekių ženklo žodinis elementas neturi skiriamąjo požymio. Kasacinėje instancijoje kilo ginčas dėl ieškovės atmesto reikalavimo perduoti ieškovei domeno ketbilietas.lt vardo registraciją.

Kasacinis teismas, įvertinęs Prekių ženklų įstatymo 38 straipsnio 1 dalies 3 punkte ir Konkurencijos įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 1 punkte įtvirtintą teisinį reguliavimą, darė išvadą, kad prekių ženklų (pagal Prekių ženklų ir Konkurencijos įstatymus) ir kitų komercinių žymenų savininkų (pagal Konkurencijos įstatymą) interesai yra saugomi ir ginami, visų pirma, nuo nesąžiningų kitų asmenų veiksmų, sukeliančių painiavos su prekių ženklu, ūkio subjektu ar jo veikla galimybę; antra, nuo veiksmų, kurie pažeidžia kito ūkio subjekto interesus kitaip, nei sukeliant painiavos galimybę. Tačiau abiem atvejais prekių ženklo ar kito komercinio žymens savininko interesai yra ginami, jei prekių ženklas ar kitas komercinis žymuo turi skiriamąjį požymį.

Kasacinio teismo vertinimu, ar žymuo turi skiriamąjį požymį, t. y. atlieka identifikavimo funkciją, nustatoma kiekvienu atveju, atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes. Sprendžiant dėl žymens skiriamąjo požymio buvimo, lemiamą reikšmę turi būti teikiama visuminiam išpūdžiui, kurį žymuo palieka visuomenei, o ne atskirų jo detalių analizei. Remiantis bendrąja įrodinėjimo naštos paskirstymo taisykle, įrodyti aplinkybę, ar žymuo turi skiriamąjį požymį, turi asmuo, kuris remiasi Konkurencijos įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 1 punktu.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad prekių ženklo naudojimas apima ir tuos atvejus, kai prekių ženklo savininkas naudoja jį kaip domeno vardą. Tokiu atveju su domeno vardo naudojimu susiję įrodymai turi būti vertinami, sprendžiant, ar prekių ženklas įgijo skiriamąjį požymį dėl jo naudojimo. Europos Sąjungos Bendrasis Teismas yra išaiškinęs, kad tą patį elementą įmanoma naudoti ir kaip prekių ženklą, ir kita forma, pavyzdžiui, kaip interneto svetainės pavadinimą ar jo dalį. Tačiau žymuo, kuris, be prekių ženklo funkcijos klasikine prasme, atlieka ir kitas funkcijas, skiriamąjį požymį turi tik tuomet, jeigu atitinkama visuomenė gali jį iš karto suprasti kaip juo žymimų prekių ar paslaugų komercinės kilmės nuorodą, kurios paskirtis – leisti jai neklystant atskirti prekių ženklo savininko prekes ar paslaugas nuo kitos komercinės kilmės prekių ir paslaugų. Tokia informacija, kaip antai prisijungimų prie interneto savininko svetainės skaičius, šios svetainės užimama vieta pagal apsilankymo iš įvairių šalių dažnumą arba tai, kiek kartų ginčijamo prekių ženklo ar jo išvestinių prekių ženklų buvo ieškoma per interneto paieškos sistemas, yra duomenys, galintys padėti įrodyti, kad ginčijamas prekių ženklas įgijo skiriamąjį požymį dėl naudojimo. Tą patį galima pasakyti apie savininko ar kitų interneto svetainių puslapių ištraukas įvairiomis kalbomis, kuriose matyti ginčijamas prekių ženklas ar jo išvestiniai prekių ženklai, jeigu pateikti duomenys gali įrodyti svarbų ginčijamo prekių ženklo naudojimą būtent kaip prekių ženklo.

Kasacinis teismas konstatavo, kad nors ieškovė teikė įrodymus byloje, siekdama pagrįsti, kad jai priklausančio prekių ženklo žodinis elementas yra įgijęs skiriamąjį požymį dėl naudojimo, tačiau teismai, konstatuodami faktą, kad ieškovės prekių ženklo žodinis elementas neturi skiriamojo požymio, šių įrodymų nepagrįstai netyrė ir nevertino. Tokiu būdu teismai nenustatė esminę reikšmę ieškovės reikalavimui išspręsti turinčios aplinkybės.

Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai darė išvadą, kad žymuo „KET“ yra visuotinai žinomas termino „kelių eismo taisyklės“ trumpinys (akronimas), todėl žodis „bilietas“ junginyje su žymeniu „KET“ yra plačiai paplitęs Kelių eismo taisyklių mokymo ir žinių patikrinimo testams, mokomajai šių taisyklių medžiagai apibūdinti ir nedviprasmiškai taip suprantamas. Taigi teismai nustatė, kad žodis „bilietas“ junginyje su „KET“ yra visuotinai žinomas bendrinis terminas. Tokiu būdu teismai pripažino, kad tai yra visiems žinoma aplinkybė, kurios nereikia įrodinėti (CPK 182 straipsnio 1 punktą). Kasacinio teismo vertinimu, bet kuris protingas vidutinio išprusimo žmogus Lietuvoje žino, kad žodis „bilietas“ junginyje su „KET“ reiškia Kelių eismo taisyklių mokymo ir žinių patikrinimo testus, mokomąją medžiagą.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad aplinkybė, ar ieškovės prekių ženklas įgijo skiriamąjį požymį dėl naudojimo, turi reikšmės ieškovės teisių apsaugos taikymui ir pagal 2004 m. balandžio 28 d. reglamento (EB) Nr. 874/2004, nustatančio .eu Aukščiausio lygio domeno įdiegimo ir funkcijų viešosios tvarkos taisykles bei registracijai taikomus principus, 21 straipsnio 3 dalies d punktą dėl painiavos galimybės (ne)sukūrimo. Tik nustatčius, ar ieškovės prekių ženklas įgijo skiriamąjį požymį dėl naudojimo, galima būtų spręsti dėl ginčijamo domeno vardo registracijos ar naudojimo nesąžiningumo.

Kasacinis teismas konstatavo, kad nagrinėjamoje byloje sprendžiant dėl ieškovės, kaip prekių ženklo savininkės, teisių gynimo, jos teisių apimtį, t. y. aplinkybę, ar ieškovės žodinis žymuo apskritai turi skiriamąjį požymį ir gali būti saugomas, taigi gali būti pagrindas kvestionuoti kitiems subjektams priklausančias teises, sudarė bylos nagrinėjimo dalyką. Tokiu atveju teismas, siekdamas tinkamai ir teisingai išnagrinėti bylą, ne tik turėjo teisę, bet ir privalėjo svarstyti šį klausimą ir juo pasisakyti. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas sprendė, kad teismai, nagrinėdami šios bylos dalį, neatskleidė bylos esmės. Dėl to kasacinis teismas panaikino pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesiniu sprendimų dalis, kuriomis buvo atmestas ieškovės reikalavimas neatlygintinai perduoti ieškovei domeno ketbilietas.lt vardo registraciją, ir perdavė šią bylos dalį nagrinėti pirmosios instancijos teismui iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-297-1075/2020

Bankroto teisė

Dėl atsisakymo iškelti bankroto bylą nemokiam fiziniam asmeniui pagrindo

Pareiškėjo pareiškimas dėl bankroto bylos iškėlimo teisme priimtas 2019 m. gruodžio 20 d. Pareiškime nurodė, kad jis nemokus tapo dėl 2006–2009 m. atliktų sandorių, t. y., jam sudarius nuostolingą sandorį su UAB „Rūmas“, ši neilgai trukus bankrutavusi įmonė pareiškėjui liko skolinga didelę pinigų sumą, tuo tarpu pareiškėjas jau buvo pasiėmęs kreditą iš AB SEB banko naujai veiklai vykdyti, tačiau, šiam nutraukus kredito sutartį, turtas buvo perduotas. Būtent todėl pareiškėjas neturi galimybių gauti daugiau pajamų, neturi sau priklausančio turto. Pirmosios instancijos teismas savo iniciatyva surinko duomenis apie pareiškėjui jo nurodytu nemokumo kilimo metu priklausiusį nekilnojamąjį turtą ir nustatė, kad pareiškėjas 2008–2009 m. turėtą turtą iš karto ar per trečius asmenis perleido savo šeimos nariams. Be to, vienas iš didžiausių pareiškėjo kreditorių yra pareiškėjo tėvas, taip pat pareiškėjas ilgą laiką dirbo savo tėvo įmonėje už itin mažą darbo užmokestį. Atsižvelgdamas į tai, pirmosios instancijos teismas sprendė, kad jam kyla pagrįstų abejonių pareiškėjo sąžiningu siekiu atsiskaityti su kreditoriais, ir atsisakė iškelti jam fizinio asmens bankroto bylą. Apeliacinės instancijos teismas paliko pirmosios instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Kasacinis teismas nurodė, kad pagal Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo (toliau – FABĮ) 5 straipsnio 8 dalies 2 punktą (2015 m. gruodžio 22 d. įstatymo Nr. XII-2235 redakcija) teismas atsisako iškelti fizinio asmens bankroto bylą, jeigu paaiškėja, kad fizinis asmuo per paskutinius 3 metus iki pareiškimo iškelti bankroto bylą priėmimo tapo nemokus dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.67 straipsnyje nurodytų sudarytų kreditorių interesus pažeidžiančių sandorių, kurių jis neprivalėjo sudaryti, ar kitokių fizinio asmens tyčinių veiksmų pateikiant neteisingą informaciją kreditoriams apie finansinę būklę priimant skolinius įsipareigojimus ar sudarant kitus sandorius, siekiant išvengti atsiskaitymo su kreditoriais, ar fizinio asmens sąmoningo neveikimo, siekiant išvengti atsiskaitymo su kreditoriais. Kasacinis teismas pažymėjo, kad subjektyvųjį sąžiningumo kriterijų paprastai atspindi pareiškėjo išsilavinimas, patirtis, nemokumo būklės kilimo aplinkybės ir veiksmai ar neveikimas, kurių jis ėmėsi situacijai pagerinti. Objektvųjį kriterijų atspindi pareiškėjo (ne)atlikti ar galėję būti atlikti veiksmai per įstatymo nustatytą laikotarpį, t. y. trejus metus iki fizinio asmens kreipimosi dėl bankroto bylos iškėlimo. Tačiau vertinant asmens sąžiningumą FABĮ prasme privalu laikytis šio įstatymo 5 straipsnio 8 dalies 2 punkte nustatyto trejų metų laikotarpio. Būtent šis terminas nustato ribas, kurių negalima peržengti vertinant asmens sąžiningumą. Jokie veiksmai, atlikti už šio laikotarpio ribų, negali būti vertinami sąžiningumo aspektu nepaisant to, ar jie yra nemokumo priežastis. Kasacinis teismas nurodė, kad nagrinėjamoje byloje nustatyta, jog pareiškėjas trejus metus iki kreipimosi dėl bankroto bylos iškėlimo neturėjo jokio turto, nesudarė jokių sandorių. Tai, kad iki 2018 m. pabaigos jis vis dar dirbo tėvo įmonėje už itin mažą darbo užmokestį, galėtų būti vertinama kaip pasyvus pareiškėjo elgesys, nesiekiant pagerinti savo finansinės padėties, tačiau pareiškėjo tėvas, būdamas ir vienas didžiausių jo kreditorių, atsiliepime į kasacinį skundą nurodė, kad toks mažas darbo užmokestis pareiškėjui buvo mokamas todėl, kad šis jam nebuvo grąžinęs skolos. Teismai nenustatė, koks buvo šalių susitarimas, ar juo nebuvo pažeisti kitų kreditorių interesai ir pan. Vis dėlto pastaruosius dvejus metus pareiškėjas dirba kitoje įmonėje ir jo atlyginimas nuolat auga. Tai rodo, kad pareiškėjas deda pastangas savo finansinei padėčiai pagerinti ir teisingai pusiausvyrai su kreditorių interesais nustatyti.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad net ir nustačius priežastinį ryšį tarp pareiškėjo nesąžiningų veiksmų, šiuo atveju tai galėtų būti nekilnojamojo turto perleidimo sandoriai, jau žinant apie pagrindinei skolininkei UAB „Rūmas“ iškeltą bankroto bylą ir esant paimtam kreditui, kurio grąžinti pareiškėjas neišgali, ir jo nemokumo, tai neturi būti kliūtis asmeniui pasinaudoti galimybe atkurti savo mokumą, jei pastaruosius trejus metus pareiškėjas elgėsi sąžiningai. Kasacinis teismas pabrėžė, kad kreditoriai visada galėjo ginčyti pareiškėjo atliktus sandorius, tačiau, jiems to nepadarius, šie veiksmai neturi būti kliūtis asmeniui siekti iškelti bankroto bylą.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nutartis ir perdavė bylą nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-299-313/2020

Dėl bankroto administratoriaus teisių ir pareigų parduodant bankrutuojančio fizinio asmens turtą iš varžytynių

Ieškovė byloje pareikštu ieškiniu prašė pripažinti bankrutuojančio fizinio asmens bankroto administratorės sprendimą paskelbti šio asmens buto varžytynes negaliojančiu ir įpareigoti bankroto administratorę iš depozitinės sąskaitos gražinti ieškovei jos sumokėtą varžytynių dalyvio mokesť. Ieškovės teigimu, nors ieškovė buvo pripažinta varžytynių laimėtoja, bet bankroto administratoriui iki varžytynių nepanaikinus Nekilnojamojo turto registre žymos apie skolą už butą, ieškovė negalėjo įkeisti butą hipoteka kredito davėjai ir dėl to negavo paskolos jam įsigyti. Pirmosios instancijos teismas atmetė ieškinį. Apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą ir įpareigojo atsakovę gražinti ieškovei jos sumokėtą varžytynių dalyvio mokesť.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad bankroto administratorius organizuoja bankrutuojančio asmens turto pardavimą iš varžytynių teisės aktų nustatyta tvarka, remdamasis teismo patvirtintu planu ir tik gavęs teismo leidimą. Dėl to byloje pagrįstai netenkintas ieškinio reikalavimas dėl bankroto administratorės sprendimo paskelbti varžytynes, kuris savaime nesukuria teisinių padarinių ir įgyja reikšmę tik teismui pripažinus jį teisėtu.

Kasacinis teismas konstatavo, kad fizinio asmens, kuriam iškelta bankroto byla, turto pardavimo iš varžytynių tvarką reglamentuojančiose nuostatose nėra konkrečios nuostatos dėl duomenų apie parduodamo nekilnojamojo turto skolos fakto atskleidimą, tačiau dalyvaujantis varžytynėse asmuo (pirkėjas) turi teisę gauti visą reikšmingą informaciją apie parduodamą turtą, įskaitant savininko turimą skolą už parduodamą turtą (ginčo atveju – butą), nes skolos buvimas gali turėti įtakos parduodamo turto kainai. Dėl to bankroto administratorė, nepriklausomai nuo to, kad pagal bylos duomenis varžytynių skelbime nebuvo grafo, reikalaujančios nurodyti skolą, jei tokia yra, privalėjo pasirinktu būdu informuoti varžytynių dalyvius apie skolą arba pasirūpinti tokio įrašo Nekilnojamojo turto registre panaikinimu, jei jis nepagrįstas. Ginčo atveju bankroto administratorė panaikino įrašą po varžytynių. Kita vertus, pirkėjas, siekdamas įsigyti varžytynėse parduodamą turtą, privalo būti dėmesingas ir aktyvus, t. y. domėtis parduodamu iš varžytynių turtu, kurio duomenys Nekilnojamojo turto registre pačiam pirkėjui nesudėtingai prieinami, arba pareikalauti jų iš bankroto administratoriaus. Dėl to kiekvienu konkrečiu atveju, kilus teisminiam ginčui dėl informacijos apie parduodamą turtą pakankamumo, teismas turėtų spręsti, ar informacija buvo pakankama, o jei nepakankama, tai ar šios informacijos neatskleidimas ar nepakankamas atskleidimas reikšmingas ir esmingai suvaržė pirkėjo teises bei pažeidė jo teisėtus interesus; taip pat ar pirkėjo teisių pažeidimas gali sukurti arba sukūrė įstatyme nustatytus teisinius padarinius.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad, šioje byloje nustatytais duomenimis, bankrutuojantis fizinis asmuo 2006 m. butą pirkė iš savo senelės ir šalys pirkimo–pardavimo sutartyje nurodė, jog pirkėjas dalį kainos, būtent sumą, kuri Nekilnojamojo turto registre nurodyta kaip skola, privalo sumokėti į savo motinos (šioje byloje – buto varžytynių dalyvės ir ieškovės) banko sąskaitą. Juridinio fakto nustatymo byloje, kurios sprendimo pagrindu Nekilnojamojo turto registre panaikintas įrašas dėl skolos, nustatyta, kad minėta suma į ieškovės sąskaitą sumokėta. Taigi, ieškovė, dalyvaudama savo sūnaus turto (buto) varžytynėse, žinojo aplinkybes, susijusias su sūnaus nuosavybės teisių į turtą įgijimu, sumokėjimu už turtą ir kt., todėl bankroto administratorės veiksmai – neįrašymas skolos, kurios faktiškai ir nebuvo, į varžytynių skelbimą – negalėjo pažeisti ir nepažeidė ieškovės teisių ir teisėtų interesų. Be kita ko, konkrečiais bylos įrodymais teismų nėra nustatyta aplinkybė, kad dar iki varžytynių dalyvio mokesčio sumokėjimo ieškovė kreipėsi į bankroto administratorę dėl sutikimo įsigyti varžytynėse parduodamą turtą paskolos lėšomis, hipoteka įkeičiant šį turtą. Byloje nustatyta, kad tik po to, kai ieškovė sumokėjo varžytynių dalyvio mokesť ir buvo paskelbta varžytynių laimėtoja, ji kreipėsi į bankroto administratorę dėl sutikimo įkeisti varžytynėse parduodamą butą, ir po to administratorė pateikė tokį sutikimą kredito įstaigai.

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad sutinka su pirmosios instancijos teismo vertinimu, jog ne bankroto administratorius, o būtent varžytynių dalyvis, paskelbtas laimėtoju, turi pareigą pasirūpinti finansinėmis galimybėmis (paskolos gavimu, turto įkeitimu ir pan.) sumokėti už varžytynėse įsigyjamą turtą. Varžytynių dalyvis, sumokėjęs privalomą mokestį, patvirtina ne tik apsisprendimą dalyvauti varžytynėse, bet ir tokiu būdu deklaruoja savo finansines galimybes sumokėti už parduodamą turtą tuo atveju, jei būtų paskelbtas laimėtoju.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo sprendimą ir paliko pirmosios instancijos teismo sprendimą galioti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-314-219/2020

Dėl bankroto administratoriaus atsakomybės ir bylos nutraukimo pasibaigus juridiniam asmeniui

Ieškovė prašė teismo pripažinti negaliojančiu BUAB „Primadis“ bankroto administratorės sprendimą dėl elektroninių varžytynių pripažinimo neįvykusiomis ir įpareigoti bankroto administratorę atšaukti varžytynes bei įpareigoti atsakoves BUAB „Primadis“ ir jos bankroto administratore grąžinti ieškovei jos sumokėtą dalyvio mokestį už varžytynes. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atmetė ieškinį.

Kasacinis teismas nurodė, kad atsakovė BUAB „Primadis“ kaip įmonė egzistavo bylos proceso pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose metu. Tačiau iki ieškovės kasacinio skundo gavimo Lietuvos Aukščiausiajame Teisme, atsakovės BUAB „Primadis“ kreditorių susirinkimas priėmė sprendimą dėl šios įmonės pabaigos, likvidavus ją dėl bankroto. Įmonė išregistruota iš Juridinių asmenų registro. Pradėjus kasacinį procesą Lietuvos Aukščiausiajame Teisme pagal ieškovės kasacinį skundą, atsakovė jau buvo pasibaigusi ir neegzistavo. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad Įmonių bankroto įstatyme (toliau – ĮBĮ) neregamentuojama, jog, likvidavus įmonę dėl bankroto, būtų galimas jos teisių perėmimas, t. y. nenustatyta teisių perėmimo galimybė.

Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad ieškovės reikalavimas atsakovei bankroto administratorei yra susijęs su jos BUAB „Primadis“ bankroto administravimo funkcijų vykdymu. Kasacinis teismas konstatavo, kad bankroto administratoriaus statuso bankrutuojančios įmonės atžvilgiu specifika lemia, kad, įmonę pripažinus bankrutavusia, ją likvidavus ir išregistravus iš Juridinių asmenų registro, t. y. įmonei kaip juridiniam asmeniui pasibaigus, baigiasi ir pavedimo teisiniai santykiai tarp bankroto administratoriaus ir bankrutavusios įmonės. Pavedimo sutartis baigiasi, kai likviduojama (pasibaigia) viena iš pavedimo sutarties šalių (CK 6.763 straipsnio 5 punktas). Tai reiškia, kad, išregistravus bankrutavusią įmonę iš Juridinių asmenų registro, bankroto administratorius neturi teisės vykdyti funkcijų, nustatytų ĮBĮ tos įmonės atžvilgiu. Kasacinis teismas pažymėjo, kad bankrutavusiai įmonei pasibaigus, bankroto administratorė neturi teisės veikti bankrutavusios įmonės vardu, kaip jos valdymo organas priimti sprendimus ar jos vardu atlikti kitokius veiksmus, įskaitant panaikinti ar pakeisti įmonės administravimo metu priimtus sprendimus ar priimti naujus sprendimus, taip pat grąžinti trečiajam asmeniui lėšas, kurios, jo nuomone, neteisėtai atiteko bankrutavusiai įmonei. Susiklosčius tokiai situacijai, yra pagrindas spręsti, kad atsakovė bankroto administratorė yra netinkamas asmuo atsakyti pagal ieškovės ieškinį, todėl ieškovės ieškinyje atmetinas kaip pareikštas netinkamam atsakovui. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad šioje byloje ieškinyje buvo pareikštas ir tinkamam atsakovui – BUAB „Primadis“, tačiau jis kaip juridinis asmuo pasibaigė bylos proceso metu. Kasacinis teismas darė išvadą, kad byloje nelikus tinkamo atsakovo ir nesant jo teisių perėmėjo nėra galimybės jo pakeisti kitu, tinkamu, atsakovu, todėl nėra pagrindo taikyti CPK 45 straipsnį. Kasacinis teismas konstatavo, kad yra pagrindas ieškovės reikalavimus, pareikštus bankroto administratorei, atmesti.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų sprendimo ir nutarties dalį, kuria atmestas ieškovės reikalavimas atsakovei bankrutavusiai įmonei, ir šią bylos dalį nutraukė pagal CPK 293 straipsnio 8 punktą; kitą pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų sprendimo ir nutarties dalį, kuria atmestas ieškovės reikalavimas atsakovei bankroto administratorei, paliko nepakeistą.

Dėl bankroto administratoriaus su bankrutuojančia bendrove sudarytos paskolos sutarties pripažinimo negaliojančia CK 1.80 straipsnio pagrindu ir restitucijos taikymo

Ieškovė bankrutuojančios įmonės kreditorė prašė pripažinti negaliojančia atsakovių bankrutuojančios įmonės ir jos bankroto administratorės sudarytą ginčo paskolos sutartį (toliau – Paskolos sutartis) ir netaikyti restitucijos. Ieškovė nurodė, kad Paskolos sutartimi gauta paskola buvo panaudota bankrutuojančios bendrovės automobiliui išpirkti iš lizingo bendrovės. Ieškovė taip pat nurodė, kad bankrutuojanti įmonė įsipareigojo pirmumo eile visas vykdant bankroto procedūras gautas bet kokios rūšies lėšas (išskyrus gautas iš Garantinio fondo) skirti paskolai gražinti pagal šią sutartį. Ieškovės teigimu, Paskolos sutartis pripažintina negaliojančia ir CK 1.80 straipsnio pagrindu, nes ją sudarant buvo pažeistos ĮBĮ 10 straipsnio 7 dalies 3 punkto bei 35 straipsnio nuostatos – ginčijamu sandoriu buvo sudarytos privilegijuotos sąlygos bankroto administratoriui atgauti skolą bei įgyti pranašumą prieš kitus bankrutuojančios įmonės kreditorius. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai tenkino ieškinio dalį – pripažino negaliojančia Paskolos sutartį ir taikė restituciją.

Kasacinis teismas nurodė, kad, kilus ginčui, teisė nuspręsti dėl konkrečių išlaidų priskyrimo administravimo išlaidoms ir jų būtinumo bei pagrįstumo suteikiama teismui (ĮBĮ 36 straipsnio 2 dalis). Tai, ar tam tikros išlaidos yra priskirtinos bankroto administravimo išlaidoms, yra fakto klausimas, kurį, įvertinę visas šiai klausimui išspręsti svarbias aplinkybes, sprendžia pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai. Bylą nagrinėjęs pirmosios instancijos teismas sprendimo motyvuojamojoje dalyje konstatavo, kad bankroto administratorės bankrutuojančiai bendrovei suteiktos paskolos lėšos, atsižvelgiant į jų paskirtį ir panaudojimo būdą, laikytinos administravimo išlaidomis ĮBĮ 36 straipsnio 3 dalies prasme. Ši pirmosios instancijos teismo išvada apeliacinės instancijos teismo nebuvo pripažinta nepagrįsta. Ši bylą nagrinėjusių teismų išvada kasaciniu skundu neginčijama.

Kasacinis teismas išaiškino, kad ĮBĮ 35 straipsnio nuostatos administravimo išlaidų atlyginimui nėra taikomos, todėl šiame straipsnyje įtvirtinta atsiskaitymo su bankrutuojančios bendrovės kreditoriais tvarka Paskolos sutarties sąlygomis negalėjo būti pažeista. Jei teismas pripažįsta, kad paskolos sutarties, sudarytos po bankroto bylos iškėlimo, pagrindu perduotos lėšos yra administravimo išlaidos, tai tiek vykdant tokią sutartį, tiek ją nutraukus, tiek pripažinus negaliojančia ir taikius restituciją, šių lėšų gražinimas turi būti vykdomas pagal ĮBĮ 36 straipsnyje nustatytą tvarką. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad šioje byloje tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismai pripažino, jog ginčo paskolos sutarties sudarymas buvo ekonomiškai naudingas tiek bankrutuojančiai įmonei, tiek ir visiems bankrutuojančios įmonės kreditoriams, o dėl paskolos sutarties negaliojimo CK 1.80 straipsnio pagrindu nusprendė įvertinę tik tam tikras atsiskaitymo pagal paskolos sutartį sąlygas. Pagal CK 1.96 straipsnio nuostatas sandorio dalies negaliojimas nedaro negaliojančių kitų jo dalių, jeigu galima daryti prielaidą, kad sandoris būtų buvęs sudarytas ir neįtraukiant negaliojančios dalies, todėl tuo atveju, jei nagrinėjant bylą iš naujo būtų pripažinta, kad tam tikros paskolos sutarties sąlygos neatitinka ĮBĮ 36 straipsnio reikalavimų, teismas turėtų analizuoti ir vertinti, ar nustatytas tam tikrų sutarties sąlygų prieštaravimas įstatyme įtvirtintiems imperatyvams sudaro pakankamą pagrindą pripažinti negaliojančia visą ginčo paskolos sutartį.

Kasacinis teismas taip pat išaiškino, kad nors pagal ĮBĮ 36 straipsnio 2 dalį klausimas dėl sąmatos viršijimo arba įmonės vardu prisiimtų sąmatą viršijančių įsipareigojimų ataskaitos tvirtinimo, kilus ginčui, įprastai sprendžiamas bankroto bylą nagrinėjančio teismo, įstatymas nenustato, kad išimtinai bankroto bylą nagrinėjantis teismas galėtų spręsti dėl atliktų išlaidų ir prisiimtų įsipareigojimų būtinumo, pobūdžio, jų atitikties įmonės ir kreditorių interesams. Bylą dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu nagrinėjantis teismas, turintis pareigą *ex officio* išspręsti restitucijos klausimą, turi įgaliojimus vertinti pagal visas šiam klausimui teisingai išspręsti reikšmingas aplinkybes, įskaitant aplinkybes, nuo kurių priklauso restitucijos taikymo galimybė

konkrečioje byloje. Taigi, tuo atveju, jei klausimas dėl sąmatos viršijimo arba įmonės vardu prisiimtų sąmatą viršijančių išpareigojimų ataskaitos tvirtinimo bylos dėl sandorio pripažinimo nagrinėjimo metu bankroto bylą nagrinėjančiame teisme dar nėra išspręstas, sandorio pripažinimo negaliojančiu bylą nagrinėjantis teismas, be kita ko, privalo savarankiškai įvertinti, ar patvirtintą sąmatą viršijusios administravimo išlaidos konkrečiu atveju buvo būtinos ir atitiko bankrutuojančios įmonės bei jos kreditorių interesus, nes šis klausimas yra esminis sprendžiant dėl restitucijos taikymo. Tokių bylą dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu nagrinėjančio teismo įgaliojimų nepanaikina aplinkybė, kad dėl sąmatos viršijimo arba įmonės vardu prisiimtų sąmatą viršijančių išpareigojimų ataskaitos tvirtinimo, iki kylant ginčui dėl sandorio galiojimo, nebuvo sprendžiama kreditorių susirinkime ĮBĮ nustatyta tvarka.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad bylą nagrinėję teismai iš esmės pripažino išlaidų, skirtų bankrutuojančios bendrovės automobiliui išpirkti, būtinumą ir pagrįstumą, konstatuodami, jog ginčo paskolos sutarties sudarymas bei automobilio išpirkimas iš lizingo bendrovės buvo ekonomiškai naudingas ir pačiai bankrutuojančiai bendrovei, ir jos kreditoriams, teismai taip pat nusprendė, kad paskolos suma turi būti gražinta bankroto administratoriui taikant restituciją. Tokio teismo procesinio sprendimo vykdymas kitu būdu, nei gražinant nurodytą sumą iš bankrutuojančios įmonės administravimui skirtų lėšų, nėra įmanomas, kadangi, kaip minėta, administravimo išlaidos visais atvejais turi būti atlyginamos pagal ĮBĮ 36 straipsnio, o ne ĮBĮ 35 straipsnio nuostatas, tuo tarpu sprendimas šių išlaidų atsakovei neatlyginti prieštarautų šioje byloje teismo priimtam procesiniam sprendimui.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas nurodė, kad tuo atveju, jei, nagrinėjant bylą iš naujo, būtų konstatuotas Paskolos sutarties negaliojimas CK 1.80 straipsnio pagrindu, apeliacinės instancijos teismas turi savarankiškai išspręsti restitucijos klausimą atsižvelgdamas į šioje nutartyje pateiktus išaiškinimus. Dėl to, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį ir perdavė bylą šiam teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-322-823/2020

Darbo teisė

Dėl nekonkuravimo susitarimo ir jo atlygintinumo

Ieškovė (buvusi darbdavė) teismo prašė priteisti iš atsakovės (buvusios darbuotojos) baudą už 2015 m. balandžio 23 d. susitarimo dėl komercinės (gamybinės) paslapties neatskleidimo ir nekonkuravimo (toliau – Susitarimas) pažeidimą. Atsakovė priešieškiniu prašė teismo Susitarimą pripažinti negaliojančiu. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai sprendė, kad atsakovė pažeidė Susitarimą, ir priteisė iš jos ieškovei Susitarime nurodytą baudą, o priešieškinį atmetė.

Kasacinis teismas nurodė, kad darbo santykiams, kurie buvo 2016 m. rugsėjo 14 d. priimto Darbo kodekso (toliau – DK) įsigaliojimo dieną, t. y. 2017 m. liepos 1 d., taikomos DK nuostatos. Vadinasi, nuo 2017 m. liepos 1 d. darbo teisės normoms įstatymo lygmeniu pradėjus reglamentuoti papildomas darbo sutarties sąlygas, tarp jų ir nekonkuravimo susitarimą (DK 38 straipsnis), darbo sutarties šalys, o pirmiausiai darbdavys, įgijo teisę inicijuoti šių sąlygų pakeitimą tokiu būdu, kad jos sukonkretintų darbo teisės normas arba įtvirtintų joms neprieštaraujantį susitarimą (DK 33 straipsnio 3 dalis). Atsižvelgus į DK teisės normų nustatytą prievolę darbo sutarties sąlygų pakeitimus įforminti raštu, laikytina, kad vienos šalies pasiūlytas, o kitos priimtas pakeitimas dėl vienos ar kelių papildomų darbo sutarties sąlygų įsigalioja tik nuo abiejų darbo sutarties šalių raštiško patvirtinimo apie šių sąlygų pakeitimą. Ginčo atveju bylą nagrinėję teismai nustatė, kad iš 2015 m. balandžio 23 d. šalių sudarytos darbo sutarties atsiradę darbo santykiai nutraukti 2017 m. spalio 3 d. Remiantis 2015 m. balandžio 23 d. Susitarimu, atsakovė išpareigojo nekonkuruoti su darbdave darbo sutarties galiojimo metu ir dvejus metus po jos pasibaigimo. Todėl susitarimo dėl nekonkuravimo galiojimas apėmė du laikotarpius – laikotarpį iki įsigaliojant DK ir laikotarpį jau įsigaliojus DK. Kasacinis teismas sprendė, kad iki 2017 m. birželio 30 d. ieškovės ir atsakovės elgesys, kaip antai prisiimtų išpareigojimų pagal Susitarimą dėl paslapties neatskleidimo ir

nekonkuravimo vykdymas, negali būti vertinamas pagal tuo metu dar negaliojusias DK normas. Naujai reglamentavus susitarimus dėl nekonkuravimo, bylos šalys buvo laisvos inicijuoti Susitarimo pakeitimą tokiu būdu, kad susitarimas atitiktų naująjį reglamentavimą arba bent jam neprieštarautų, tačiau, bylos duomenimis, to nesiekė. Šalims nepakeitus 2015 m. balandžio 23 d. Susitarimo, nuo 2017 m. liepos 1 d. minėtas susitarimas ir toliau galiojo, tačiau jo nuostatos, kurios prieštarauja imperatyvioms DK normoms arba kuriomis pažeidžiama bylos šalių pusiausvyra, negali būti taikomos. Apeliacinės instancijos teismas nustatė, kad atsakovė Susitarimą pažeidė 2017 m. rugpjūčio, rugsėjo mėn. ir nutraukus darbo sutartį. Kasacinis teismas pažymėjo, kad kadangi atsakovės neteisėti veiksmai vykdant išipareigojimus pagal ginčo Susitarimą atlikti įsigaliojus DK, šiai bylai yra aktualus bylos šalių elgesio teisinis įvertinimas pagal naujojo DK normas.

Atsiliepime į kasacinį skundą ieškovė nurodė, kad ginčo Susitarime šalys konkuruojančią veiklą apibrėžė plačiau, nei tai nustatyta DK 38 straipsnyje, t. y. įtraukė su ieškove konkuruojančių įmonių veiklos skatinimo ar plėtojimo apribojimą. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas konstatavo, kad, atsižvelgiant į verslo modelių ir verslo organizavimo teisinių formų įvairovę, taip pat į įstatymo leidėjo siekį naujuoju DK liberalizuoti darbo teisinius santykius, išaiškintina, jog DK 38 straipsnio 3 dalyje nustatyta pareiga apibrėžti, kokia konkrečiai yra draudžiama darbuotojui veikla, gali būti aiškinama plačiau. Darbdaviai ir darbuotojai, atsižvelgdami į konkrečios industrijos poreikius, įprastas praktikas ir kitus reikšmingus aspektus, turi turėti galimybę patys susitarti dėl konkuruojančios veiklos apibrėžimo, įtraukti į jį tuos elementus, kurie jiems atrodo reikalingi ir reikšmingi konkrečioje industrijoje, nes tik taip gali būti užtikrinamas tokių susitarimų veiksmingumas. Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad atsakovė skatino kitų konkuruojančių asmenų veiklą, pasinaudodama ieškovės saugoma komercine paslaptimi (kainomis, už kurias ieškovės klientai sutinka pirkti prekes, transportavimo sąlygomis, klientų sąrašą, kontaktais), taip pat ieškovės geru vardu, ieškojo jiems klientų. Kasacinis teismas darė išvadą, kad apeliacinės instancijos teismo nustatytos faktinės aplinkybės patvirtina atsakovei įstatymu priskirtos pareigos saugoti komercinę (gamybinę) paslaptį nevykdymo ir išipareigojimų nevykdyti konkuruojančios veiklos pažeidimo sąsają. Todėl, kasacinio teismo vertinimu, atsakovė pagrįstai pripažinta pažeidusia Susitarimo nuostatas būtent dėl pareigos nekonkuruoti.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad Įstatymų leidėjas, pasirinkdamas kompensacijos už nekonkuravimo teisinio reglamentavimo būdą, kodekse darbdavio pareigą mokėti kompensaciją įtvirtino imperatyviai („turi būti apibrėžta“, „turi būti mokama“), nustatė aukštus kriterijus darbuotojams, su kuriais gali būti sudaromi nekonkuravimo susitarimai (DK 38 straipsnio 2 dalis įtvirtina: 1) specialių žinių ar gebėjimų turėjimo kriterijų, 2) jų galimumo būti pritaikytiems konkuruojančioje su darbdaviu veikloje kriterijų ir 3) žalos darbdaviui kriterijų), taip pat įtvirtino kompensacijos procentinio dydžio kartelę – ne mažiau kaip keturiasdešimt procentų darbo sutarties pasibaigimo metu buvusio darbuotojo vidutinio darbo užmokesčio. Nurodytas nekonkuravimo susitarimų teisinio reglamentavimo būdas indikuoja, kad įstatymų leidėjas siekė, jog tokie susitarimai būtų sudaromi tik kaip tam tikra išimtis iš darbuotojo teisės laisvai pasirinkti darbą ar verslą, esant pagrįstam darbdavio poreikiui. Toks poreikis gali egzistuoti, pavyzdžiui, tais atvejais, kai darbuotojas turi komerciškai vertingų kompetencijų, kurios, panaudotos konkuruojant, darytų darbdaviui žalos, arba tais atvejais, kai darbuotojas, dirbdamas pas darbdavį, įgyja tam tikros informacijos, kuri tampa neatsiejama jo gebėjimų dalimi ir todėl jis negali jos nenaudoti, nes šia informacija asmuo remiasi neracionaliu, sąmonės lygmeniu, taip pat tais atvejais, kai atitinkamo darbuotojo perėjimas dirbti pas konkurentą pats savaime galėtų daryti darbdaviui reputacinės žalos, ir kitais atvejais esant svarių pagrindų. Kasacinis teismas konstatavo, jog atsižvelgiant į tai, kad darbdavys yra laikomas stipresniąja darbo teisinių santykių šalimi, be to, nekonkuravimo susitarimai iš esmės visuomet sudaromi darbdavio iniciatyva, naudai ir interesais, darbdaviui, siekiančiam riboti darbuotojo konstitucines teises, tenka pozityvioji pareiga teisingai atlyginti darbuotojui už jo teisių ribojimą. Kadangi pareiga mokėti kompensaciją teisiniame reglamentavime įtvirtinta imperatyviai ir yra ribojama laiko atžvilgiu darbuotojo nekonkuravimo laikotarpiu, kuris apima darbo santykių trukmę ir laiko tarpą jiems pasibaigus, tai lemia, kad darbuotojo

nekonkuravimo pareigos laikymasis ir darbdavio kompensacija yra neatsiejamai susiję ir negali egzistuoti vienas be kito. Tai lemia, kad, sutartyje aptartu nekonkuravimo laikotarpiu darbdaviui nepradėjus mokėti nekonkuravimo kompensacijos, darbuotojui nekonkuravimo susitarimas nesukelia materialiujų teisinių padarinių. Kasacinis teismas nurodė, kad šioje byloje nustatyta, kad darbdavė nemokėjo atsakovei kompensacijos už nekonkuravimą. Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad, kaip matyti iš šioje nutartyje pateiktų išaiškinimų dėl šiuo metu galiojančio teisinio reglamentavimo, taip pat iš iki naujojo DK įsigaliojimo suformuotos kasacinės praktikos, nekonkuravimo susitarimo atlygintinumo kontekste teisinis reglamentavimas iš esmės liko nepakitęs – nekonkuravimo susitarimas turi būti atlygintinis, o jo nemokėjimas lemia jo negaliojimą. Taigi situacijos teisinis vertinimas abiem atvejais yra vienodas – darbdaviui apskritai nemokėjus darbuotojai nekonkuravimo kompensacijos, nekonkuravimo susitarimas, kurį darbo sutarties šalys turi teisę sudaryti ir buvo sudarę nagrinėjamo ginčo atveju, nesukėlė jai teisinių padarinių, taigi negalėjo būti pažeistas darbuotojai realizuojant teisę pasirinkti jos kvalifikaciją ir gebėjimus atitinkantį darbą. Kasacinis teismas sprendė, kad bauda už Susitarimo pažeidimą priteista nesant tam teisinio pagrindo. Kartu nenustatyta pagrindo Susitarimą pripažinti negaliojančiu.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas pakeitė pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų dalis, susijusias su baudos priteisimu, ir šioje dalyje ieškovės reikalavimą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-291-684/2020

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

Gynėjų g. 6, 01109 Vilnius

Tel. + 370 5 2 616 466

Faks. + 370 5 261 6813

El. paštas: lat@teismas.lt

www.lat.lt